

§ 1 Justering av protokoll

Protokollet för den 17 april justerades.

§ 2 Avsägelser

Tredje vice talmannen meddelade
att *Jessica Rosencrantz* (M) avlagt sig uppdraget som ledamot i socialförsäkringsutskottet från och med den 13 maj och
att *Viktor Wärnick* (M) avlagt sig uppdraget som suppleant i socialförsäkringsutskottet från och med den 13 maj.

Kammaren biföll dessa avsägelser.

§ 3 Anmälan om kompletteringsval

Tredje vice talmannen meddelade att Moderaternas partigrupp anmält Viktor Wärnick som ledamot i socialförsäkringsutskottet och Jessica Rosencrantz som suppleant i socialförsäkringsutskottet.

Tredje vice talmannen förklarade valda *från och med den 13 maj* till

ledamot i socialförsäkringsutskottet
Viktor Wärnick (M)

suppleant i socialförsäkringsutskottet
Jessica Rosencrantz (M)

§ 4 Ärenden för hänvisning till utskott

Följande dokument hänvisades till utskott:

Motioner

2023/24:2896 till skatteutskottet

2023/24:2897 och 2899 till trafikutskottet

§ 5 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU11
Justitieombudsmännens ämbetsberättelse (redog. 2023/24:JO1)
föredrogs.

Anf. 1 MIRJA RÄIHÄ (S):

Fru talman! Senast konstitutionsutskottet debatterade justitieombudsmännens ämbetsberättelse var faktiskt för ett och ett halvt år sedan. Den utredning som har gjorts av ämbetet har slutförts, och en av förändringarna är just att rapporten nu kommer på våren i stället för på hösten.

Fru talman! JO har ett fortsatt stort antal ärenden som inkommer till myndigheten. Ökningen handlade förra året främst om anmälningar som gällde Försäkringskassan, Kriminalvården, polisen och utlänningsärenden. Även sjukvården står för att stort antal anmälningar, och då främst anmälningar som handlar om felbehandlingar. Kriminalvården står för ett stort antal anmälningar, men anmälningar när det gäller polisen har minskat.

Det jag fastnade för var Kriminalvården. Av ämbetsberättelsen kan utläsas att häktade personer blir kvar i arresten med restriktioner för länge och att det finns platsbrist på fängelser. Antalet anmälningar gällande Kriminalvården uppgår till 2 100 under 2023, och stabsläget på landets fängelser kan få som konsekvens att anmälningarna ökar ytterligare under 2024.

Problemet med dessa myndigheter är att det inte finns och inte har funnits någon ordinarie tillsyn. Detta gör att medborgarna skickar sina anmälningar direkt till Justitieombudsmannen, och på det sättet blir tillsynen extraordinär. Samtidigt har åtminstone jag sett anmälningar som kanske inte ens borde komma till Justitieombudsmannen, och då talar jag om anmälningar gällande hälso- och sjukvården och felbehandlingar. De anmälningarna kanske borde gå någon annanstans. Jag har ställt mig väldigt frågande till just de anmälningarna. Men det är givetvis så att JO behöver utreda saken om det kommer in en anmälan, även om svaret är att klagomålet inte är JO:s område.

Fru talman! Givetvis har JO försökt att lösa detta, bland annat genom att delegera en del ärenden till byråcheferna. Nu går man vidare med att även rättssakkunniga ska kunna få delegerade ärenden.

Konstitutionsutskottet tar i sitt ställningstagande upp att ”en grundläggande förutsättning för att JO ska kunna fullgöra sitt extraordinära tillsynsuppdrag på ett ändamålsenligt sätt är att det finns en välfungerande ordinarie offentlig tillsyn och ett adekvat klagomålssystem”. Precis detta uttalade sig utskottet om även förra året.

Regeringen har därför gett Statskontoret i uppdrag att göra en översyn av asylprocessen, och det ingår i uppdraget att utreda behovet av en extern tillsynsfunktion eller inspektion på migrationsområdet. Det bereds också ett förslag om att tillsätta en utredning som ska utreda frågor om den offentliga tillsynen av bland annat polisens och Kriminalvårdens områden. Vi socialdemokrater tycker att det är bra att regeringen går vidare med detta.

Fru talman! Nu läggs årets ämbetsberättelse till handlingarna, och vi socialdemokrater yrkar bifall till det förslag som utskottet har lämnat.

Anf. 2 VICTORIA TIBLOM (SD):

Fru talman! För drygt två månader sedan träffade vi våra justitieombudsmän i Andrakammarsalen då de överlämnade sin ämbetsberättelse. Det är alltid lika intressant att lyssna till våra kloka justitieombudsmän och deras betraktelser över året som gått.

Att JO har blivit mer synligt även för allmänheten är inte en slump utan ett medvetet strategiskt beslut. Man har arbetat mer och mer med pressmeddelanden gällande olika ärenden, och under 2023 ökade medieexponeringen med 22 procent jämfört med 2022.

Ämbetsberättelsen är alltid lika aktuell. I den senaste redogör JO bland annat för ett ärende där Statskontoret fått kritik för en rekrytering. Annonser för den lediga tjänsten sattes upp på myndighetens fysiska anslagstavla och satt endast upp under fem dagar. Dessförinnan hade generaldirektören kontaktat den person som sedermera anställdes.

Detta scenario vid en rekrytering blev ju nyligen väldigt aktuellt då landshövdingen i Stockholm, Anna Kinberg Batra, annonserat ut en ledig tjänst genom en annons i receptionen – en tjänst som sedan tillsattes med en nära vän till landshövdingen. Denna rekrytering, och ytterligare två på Länsstyrelsen i Stockholms län, granskas just nu av JO.

Det verkar som att det finns flera myndigheter som behöver påminnas om vad en annons är. Jag citerar från Svenska Akademiens ordlista, där det står att en annons, vilket är ett substantiv, är ett ”erbjudande el. meddelande på betald plats i tidning e.d.”. Med andra ord: En annons på en anslagstavla någonstans på en myndighet är inte en annons, utan en lapp.

Fru talman! Vid genomläsningen av årets ämbetsberättelse var det ytterligare något som fängade min uppmärksamhet och som sammanföll med utfrågningen förra året. Vid förra årets utfrågning av JO ställde jag en fråga om ett ärende där en polis omhändertagit en förhörspersons mobiltelefon då personen ville göra egen inspelning av förhöret. Polisen fick kritik då det inte fanns lagstöd för åtgärden, men JO Per Lennerbrant påpekade att detta kan vara en typ av ärende där JO kan komma att återkomma framöver.

Mycket riktigt var just detta förfarande aktuellt i årets ämbetsberättelse, även om det nu gällde en journalist som under en rättegång ville göra en egen ljudupptagning men fick avslag av domaren. JO hade efter genomgången av detta ärende inga synpunkter på tingsrätten, som ej kritiserades av JO för sitt beslut.

Det finns bestämmelser om att all elektronisk utrustning som åhörare har med sig i rättsalen och som kan vara ordningsstörande ska vara avstängd eller undanstoppad, men förarbetsuttalandena till bestämmelsen är inte helt tydliga. Dagens teknik har ju gjort det möjligt för oss alla att vara publicister, och det skapar problem som vår lagstiftning inte har hunnit i kapp.

Anf. 3 ERIK OTTOSON (M):

Fru talman! I över 200 år har JO-ämbetet funnits i Sverige. Det har tjänat som modell för många andra länder, som har valt att ta efter just denna typ av granskning av det offentliga – den sista utposten för den enskilde men också ett viktigt verktyg för att vi i den här kammaren ska kunna se vad som fungerar och vad som inte fungerar.

Under lika lång tid har konstitutionsutskottet funnits i Sverige, och paret JO och KU är på ett sätt helt omöjligt att separera. Vi är båda en del av granskningsmakten, och båda är vi grundbultar i vår svenska demokrati – någonting vi ska vara stolta över och alltid måste värna.

JO-ämbetet har år efter år överlämnat en rapport, och varje gång har rapporten varit intressant läsning för den som har ansvar för Sverige. Att ta ansvar för Sverige är ingen enkel uppgift för någon, fru talman, men denna kammare har just den uppgiften. JO:s mycket kloka insikter i hur saker och ting fungerar alternativt inte fungerar är någonting som vi behöver bli bättre på att använda som verktyg för att utveckla arbetet i riksdagen och även i Regeringskansliet. Det är någonting som jag tror att man kan ta fasta på såväl i majoritet som i opposition.

Det är också någonting som är viktigt för väljare när de fattar sina beslut. Vem ska sitta i den här kammaren? Vem klarar av att lösa samhällsproblemen? Är det så att våra svenska myndigheter möter de behov som finns och följer de regler som har satts upp? Är reglerna adekvata? Behöver de utvecklas eller stärkas i sin nuvarande form?

Fru talman! JO-ämbetet är också den yttersta garanten för att den enskilde om möjligt får en form av upprättelse även om personen inte får ett ändrat beslut. Med detta sagt utreds inte alla anmälningar fullt ut, eftersom det inte är möjligt för JO att agera på det viset. Det är heller inte så att alla anmälningar ska hanteras av JO, som tidigare talare har nämnt. Men JO är en viktig utpost för rättssäkerheten och för att se till att rätt ska bli rätt.

Kritik från JO väger alltså tungt i den svenska statsförvaltningen, och det är en förutsättning att den gör det. När man försöker beskriva vad KU eller JO gör ifrågasätts att de inte har skarpare vapen än att kunna rikta kritik. Men i en välfungerande statsförvaltning, där man lyssnar på varandra och där man bryr sig om vad dessa institutioner tycker och säger, behövs det inte mer. Först om det behövs mer behöver vi överväga om vi kan fortsätta att ha den modell vi har. Hittills väger dock de ord som JO och KU väljer att yttra mycket tungt, och så länge de gör det räcker detta.

Det finns såklart andra verktyg runt omkring som kan leda till att man agerar än skarpare i andra sammanhang. Det absolut viktigaste är dock offentliggörandet för allmänheten, så att människor kan fatta sina beslut och fälla sina domar. Det handlar om en informerad politisk debatt, där JO har förutsättningar att gå på djupet i den statliga förvaltningen och KU har förmågan att gå på djupet när det gäller regeringens arbete och lyfta upp det som journalister och enskilda kanske aldrig hade kunnat finna till ytan. Denna funktion delar våra två institutioner, och denna funktion gör oss helt nödvändiga för den fria åsiktsbildningen.

Med detta, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 4 MALIN BJÖRK (C):

Fru talman! Det kan hända att man som enskild medborgare känner sig liten och nästan maktlös inför det många gånger väloljade maskineri som utgör Myndighetssverige. Så kan det upplevas eftersom myndigheterna i många fall besitter stora maktbefogenheter gentemot enskilda. Dessa maktbefogenheter har sin grund i det vi beslutar i den här kammaren, för i slutänden är det ju vi politiker som ger tjänstepersoner mandat att agera gentemot enskilda utifrån de lagar vi stiftar och de förutsättningar vi i övrigt ger för deras myndighetsutövning.

Hur står det då till med lagenligheten hos Sveriges myndigheter? Följer tjänstepersonerna där de lagar som vi klubbat igenom? När du som enskild individ kommer i kontakt med myndigheter, får du då en lagenlig och i övrigt korrekt behandling? För att se till att så sker utövas tillsyn över våra myndigheter, och det är här Riksdagens ombudsmän och JO kommer in i bilden.

Sveriges historia med en ombudsman som ska utöva tillsyn över myndigheternas efterlevnad av lagarna går långt tillbaka, närmare bestämt till år 1809, då Sverige var först i världen med att inrätta en justitieombudsman. Den traditionen kan vi med rätta vara stolta över, och den är något vi alla bör se till att värna. Att värna JO som institution är nämligen att värna den enskildes grundläggande fri- och rättigheter. Detta är något som JO har i uppgift att vaka över.

Fru talman! Vi har JO att luta oss mot, men JO ska faktiskt inte göra allt jobb när det gäller att tillsyna våra myndigheter. På flera viktiga områden med omfattande offentlig verksamhet, till exempel vården, omsorgen och skolan, finns andra tillsynsmyndigheter som har en nog så viktig roll att fylla, som Inspektionen för vård och omsorg, Ivo, och Skolinspektionen. Det här är två exempel på myndigheter som sköter en ordinär tillsyn av verksamheter inom sina respektive områden. För att JO ska kunna fullgöra sitt uppdrag på ett ändamålsenligt sätt krävs nämligen en väl fungerande ordinär tillsyn och ett adekvat klagomålssystem. JO:s tillsyn är av extraordinär karaktär. JO kan inte, och ska inte, ta hand om alla klagomål från enskilda som känner sig felbehandlade av det offentliga.

På ett par områden tycks JO ändå hamna där eftersom det inte finns någon annan att vända sig till. Då hamnar klagomålen i JO:s inkorg. Detta blir tydligt när vi lyssnar på JO Katarina Pahlsson, som ansvarar för bland annat kriminalvården. Från intagna på anstalt kommer en strid ström av klagomål som JO inte är dimensionerad för att ta hand om och som man inte heller bör ta hand om, som det extraordinära tillsynsorgan JO faktiskt är. Men om man sitter på anstalt och behandlas i strid med gällande regleringar finns det i dag inget annat klagomålsinstitut att vända sig till. Det samma gäller för den som har klagomål på polisens verksamhet. Detta är två stora myndigheter som har stora maktbefogenheter gentemot den enskilde. I sådana fall är det självklart angeläget att det finns en ordinär tillsyn och ett klagomålsförfarande vad gäller myndighetsutövning i verksamheten.

KU har under en lång rad år påtalat dessa brister och lyft fram dem i tillkännagivanden. I år får vi svaret att frågan om att tillsätta en utredning med uppdrag att utreda frågor om den offentliga tillsynen på bland annat polisens och kriminalvårdens områden nu bereds i Regeringskansliet. Jag förutsätter att denna beredning drivs framåt med kraft och att vi när vi debatterar JO:s ämbetsberättelse här i kammaren nästa år kan konstatera att det finns en utredning med just detta uppdrag som redan har sparkat igång sitt arbete.

Fru talman! Den ämbetsberättelse som vi debatterar i dag rör föregående verksamhetsår och innehåller ett urval av de beslut som JO har fattat under det år som gått. Jag väljer att lyfta fram något som oroar i alla fall mig en hel del, särskilt i ljuset av den grova brottslighet som allt fler alltför ofta tyvärr får uppleva på nära håll, med skjutningar på våra gator och sprängningar i våra bostadskvarter.

Min oro är stor på den här punkten, särskilt mot bakgrund av min yrkeserfarenhet som åklagare. Jag har arbetat med att bekämpa ekonomisk brottslighet, bedrägerier och andra förmögenhetsbrott, och i det arbetet har jag på nära håll fått se hur våldsbrottsligheten är ett av uttrycken för den organiserade brottsligheten. Drivkraften i den organiserade brottsligheten stavas dock pengar, och en stor del av den grova brottsligheten är inte fullt lika synlig som våldet men ändå så viktig att bekämpa.

Vi måste kraftsamla i arbetet mot den brottslighet som finansierar skjutningarna och sprängningarna. Det står klart att bedrägerier och annan ekonomisk brottslighet utgör en huvudinkomstkälla, och därför är det väldigt bekymmersamt att det i JO:s granskning framträder en bild av att vissa typer av förmögenhetsbrott i praktiken inte längre utreds.

I ett tillsynsbeslut som JO har med i denna ämbetsberättelse konstaterar JO Per Lennerbrant att åklagare har skickat påminnelse efter påminnelse i ett visst ärende men att det gått fyra år utan att någon utredningsåtgärd vidtagits. Detta har jag själv erfaren när jag haft rotelgenomgång som åklagare. Man sitter på en bedrägerienhet och ska gå igenom det femtiotal ärenden man har. Ett trettiotal av dem handlar om att skicka påminnelser till polisen, eftersom ingenting har hänt. Det är inte den mest motiverande av arbetsuppgifter, men tyvärr såg jag denna verklighet för bara några år sedan. Det kommer en, två, tre och fyra påminnelser, men polisen tillsätter inga resurser för att utreda. Detta måste vi göra någonting åt.

I det ärende jag nämnde har JO skickat en kopia av sitt beslut till justitieutskottet för kännedom, just med tanke på hur allvarligt detta är – något som är en ovanlig åtgärd från JO:s sida.

Jag vill tacka Riksdagens ombudsmän för det arbete som utförts under det gångna året och yrkar i enlighet med KU:s förslag bifall till att JO:s ämbetsberättelse läggs till handlingarna.

Anf. 5 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Fru talman! Så var det åter dags för den allvarstygda ämbetsberättelsen från justitieombudsmännen. De tar där upp några av de ärenden de har utrett under ett och ett halvt år – det var ju tidigare ett brutet redovisningsår.

Jag gick tillbaka och läste vad som har sagts här i detta ämne tidigare år och hittade då ett anförande som min företrädare Tuve Skånberg höll för några år sedan. Han beskrev att justitieombudsmännens ämbetsberättelse påminde honom om persongallerierna och den spännvidd av mänsklig olycka som skildras i böcker som *Oliver Twist*. Skillnaden är dock att ämbetsberättelsen inte är en uppdiktad roman utan handlar om riktiga människor av kött och blod i Sverige under 2023. Det handlar om människor som på olika sätt drabbats av brister i myndigheternas rättstillämpning, organisation och kompetens inom vård och omsorg, socialtjänst, kriminalvård eller någon annan myndighet inom kommunal, regional eller statlig förvaltning.

Justitieombudsmännens uppdrag är oerhört viktigt för att granska att medborgarens lagliga rätt upprätthålls. Ombudsmännens uttalanden och iakttagelser är viktiga signaler om att olika delar av lagstiftning och tillämpning behöver förbättras för att medborgare ska kunna åtnjuta sina grundlagsskyddade mänskliga fri- och rättigheter.

Inte minst borde ombudsmännens iakttagelser fungera som rättesnöre för en granskad myndighet i sitt förbättringsarbete. Därför blir jag både bedrövad och upprörd när jag läser att det förekommer att myndigheter som har varit föremål för uttalande från en justitieombudsman fortfarande ett halvår senare inte har sett över sitt arbetssätt och sina rutiner för att säkerställa en korrekt tillämpning. Det är en försumlighet som går ut över medborgarna, myndighetens yttersta uppdragsgivare. Det visar hur viktigt det är att justitieombudsmännen finns för att den enskilda människan ska ha någonstans att vända sig för att få ut sin rätt.

För övrigt vill jag å det varmaste rekommendera ämbetsberättelsen för läsning.

Anf. 6 JAN RIISE (MP):

Fru talman! Jag tackar alla kollegor som redan har lagt ett stort antal pusselbitar när det gäller den ämbetsberättelse vi tittar på i dag. Jag ska se om jag kan tillfoga något till detta som inte redan har sagts. Vi är ju skäligt överens.

Jag har inte för vana att läsa sista kapitlet i en bok först, men här fick jag göra ett undantag för att komma till statistikdelen, som egentligen är en bilaga. För 2023 noteras för fjärde året i rad ett ärendantal som överstiger 10 000. Det är fem sex nya ärenden i timmen om man slår ut det på en något så när normal arbetstid. Det är en ökning från knappt 7 500 ärenden under 2014, alltså för bara tio år sedan.

Man kan och ska nog fråga sig vad den ändå ganska uppseendeväckande ökningen beror på. Har svenska folket blivit mer missnöjt med hur offentliga verksamheter sköter sina uppdrag? Eller har det bara blivit mycket enklare att skicka in ett klagomål i och med en webbaserad lösning och smarta telefoner? Eller har medvetenheten om vad som borde ha varit bättre blivit större och att tidigare händelser som borde ha resulterat i en anmälan till JO inte har gjort det? Detta vet vi inte så mycket om, och det är inte heller så lätt att ta reda på utan riskerar mest att bli spekulationer.

Vad vi däremot kan glädjas åt är att antalet avslutade ärenden under fjolåret återigen översteg antalet nytillkomna ärenden. Det betyder att antalet ärenden med långa handläggningstider kontinuerligt har minskat.

Av tabellen med antal ärenden fördelat på olika områden kan vi se att 50 procent berör tre områden: polis, kriminalvård och socialtjänst, inklusive LSS. Som tidigare har sagts hör polis och kriminalvård kanske egentligen inte dit, men nu är de där och utgör tillsammans med socialtjänsten 5 000 ärenden.

Fru talman! Vi har som bekant en tämligen intensiv diskussion i samhället i dag om polisens insatser och vilka verktyg och tvångsmedel polisen ska kunna använda. På liknande sätt finns en diskussion om kriminalvården där de som döms till fängelse framöver kan räkna med både längre strafftider och mindre eget utrymme. Många ser det som en nödvändig och kanske även i vissa fall positiv utveckling. Jag ska inte här gå in i den debatten men tänker ändå att det i rättsstatens principer och i kriminalvårdens utgångspunkter handlar om att se ett fängelsestraff som en möjlighet till en bättre framtid för den som dömts, vilket ställer krav på någon form av anständigt bemötande även av brottslingar.

I Justitieombudsmannens ämbetsberättelse finns i år liksom tidigare år ett antal exempel på interner som har skickat in klagomål på hur det hela sköts. Här finns bland annat ärenden om brister i möblering, där säng har ersatts med madrass på golvet, och om en anstalt som på grund av brist på personal helt enkelt har utökat inläsningstiden för intagna. Andra exempel handlar om möjligheten att rösta i valet 2022 och om besökstider som gör det svårt eller omöjligt för barn att följa med för att träffa en förälder.

Vi ser förstås gärna att tiden för ett fängelsestraff i någon mening också används och ses som en del i arbetet med att motverka återfall i kriminalitet. Om det som anmälningarna till JO beskriver är korrekt försvåras detta arbete, vilket knappast hjälper vare sig intagna eller brottsoffer.

Fru talman! Inom området socialtjänst ges också ett antal exempel på anmälningar och vilka åtgärder Justitieombudsmannen vidtagit med anledning av dessa. Det är många gånger svåra situationer för människor som redan kan vara drabbade av psykisk ohälsa, utanförskap eller andra problem och där konsekvenserna av ett samhällsstöd som fallerar kan vara allvarliga eller till och med livshotande. I ett par av de exempel JO refererar till handlar det om LVM-hem med brister i verksamheten eller om socialnämnder som har beslutat om åtgärder de inte haft behörighet att besluta om.

Det finns förstås också områden där antalet anmälningar är mycket lågt. Endast ett fåtal anmälningar rör frågor om bostäder och kultur samt, glädjande nog, Riksdagsförvaltningen och Regeringskansliet.

Med detta sagt, fru talman, vill jag framföra min stolthet och glädje över att vi har en sådan institution som Justitieombudsmannen, och jag vill tacka för möjligheten att få ta del av redovisningen och de tillfällen vi har haft att få ställa frågor och höra ombudsmännens egna berättelser om året som varit.

Jag yrkar bifall till att ämbetsberättelsen för 2023 enligt utskottets förslag läggs till handlingarna.

Anf. 7 MALIN DANIELSSON (L):

Fru talman! JO är en viktig garant för att fri- och rättigheter respekteras inom den offentliga förvaltningen i Sverige. Genom att noggrant granska myndigheters agerande och beslut ser JO till att individens rättigheter skyddas. Yttrandefriheten är en av grundstenarna i ett demokratiskt samhälle, och JO arbetar för att säkerställa att den inte kringskärs av offentliga organ. Likaså spelar JO en avgörande roll för att skydda individers integritet. JO:s oberoende och opartiska granskningar bidrar till att stärka förtroendet för det svenska rättssystemet och i förlängningen också för demokratin.

Varje år samlar justitieombudsmännen sina iakttagelser i en ämbetsberättelse, och den är väl värd att läsa. I årets ämbetsberättelse görs det några iakttagelser som jag särskilt vill lyfta fram eftersom de också är exempel på större frågor som är på tapeten i den allmänna samhällsdebatten.

Fru talman! En myndighet som har fått kritik av JO under 2023 är Skatteverket. Ärendet gäller en ansökningsavgift som inte var möjlig att betala med kontanter. Detta ärende är intressant utifrån den problematik som finns med att många i dag står utanför det digitala samhället. En stor andel av svenska folket har inte tillgång till exempelvis mobilt bank-id eller digitala betalningslösningar. Det kan bero på att de har en funktionsnedsätt-

ning, att de är nya i Sverige och saknar personnummer eller att de är årsrika och inte har det så lätt med den digitala tekniken. Var gränsen går för det kontantlösa samhället och vilka vi exkluderar om det kontantlösa samhället går för långt kan man fråga sig. JO har här gett ett tydligt utslag när det gäller myndigheter.

En återkommande fråga som konstitutionsutskottet lyft upp handlar om behovet av en tillsynsmyndighet för Kriminalvården och Polismyndigheten. Årets ämbetsberättelse förstärker bilden av detta behov. JO Katarina Pålsson konstaterar att den ansträngda beläggningssituationen inom kriminalvården fortsätter att prägla myndighetens verksamhet och förhållanden för de intagna. En fördjupad granskning visade att de dömda som är intagna i häkte blir kvar långt efter den absoluta fristen för överförande till anstalt, vilket är synnerligen allvarligt. För den enskilde kan detta innebära att det blir en risk för isolering i häktet och att det återfallsförebyggande arbetet inte kommer igång som det ska.

Genom JO:s Opcatuppdrag, det vill säga deras internationella uppdrag att bland annat studera hur frihetsberövade har det inom vårt lands gränser, görs det oanmälda inspektioner. Vid en sådan, som genomfördes på en av de svenska anstalterna, noterade JO förhållanden som för vissa frihetsberövade personer bitvis måste ha varit oerhört påfrestande. Under vissa omständigheter skulle behandlingen av dem ha framstått som närmast omänsklig.

JO Per Lennerbrant lyfter upp frågeställningen kring polisens användning av hemliga tvångsmedel. Vid inspektioner av fyra lokalpolisområden har han kunnat konstatera att tvångsmedelsanvändningen inte prövas på det sätt som föreskrivits i lagstiftningen och att tillämpningen därmed inte är förenlig med legalitetsprincipen.

Detta är viktiga frågor som varje politiker som sitter i Sveriges riksdag bör ta till sig och läsa inför att vi fattar beslut om ny lagstiftning.

Fru talman! Jag skulle också slutligen vilja lyfta fram JO Thomas Norlings iakttagelse som gäller socialförsäkringsområdet – i det här fallet Försäkringskassans handläggning av assistansersättning. Även här är det återkommande kritik som har riktats flera gånger tidigare. Den rör långa handläggningstider, men den rör också att samtliga handlingar i ett ärende inte har kommit till en enskilds ombud. Av utredningen i ett specifikt fall som finns i ämbetsberättelsen framgår att Försäkringskassan vid flera tillfällen skickat beslut och kommunikeringsbrev direkt till den enskilde, trots att denne faktiskt har anlitat ett ombud. Det har också förekommit att man inte har skickat till alla ombud som har en fullmakt.

Strax efter årsskiftet kom ett beslut från Justitieombudsmannen – som inte finns med i den här ämbetsberättelsen men som vi kan se fram emot att troligtvis få läsa om i nästa – där det riktas skarp kritik mot handläggningen av assistansersättning. Försäkringskassan har dokumenterat olika delar och olika uppgifter på olika ställen och till och med i olika ärenden, vilket har kunnat leda till stora konsekvenser för en individ som kan ha nekats assistansersättning eller fått återkrav baserat på bristfällig information.

Fru talman! Dessa exempel pekar på hur viktig JO:s roll är när det gäller att granska hur myndigheterna hanterar ärenden som påverkar enskildas liv och deras individuella fri- och rättigheter. Det sätter ljuset på de brister som kan finnas inom våra myndigheter.

Det är av yttersta vikt att myndigheterna tar den kritik som framförs av JO på allvar och åtgärdar bristerna. Myndigheter har stora befogenheter att fatta beslut som påverkar och rör enskilda. Denna makt måste hanteras varsamt. Befogenheterna får inte överträdas, för då påverkas tilltron och förtroendet för våra myndigheter, och i förlängningen kan det även påverka förtroendet för vår demokrati.

I drygt 200 år har dock JO varit en blåslampa för att motverka godtycke och stärka rättssäkerheten. Ämbetsberättelsen visar att den rollen kommer att behövas i åtminstone 200 år till.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

Valfrågor

§ 6 Valfrågor

Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU12
Valfrågor
föredrogs.

Anf. 8 SUSANNE NORDSTRÖM (M):

Fru talman! I dag debatterar vi betänkande KU12 *Valfrågor*. Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet. I det här betänkandet finns det olika frågor som rör just val, och jag kommer att välja att fokusera på en speciell fråga.

Val är valrörelse, ett myller av politiska frågor, debatter, motsättningar, agendasättning och inte minst profilering av kandidater. Det är så vi är vana vid att det ser ut vart fjärde år, och kanske också vart femte år, när det är EU-val. Allmänna val är fint. Det är demokratiskt. När det är valrörelse är det intensivt. Det vet inte minst vi som sitter i det här huset.

I Sverige litar vi på vårt valsystem. Tack och lov är valfusk och manipulering av val ytterst sällsynt i vårt land. Kan då val bli odemokratiska? Och vad menar vi med odemokratiska val? Att fel låt vinner i mello eller att fel parti vinner i ett val är sådant som händer – ingen jämförelse i övrigt. Jag brukar säga att man får de politiker man förtjänar, för man har själv varit med och röstat fram dem. Eller som min kollega i KU Ulrik Nilsson så klokt uttryckte det: Det är bara i demokratier man kan förlora val.

Fru talman! Får vi de politiker vi röstar på, eller får vi det inte? För att komma i fråga för en riksdagsplats måste man vara folkbokförd i Sverige. För val till regioner måste man vara folkbokförd i den region där man ställer upp. För kommuner gäller precis samma regler; du måste vara folkbokförd i den kommun där du blir invald. Väljarna vill veta att kandidaterna som står på den valsedel man har stoppat i valurnan stämmer, inte bara på valdagen utan när länsstyrelsen har kontrollerat valresultatet.

Det var bland annat detta som vi ledamöter i konstitutionsutskottet kunde konstatera i vår valuppföljningsgrupp. Låt mig berätta mer. Det har nämligen konstaterats att man kan kandidera till flera kommuner eller regioner samtidigt och sedan i efterhand folkbokföra sig i den kommun eller region där man har störst chans att bli invald. Detta har uppmärksammats av både Valprövningsnämnden och Valmyndigheten och nu även av KU.

Skatteverket har en e-tjänst för ändring av adress i folkbokföringen eller ändring av folkbokföringsort. Det är en bra service som är öppen alla dagar, dygnet runt.

Vidare tillåter folkbokföringslagen att det datum då folkbokföringen ska börja gälla kan tidigareläggas en vecka från den dag då anmälan görs. Detta kan såklart vara praktiskt och fylla en viss funktion för en del personer. Det kan vara en välbehövlig möjlighet på alla sätt och vis, men den stora frågan här och nu är om det är rimligt sett ur ett demokratiskt perspektiv.

Fru talman! Vi kan titta närmare på detta ur ett väljarperspektiv, alltså det här med att kunna ändra sin folkbokföringsort i anslutning till valdagen. Vi kan leka med tanken och rent hypotetiskt säga att Valfrid Boteson – jag har googlat namnet; det finns ingen som heter så – är en charmant, kompetent och tillmötesgående person som många i den lilla kommunen A tycker är värd att lägga sin röst på, och så gör de det. Men vad invånarna i kommun A inte vet är att den lille slyngeln Valfrid finns med på kommunvalsedlar i fler kommuner, i både B och C. Efter valet visar det sig att det inte gick så bra för Valfrids parti i kommun A, men väl i kommun B, så Valfrid ändrar sin folkbokföring dit.

Jag menar att man i stryktipset kan helgardera med en etta, ett kryss eller en tvåa, men i ett kommunval får man bestämma sig för vilken valsedel man ska stå på.

Anf. 9 HANS EKSTRÖM (S):

Fru talman! Valsystemet kan låta tekniskt och tråkigt, men det är en viktig grundsten i en stabil demokrati. Att människor kan lita på att val går rätt till är en förutsättning för att valresultatet ska ha legitimitet och för att människor ska känna att de som har blivit valda har blivit det på rätt sätt.

Det är också viktigt med igenkänning. Olika länder har olika traditioner för hur val går till. En svensk väljare som kommer till England skulle inte känna igen sig, för där har man ett personvalssystem i enmansvalkretsar – ett helt annat system. I Sverige har vi listor med flera kandidater. I Finland står alla kandidater med siffror. Man röstar på en person, och så blir det indirekt också ett partival. Det är olika system.

I varje land känns det system som man själv har som det självklara. Om systemet förändras mycket på en gång skapar det stor förvirring, och väljarna kommer inte att känna legitimitet inför valresultatet. Därför krävs en varsamhet från oss politiker när vi ändrar valsystemet. Det ska göras i små steg och i bred politisk enighet. Om vi genomför en stor förändring av valsystemet i politisk konfrontation undergräver vi också demokratins legitimitet.

I huvudsak har det svenska systemet levererat pålitliga resultat med stor legitimitet. Detta bör vi vara rädda om. En fråga som har växt är den som Susanne Nordström var inne på, nämligen frågan om var man kan kandidera. Kan man till exempel kandidera i flera olika kommuner eller valkretsar som riksdagskandidat? Detta verkar orimligt, och det är bra att konstitutionsutskottet i enighet tillkännager för regeringen att detta bör utredas.

En fråga som länge har tagits upp och som med stor iver drevs av Liberalerna när de var i opposition är de synskadades möjlighet att rösta. Det är naturligtvis väldigt besvärande om det för denna grupp är svårt att upprätthålla valhemligheten. Där måste man titta på de nya tekniska lösningar som finns för att hitta en bra lösning för de synskadade. Detta är inte alldeles enkelt, men det är viktigt att komma framåt.

En sak som kan minska valdeltagandet är långa köer och väntetider. Här har kommunerna och deras valnämnder ett stort ansvar för att se till att det finns tillräckligt med vallokaler med god kapacitet. Vi har också gjort förändringar av hur valsedelsställen organiseras, vilket har skapat förvirring på sina ställen. Även här kan man i små steg göra förändringar som gör att valsystemet fungerar smidigare.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 10 MALIN BJÖRK (C):

Fru talman! Den 9 juni är det dags att återigen gå till valurnorna för att lägga sin röst på ett av de partier och en av de kandidater som ställer upp i årets val till Europaparlamentet.

Jag har sagt det flera gånger under den här våren, bland annat i mina anföranden här i talarstolen, men jag upprepar mig gärna och säger det igen: Det är ett viktigt val vi har framför oss. Det är viktigt för Sverige, viktigt för Europa och viktigt för Sveriges plats och roll i den europeiska gemenskapen. Därför är det viktigt att var och en av oss som har rätt att rösta i detta val tar till vara denna rätt.

Det här är så pass viktigt att jag faktiskt önskar att få se en repris av det som hände när vi gick till val senast, i september 2022, och då menar jag en repris av det vi fick se på själva valdagen utanför många av landets vallokaler. Där ringlade sig köerna långa med väljare som tålmodigt väntade på sin tur för att få lägga sin röst.

Om vi får ett lika högt valdeltagande som senast det begav sig – drygt 84 procent i riksdagsvalet den 11 september 2022 – kommer sådana scener att utspela sig på nytt den 9 juni i år. Då kommer vi att få se långa, ringlande köer med väljare som väntar mer eller mindre tålmodigt på sin tur att få rösta.

Valdeltagandet i det senaste EU-valet, som ägde rum 2019, låg dock på 55 procent, så det är väl smått utopiskt av mig att föreställa mig en upprepning av det som hände den 11 september 2022. I ärlighetens namn är det scener som vi faktiskt inte vill se igen – de där enormt långa köerna som det hände att människor lämnade därför att de faktiskt inte hade tid att invänta sin tur.

Sådant är självfallet inget att eftersträva. Det är däremot ett högt valdeltagande – absolut – men detta får vi knappast av att medborgare tvingas stå i timslånga köer för att lägga sin röst. Vi får det heller inte av att den som har haft tålamod att vänta och sedan kliver in i valbåset där möts av ett fullkomligt gytter av valsedlar, där det kan vara nog så svårt att hitta rätt.

Fru talman! Jag nämnde nyss att drygt 84 procent av landets röstberättigade lade sin röst i riksdagsvalet 2022. Det är en hög siffra vid en internationell jämförelse, men det var en minskning med hela 3 procentenheter jämfört med riksdagsvalet dessförinnan, alltså 2018. Vi är nog alla här överens om att en sådan tydlig nedgång i valdeltagandet inte är bra.

För att lyckas vända denna nedåtgående trend måste vi se till att det blir lätt att göra rätt. Själva valsystemet måste vara robust. De väljare som går till valurnorna måste förstå hur de ska gå till väga när de väl är på plats, så att de kan vara trygga i att den röst de vill lägga verkligen hamnar där den ska.

Inför valet 2022 hade nya regler införts för att stärka skyddet kring valhemligheten, och detta innebar att även de ställen där valsedlar fanns att hämta skärmades av. Det medförde minst sagt stora logistiska utmaningar i vallokalerna, som några här har varit inne på tidigare, och gjorde att proceduren inne i vallokalen tog längre tid för väljaren, något som i sin tur ledde till köbildning.

I botten av alla dessa problem ligger också det gytter av valsedlar som jag nämnde nyss, alltså själva valsedelssystemet. När vi stod här i kammaren för ett år sedan och debatterade betänkandet *Valfrågor* framhöll jag att vi måste se till att valsedelssystemet förändras i tid före valet 2026, för att åtgärda det som vi såg hända vid valet 2022.

Centerpartiet hade en reservation i det betänkande om valfrågor som KU lade fram förra året, och där uppmanade vi regeringen att skyndsamt tillsätta en utredning med uppdrag att se över hur ett nytt valsedelssystem kan utformas. Det gläder mig att se att detta nu har skett.

En parlamentarisk sammansatt kommitté har tillsatts för att se om det är dags att avskaffa det nuvarande systemet med partispecifika valsedlar och ersätta det med gemensamma eller neutrala valsedlar. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag i september 2025, det vill säga ett år före nästa riksdagsval.

Inget kommer förstås att hinna ändras till det närliggande valet till Europaparlamentet den 9 juni, så fram till valdagen väljer jag att hålla fast vid min bild av ringlande köer utanför landets vallokaler i ett försomrigt Sverige där alla våra medborgare inte bara nöjer sig med att vara svenskar utan ser sig som självklara EU-medborgare.

Anf. 11 FREDRIK LINDAHL (SD):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till Sverigedemokraternas reservation 3 i konstitutionsutskottets betänkande 12 avseende valfrågor.

Fru talman! Vi börjar närma oss mitten av mandatperioden, och om några veckor är det val till Europaparlamentet. Det är alltså både lägligt och lämpligt att vi lyfter upp valfrågorna på agendan igen.

Det är ett motionsbetänkande som vi behandlar i dag, men det har en egen bilaga från konstitutionsutskottets valuppföljningsgrupp. KU beslutade nämligen i maj förra året att inom utskottet tillsätta en grupp bestående av en representant för respektive parti med uppgift att genomföra en uppföljning av 2022 års val.

Gruppen valde att belysa följande frågor i uppföljningen: formella krav på överklaganden, rapportering av incidenter och klagomål, Valprövningsnämndens kansliorganisation och resurser samt valintegritet och de allmänna valens legitimitet.

Samtliga av riksdagens partier står bakom innehållet och synpunkterna i rapporten. Det är enligt mig positivt då det stärker underlagets parlamentariska tyngd. I egenskap av ordförande för valuppföljningsgruppen vill jag tacka alla deltagande ledamöter för er insats och för alla konstruktiva diskussioner vi har haft under vårt arbete.

I mitt anförande kommer jag att passa på att nämna några av de iakttagelser och reflektioner som gruppen har uppmärksammat. I likhet med det som uttalades vid utskottets tidigare uppföljning är det av vikt att ta till vara allmänhetens engagemang för att förbättra regelverk och rutiner inom valadministrationen. Om incidenter rapporteras och omhändertas direkt skulle det vara möjligt att korrigera avvikelser och brister under tiden ett val pågår. Det är inte fallet om klagomål kommer in först i form av ett överklagande.

Om vi kan effektivt sammanställa incidenter som uppmärksammas av Valmyndigheten, Valprövningsnämnden och de kommunala valnämnderna kan man samtidigt få en överblick över vilka delar i valsystemet som inte fungerar som det är tänkt. Sverigedemokraterna anser att man med nationell samordning under och efter ett val kan identifiera sårbarheter som otillbörligen kan påverka valresultatet.

Men det är också viktigt att den instans som formellt hanterar överklaganden får det administrativa stöd som behövs för att arbetet ska ske effektivt men också rättssäkert. Eftersom antalet överklaganden steg så pass mycket vid valet 2018 fanns det ett behov av ett omtag.

Informationsinsatser om vilka instanser som ansvarar för vad är en viktig åtgärd som är till stöd för allmänheten. För en väljare kan det vara långt ifrån självklart vart man ska vända sig och när man ska göra det. Med exempelvis kontaktformulär och tydlig information kan andelen ärenden som hamnar fel minskas, och formella överklaganden av val kan komma in i rätt tidsperiod och med rätt underlag så att Valprövningsnämnden kan fatta välgrundade beslut och avgöranden.

Den nya lagstiftningen för att stärka väljarnas skydd vid röstmottagningen och skyddet för valhemligheten med krav på avskärmningar för valsedlarna har uppnått sitt syfte, men det har varit mycket utmanande för kommunerna i form av köer. Här är det viktigt att valnämnderna drar lärdom från erfarenheterna från 2022 års val och säkerställer att man anpassar ytorna för placeringen av tillräckligt många valsedels- och röstbås för att effektivt kunna hantera den strida strömmen av röstande. I det hänseendet konstaterar gruppen att valsedelssystemet nu också ska ses över.

Sverigedemokraterna har under lång tid varit förespråkare för en valsedelsreform. Det är därför glädjande att vi har nått en överenskommelse med regeringen i denna fråga i form av Tidöavtalet. Till följd av denna överenskommelse beslutade regeringen den 15 februari 2024 att en parlamentariskt sammansatt kommitté ska utvärdera och överväga förändringar av valsystemet, inklusive för- och nackdelar med att övergå till ett system med gemensamma eller neutrala valsedlar.

Det är en bred översyn av valsystemet som kommittén kommer att genomföra. Man kommer att titta på en utvärdering av valsedelssystemet med partispecifika valsedlar och göra en internationell överblick. Man ska inte minst analysera och bedöma hur gemensamma eller neutrala valsedlar skulle påverka förutsättningarna för bland annat personer med funktionsnedsättningar, till exempel synnedsättning, att delta i valen på lika villkor.

Konstitutionsutskottet föreslår ett tillkännagivande. Både Valmyndigheten och Valprövningsnämnden har i sina erfarenhetsrapporter från valen 2022 tagit upp frågan om en kandidats valbarhet och folkbokföring vid val till region- och kommunfullmäktige sedan åtminstone en kandidat folkbokförde sig efter valdagen i den kommun där kandidaten sedermera kun-

de bli invald. Detta gick tack vare den flexibilitet som folkbokföringslagen medger om retroaktiv ändring av sin folkbokföringsadress. Det är uppenbart för de flesta att detta inte var intentionen med kommunallagens krav på valbarhet till kommun- och regionfullmäktige.

Utskottet delar myndigheternas uppfattning att det inte bör vara möjligt för en person som kandiderat i mer än en kommun eller region att ändra sin folkbokföring på valdagen eller i anslutning till valdagen i syfte att bli valbar och invald. Ett enigt KU vill därför rikta ett tillkännagivande till regeringen, med utgångspunkt i en av Sverigedemokraternas kommittémotioner, om att utreda frågan.

Avslutningsvis: Till följd av ett annat tillkännagivande från förra mandatperioden i betänkande 2021/22:KU6 har Justitiedepartementet nyligen remitterat promemorian *Biträde åt väljare*. I promemorian föreslås ändringar i vallagen som innebär att en röstmottagare alltid ska vara närvarande när en väljare på grund av funktionsnedsättning eller liknande anlitar ett biträde för att göra i ordning sina röster eller ta valsedlar. För Sverigedemokraterna, som var ett av de partier som lade fram en kommittémotion på området, är detta givetvis väldigt glädjande.

Röstmottagare omfattas som bekant av tystnadsplikt och straffansvar för att skydda väljarens valhemlighet. Sverigedemokraterna vill att denna tystnadsplikt även omfattar väljarbiträden, eftersom väljare som behöver ta hjälp av andra för att rösta oftast är den grupp i samhället som är absolut mest sårbar. Vi anser att man ska säkra upp ytterligare för att skydda deras rätt till valhemlighet.

Anf. 12 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Fru talman! I denna debatt hanterar vi i konstitutionsutskottets betänkande ett antal motioner, men i betänkandet ingår också Valmyndighetens och Valprövningsnämndens erfarenhetsrapporter och förslag från konstitutionsutskottets valutvärderingsgrupp, som några tidigare talare har varit inne på.

Inledningsvis konstaterar jag att ett enigt konstitutionsutskott föreslår ett tillkännagivande till regeringen om att utreda en fråga om valbarhet och folkbokföring. Det bör inte vara möjligt för en person att kandidera i flera kommuner och sedan retroaktivt, efter valdagen, ändra sin folkbokföring för att bli invald där man har fått tillräckligt stöd.

Valmyndigheten och många kommuner påtalar problemet med de köer som uppstod vid vallokalerna som en följd av de avskärmade valsedelställen. Det noterade vi vid någon av vallokalerna även i min hemkommun Vimmerby, där jag förra mandatperioden satt i valnämnden.

Regeringen beslutade den 15 februari i år att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté för att utvärdera och överväga förändringar av valsedelssystemet. I arbetet ska ingå att analysera för- och nackdelar med att övergå till ett system med gemensamma eller neutrala valsedlar. Det har jag sett prov på i Litauen och i Sydkorea.

Jag vill också ta upp frågan om väljare med synnedsättning och annan funktionsnedsättning. Rätten att rösta och rätten till valhemlighet gäller förstås även dem. I nuläget har en sådan person rätt att få hjälp av en röstmottagare eller någon man själv anlitar att ta den valsedel man vill använda. Röstmottagare har tystnadsplikt.

Konstitutionsutskottet har tidigare gjort ett tillkännagivande till regeringen, som riksdagen ställt sig bakom, om att väljare med synnedsättning ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon. I den utredning som nämnts behöver det analyseras hur alternativa valsedelsystem kan påverka förutsättningarna för personer med funktionsnedsättning att rösta.

Med detta vill jag, fru talman, yrka bifall till betänkandet och avslag på motionerna.

Anf. 13 JAN RIISE (MP):

Fru talman! Betänkandet *Valfrågor* behandlar ett 40-tal motioner från allmänna motionstiden 2023/24. Det arbetet har kompletterats med en uppföljning av 2022 års val som utskottet genomfört i en grupp som särskilt tittat på bland annat incidenter, överklaganden och valbarhet, framför allt i kommunvalen. En återkommande fråga inom Miljöpartiet handlar om rösträttsålder, och jag ska säga något om det alldeles strax.

Först vill jag säga att vi står bakom utskottets tillkännagivande om att utreda sambandet mellan valbarhet och folkbokföring. Det är orimligt och kan ju heller aldrig ha varit avsikten att det ska vara möjligt att välja folkbokföringsort efter det att valresultatet börjar bli känt. Det är ett håll som helt enkelt behöver täppas igen.

Jag noterar även att de motioner som väckts avseende valsedelssystemet föreslås avslås i avvaktan på det utredningsarbete som är på gång, vilket verkar rimligt.

Det är också angeläget att förbättra möjligheterna för utlandssvenskar att använda sin rösträtt. Förbättrad information, inte minst om vilka regler som gäller för brevröster, kan vara ett bidrag. Här finns utrymme för förbättringar, kan man tycka. Utskottet förutsätter att regeringen fortsätter detta arbete.

Arbetet med att göra det möjligt för väljare med synnedsättning att rösta med bevarad valhemlighet bör självklart också fortsätta. En del i det arbetet är utformningen av valsedlar, som ju är under utredning.

Fru talman! Demokratin är hotad på många håll i världen, och situationen förvärras år från år. Demokratin behöver snarare utvecklas, förankras och breddas. Det kan ske på många olika sätt, bland annat genom att inkludera fler unga människor. I länder som Österrike, Skottland, Malta, Argentina, Brasilien och Ecuador får 16-åringar rösta, så även i delar av USA, Tyskland och Estland. De som är skeptiska till en sänkning av rösträttsåldern ifrågasätter ofta om ungdomarna är vuxna nog att rösta, medan andra, som statsministern i helgens partiledardebatt i tv, menar att rösträtt har med myndighetsålder att göra.

I en nyligen publicerad vetenskaplig artikel skriver en grupp tyska forskare om en undersökning baserad på mer än 10 000 unga vuxna i Tyskland. Forskarteamets utgångspunkt var att uppskatta rösträttens effekter på hur ungdomarna sökte information. Det visade sig att rösträtten i sig kanske inte har någon betydelse för politiska ställningstaganden, men den gjorde stor skillnad i fråga om politiska diskussioner och att använda valjarstöd i form av appar av olika slag, till exempel valkompasser. Det förefaller, skriver forskarna, som att detta till och med är mer utpräglat för 16-åringar än för 18-åringar. Rätten att rösta förändrar alltså beteendet. Det är en ganska viktig slutsats.

Det går alltså inte att dra slutsatsen att det är olämpligt att de som i dag inte har rätt att rösta för att de är för unga får rösträtt. Det kan tvärtom vara en tillgång både för dem själva och för demokratin. Inom Miljöpartiet anser vi att det är hög tid för en sänkning även i Sverige och att rösträttsåldern bör sänkas till 16 år i kommun-, region- och riksdagsvalen. En försöksverksamhet på kommunal nivå bör kunna inledas.

Det var år 1909 som allmän rösträtt för män infördes. Rösträttsåldern var då 24 år. År 2021 var det 100 år sedan kvinnor för första gången kunde utnyttja sin rösträtt. Rösträttsåldern sänktes successivt under seklets gång. År 1945 sänktes den till 21 år, 20 år senare till 20 år och så 1975 till dagens rösträttsålder, 18 år. Snart har det gått ett halvt sekel sedan dess.

Vi anser att det är dags för ytterligare en sänkning i syfte att bredda och stärka demokratin. Det är viktigt av flera skäl, bland annat att varannan ung person inte känner sig inkluderad i samhället och att de flesta upplever att de inte har inflytande över det politiska beslutsfattandet. Samtidigt ser vi hur unga engagerar sig i viktiga samhällsfrågor, till exempel klimatfrågan. Vi ser också fördelar med att de flesta skulle gå i gymnasieskolan med goda möjligheter till kunskapsinhämtning det år de får rösta för första gången. Unga vill vara med och påverka!

Vi tror att sänkt rösträttsålder ger möjlighet att i tidig ålder praktiskt introduceras till den demokratiska infrastrukturen, vilket förutom det demokratiska värdet i sig även kan stärka sammanhållningen och respekten för samhällets grundläggande värderingar. Vi är övertygade om att ungas tilltro till det politiska systemet – och till samhällsinstitutioner generellt – skulle öka om de får delta i det.

Demokratiutredningen, som lämnade sitt betänkande 2016, föreslog att en försöksverksamhet med en rösträttsålder på 16 år skulle genomföras vid lokala val, något som ännu inte har blivit verklighet. Genomsnittsåldern för förstagångsväljare i Sverige är i dag 20 år, och det är Europas högsta. Med en sänkning till 16 år som rösträttsålder skulle denna snittålder sänkas till 18 år. Vi har från Miljöpartiets sida tidigare motionerat om detta, och jag tänker att vi återkommer med uppdaterade kunskaper, erfarenheter och förslag vid ett lämpligt tillfälle.

Anf. 14 MALIN DANIELSSON (L):

Herr talman! Om bara några veckor börjar förtidsröstningen inför EU-vallet, och den 9 juni är själva valdagen. Då har 7,6 miljoner svenskar möjlighet att avgöra vilka som ska få äran att inta de 21 platser som Sverige har i Europaparlamentet.

Det är inte bara EU som går till val i år; 2024 är ett supervalår. Halva jordens befolkning beräknas få möjlighet att rösta i något av de val som planeras i 76 länder världen runt. I betänkandet som vi debatterar just nu hanterar vi valfrågor främst ur ett mer praktiskt och tekniskt perspektiv. Vilka lärdomar kan vi dra av 2022 års val? Vilken påverkan hade den köbildning som blev vid vissa vallokaler? Ska det vara möjligt att folkbokföra sig i en kommun först efter det att valresultatet är klart? Svaret på den sista frågan är nej, som ni hört flera av mina kollegor säga tidigare.

Det handlar också om hur vi säkerställer att personer med synnedsättning kan rösta med bibehållen valhemlighet, om hanteringen av utlandsröster är tidsenlig så som den sker i dag och så vidare. Det är viktiga frågor för att säkerställa valens legitimitet, men val är så mycket mer. Det är tack

vare demokratiska val och fredliga maktöverlämnanden som vi är många i världen som numera lever i fred och frihet. I Sverige väljer vi vem som ska få förtroendet att styra, och vart fjärde år har vi möjlighet att utvärdera och se om förtroendet finns kvar eller om vi hellre ser ett annat alternativ. Diktaturer, statskupper och krig – alternativen till demokratiska val är sällan trevliga.

Herr talman! Det våras inte längre för demokratin i världen. V-Dem-institutet, som årligen redovisar hur demokratin utvecklas i världen, tecknar en väldigt dystert bild. Sedan 2009 har andelen av världens befolkning som lever i länder som autokratiseras varit större än andelen som lever i länder som demokratiseras.

Andra oroväckande trender är att länder utsätts för desinformation och utländsk påverkan. Det arbetas med sådana frågor bland annat på EU-nivå, inte minst med tanke på det kommande EU-parlamentsvalet, där varningarna om rysk desinformation duggar tätt. Senast i går kunde man läsa i DN att Tyskland och Frankrike bedöms vara extra utsatta när det kommer till rysk desinformation inför, under och efter EU-valet och att anledningen bland annat är att länderna är mäktigast i EU och att de står bakom stöd till Ukraina, vilket såklart inte ligger i Rysslands intresse.

Herr talman! Vad gäller frågorna i betänkandet vill jag särskilt lyfta fram vikten av att den utredning som ser över valsedelssystemet inför kommande val säkerställer tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Precis som en tidigare talare varit inne på är det en hjärtefråga för Liberalerna att man med bibehållen valhemlighet ska kunna rösta även om man har en synnedsättning. Det gäller också att personer med intellektuella funktionsnedsättningar får ett lättbegripligt system. Vi drev det i opposition, och vi driver det nu när vi sitter i regering. Det är ett viktigt uppdrag i den kommande översynen av valsedelssystemet att röstproceduren blir enklare för personer med intellektuell funktionsnedsättning och att det blir möjligt för personer med synnedsättning att rösta med bibehållen valhemlighet.

Herr talman! Jag vill lyfta upp ytterligare en liberal käpphäst, även om det än så länge inte finns stöd för den i riksdagen. Det gäller skilda valdagar för riksdagsvalet respektive kommun- och regionvalen.

Den gemensamma valdagen och Sveriges fyraåriga mandatperioder gör att Sverige i dag är ett av de demokratiska länder i världen som har längst tid mellan valen. Den gemensamma valdagen leder till att riksdagsvalet hamnar i fokus och att region- och kommunalval ofta hamnar i skymundan, inte minst i regioner med mindre medial bevakning av de lokala fullmäktigevalen. Detta vill vi åtgärda genom skilda valdagar.

Det finns ytterligare skäl till att svenska folket skulle behöva gå till valurnorna vid fler tillfällen än en gång vart fjärde år, men jag kommer inte att gå in på dem nu. Jag konstaterar bara att jag hoppas att vi på sikt kan ha skilda valdagar i Sverige.

Jag yrkar bifall till betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU18

Minoritetsfrågor
föredrogs.

Minoritetsfrågor

Anf. 15 MIRJA RÄIHÄ (S):

Herr talman! I dag ska vi diskutera betänkande KU18 som innehåller alla de motioner om minoritetsfrågor som har kommit in under allmänna motionstiden. Motionerna handlar om judiskt liv i Sverige, urfolksstatus för tornedalingar, nytt valsysteem för val till Sametinget och mycket mer. De skiljer sig avsevärt åt från varandra, men jag tror att det beror på de olika nationella minoriteternas olikheter och att problembeskrivningen också är en annan. Nationella minoriteter är verkligen inte en homogen grupp.

Den sverigefinska gruppen håller sig till språket, och problemet handlar om att kommunerna ska kunna erbjuda både förskola och äldreomsorg på finska.

Samerna har däremot problem med näringslivets intrång i det de betraktar som sitt eget, det vill säga mark för renskötsel och jakt- och fiske- rättigheter.

Den judiska gruppen får leva med antisemitism, en företeelse som har pågått i århundraden och som vi ständigt behöver arbeta mot. Arbetet mot antisemitism blir aldrig färdigt. Diskussionen måste vara levande hela tiden.

Romsk inkludering handlar väldigt ofta om problem på arbetsmarknaden. Det är helt enkelt svårare för dem att få jobb.

Tornedalingar har också upplevt svåra tider. De har upplevt hur makten har velat ta både deras språk och deras kultur från dem. Tornedalingar utsattes för hård assimileringspolitik under en tid, vilket gjorde att språket höll på att försvinna.

Nu är sanningskommissionen klar med sitt arbete för tornedalingar och med sin rapport *Som om vi aldrig funnits* – på meänkieli heter den *Aivan ko meitä ei olis ollukhaan* – som har lämnats till regeringen. Där finns förslag på fortsatt försoningsprocess, synliggörande och egenmakt och hur man kan förverkliga och utöka rättigheterna. Där finns även mål om språkrevitalisering och kulturfrämjande.

Kommissionen lämnar också förslag på vidare utredningar, bland annat om minoritetens status som urfolk. Därför anser vi socialdemokrater att det är bättre att invänta ett förslag från regeringen om en helhet än att yrka bifall till enstaka motioner nu.

Nu återstår givetvis att se hur regeringen kommer att hantera frågorna i rapporten och vilka av förslagen som så småningom hamnar på riksdagens bord.

För minoritetsspråken finns nu fyra språkcentrum på plats: för finska, meänkieli, jiddisch och romani chib. Institutet för språk och folkminnen, Isof, är en viktig aktör även om språkcentrumen är nya. Isof har fått i uppdrag att inrätta språkcentrum för de nationella minoritetsspråken. Sedan tidigare ansvarar Sametinget för flera samiska språkcentrum.

Nationella språkcentrum ska ge stöd och kunskap som underlättar för språkbärare i hela landet att behålla, ta tillbaka och utveckla sitt språk så

att de nationella minoritetsspråken kan leva vidare i Sverige. Språkcentrum har inrättats för finska i Uppsala, för jiddisch i Stockholm, för meänkieli i Kiruna och Övertorneå samt för romska i Stockholm. Språkcentrumen har påbörjat sin verksamhet och tog fram de första verksamhetsplanerna under 2023.

Herr talman! Att revitalisera och behålla språk handlar om ett långsiktigt arbete. Det är inte ett projekt under bara några år. Om jag får lämna ett önskemål är det givetvis att stödet både till språkcentrumen och till de resursbibliotek som finns för de nationella minoritetsspråken permanentas. Konsekvensen är nämligen just nu att samtliga språkcentrum i juni måste varsla sina anställda om uppsägning på grund av arbetsbrist då de inte vet om verksamheten kommer att få fortsätta.

Herr talman! Målet för minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

Minoritetspolitik är viktigt men likväl anser vi socialdemokrater att motionerna i betänkandet kan avslås. Det finns givetvis en anledning till det. Den förra regeringen gjorde en del förstärkningar som behöver utvärderas. Det finns också utredningar som påbörjades av den förra regeringen men som riksdagen ännu inte har fattat beslut om. Av denna anledning behöver vi vänta på vilka resultat som kommer fram.

Regeringen fattade i juni 2022 beslut om ett särskilt åtgärdsprogram för arbetet mot antisemitism. Programmet syftar till att komplettera den nationella planen mot rasism och alla former av fientlighet och hatbrott. Programmet innehåller åtgärder för perioden 2022–2024 och ligger i linje med EU:s handlingsplan mot rasism.

I juni 2022 gav regeringen dessutom en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag om en nationell strategi för stärkande av judiskt liv i Sverige med fokus på överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer.

I november 2021 beslutade regeringen att inrätta en kommitté i form av en sanningskommission för det samiska folket, vilken ska kartlägga och granska den politik som förts gentemot samerna i ett historiskt perspektiv. Kommissionen ska synliggöra och sprida kunskap om samernas erfarenheter samt lämna förslag på åtgärder. Uppdraget ska slutredovisas i december 2025.

Samtidigt pågår Renmarkskommitténs arbete där en delrapport förväntas i augusti. Kommittén har i uppdrag att analysera det samiska folkets rätt till jakt och fiske.

Statskontoret har även utfört en genomlysning av Sametinget på uppdrag av regeringen och utifrån de analyserna också föreslagit åtgärder.

Allt detta är givetvis sådant som riksdagen senare får hantera.

Herr talman! När vi debatterade minoritetsfrågor förra året sa jag följande: "När man läser betänkandet om minoritetsfrågor inser man att riksdagen kommer att få flera ärenden om dessa frågor på sitt bord de närmaste åren. Förhoppningsvis är det förslag som stärker nationella minoriteter. — — — Behovet att få kombinera sitt eget språk och sin egen kultur ... är viktigt för oss. Det är inte enbart viktigt för oss som lever här och nu; det är nog än viktigare för kommande generationer att språket och kulturen får leva vidare."

Det man nu behöver göra är att ta ett helhetsgrepp om minoritetspolitiken framöver. Jag ser fram emot att kunna göra det när väl alla utredningar lagts på riksdagens bord.

Jag yrkar bifall till förslaget i konstitutionsutskottets betänkande 18.

Prot. 2023/24:112
8 maj

Minoritetsfrågor

Anf. 16 VICTORIA TIBLOM (SD):

Herr talman! Vi debatterar i dag konstitutionsutskottets betänkande 18 *Minoritetsfrågor*, och jag yrkar bifall till reservation 1 om judiskt liv i Sverige.

Gå inte ut med din kippa och dölj din davidsstjärna – sådan är verkligheten för många judar i Sverige och särskilt i Malmö. I samband med förföljandet av judar under andra världskriget fick många judar en fristad i Sverige. Här kunde de leva fritt och utan risk att bli förföljda. I dag, nästan 70 år efter andra världskrigets slut, är situationen för judar i Sverige en helt annan.

Under senare år har antisemitismen i Sverige tagit olika former, inklusive hatbrott, hot och trakasserier, både online och offline. En del av detta kan kopplas till den ökade spänningen i Mellanösternkonflikten och den palestinska frågan, som har lett till polarisering och ökade spänningar mellan olika grupper i Sverige.

Vi sverigedemokrater ser allvarligt på den ökande antisemitismen i Sverige. I Malmö har ett flertal judar flyttat på grund av det hat och de hot de möts av när de är öppna med sin judiska tro och kultur. För att underlätta och stärka judiskt liv i Sverige bör det genomföras åtgärder för att stärka den judiska gruppens rättigheter i hela landet. Eftersom delar av den judiska gruppen fortfarande förföljs och faller offer för brott med hatiska motiv bör ytterligare åtgärder genomföras för att stärka judars rättigheter i Sverige. För att åstadkomma detta bör regeringen se över vilka möjligheter som finns att underlätta judiskt liv i Sverige.

Just nu pågår Eurovision i Malmö. Inför detta höjde det israeliska säkerhetsrådet resevarningen gällande Malmö från två till tre på skalan – från motsvarande potentiellt hot till måttligt hot mot israeler. Säkerhetsrådet säger även i ett uttalande att staden är ett känt centrum för antiisraeliska demonstrationer och informerar om att det finns en oro för att israeler kan utsättas för olika typer av våld i Malmö under evenemanget, herr talman. Israeliska medborgare uppmanas att i Malmö inte bära israeliska flaggor eller skylta med sin identitet.

Detta händer i Sverige år 2024 – medborgare från ett annat land ska överväga om de verkligen ska resa till Malmö. Och det är ju förståeligt. Om vi inte lyckas skapa ett tryggt liv för de judar som lever i Sverige är det än mindre chans att vi ska kunna garantera tryggheten för de judar som kommer hit. Det behövs åtgärder för att stärka judars rättigheter i Sverige, och de behövs nu – eller snarare: De hade behövts redan i går.

Anf. 17 ERIK OTTOSON (M):

Herr talman! Sverige är ett land med flera nationella minoriteter. Vi är ett land där man ska kunna leva sitt liv i fred, frihet och demokrati oavsett vem man är och varifrån man kommer. Man ska kunna känna sig trygg på svenska gator. Man ska inte behöva bli utsatt för brott, hot eller hat på grund av en etnicitet eller en religiös övertygelse eller för den delen av någon annan anledning.

Därför är den situation som vi ser växa fram extra upprörande. Den innebär ett hot mot judar och judiskt liv. Det är en situation som inte på något sätt är unik för Sverige. Som tidigare talare varit inne på blir polariseringen starkare över hela världen. Det är en tendens som känns igen för den som kan sin historia.

Moderaterna och den här regeringen bedriver ett målmedvetet arbete för att komma till rätta med de problem som finns. Men det finns bara ett enda sätt att säkerställa att detta får ett slut. Det handlar om försoning, minskad polarisering och respekt för varandra, herr talman – den grundläggande respekten för en vanlig människa oavsett vem den är, vad den tycker, vem den tror på, vad den tror på och vad den råkar ha för etnicitet. Utan den grundläggande respekten för varandra kommer vi aldrig att få ordning på den problematik som finns, vare sig det rör judar och judiskt liv eller någon annan grupp.

Den säkerhetssituation som råder för svenska judar i dag är under all kritik, och åtgärder vidtas för att komma till rätta med den. Men den kommer aldrig att upphöra med mindre än att den mellanmännsliga respekten stärks och polariseringen minskar.

Alla de som bidrar till någon form av affektiv polarisering i den svenska debatten behöver se sig själva i spegeln och fundera över vad detta innebär. Man behöver se detta i en bredare kontext än att man själv står på en viss sida och att det gör en god. Man behöver förstå att all form av affektiv polarisering inte bara spår på den egna uppfattningen hos dem man lyckas övertyga – den skjuter också ifrån dem som man inte lyckas övertyga och stärker dem i deras uppfattning. Det är därför en affektiv polarisering är så skadlig för den svenska politiska debatten och för respekten mellan olika människor i Sverige.

Vart vill jag då komma med detta? Jo, respekten och skyddet för våra nationella minoriteter, vare sig det är judar, samer, sverigefinnar, romer, tornedalingar eller vem det nu vara månde, bygger på just detta: acceptans och minskad affektiv polarisering. Vi kan sätta rättigheter på papperet, men om rättigheterna inte upprätthålls i det vardagliga livet och respekten lyser med sin frånvaro blir de inte mycket värda.

Det är därför detta är så fruktansvärt viktigt, herr talman. Det är en uppgift som är större än politiken i den här kammaren. Det handlar om hur vi beter oss i våra mellanmännsliga relationer och vilken kultur vi tillåter oss att ha mellan varandra i Konungariket Sverige. Detta är någonting som vi alla, inte bara folkvalda, bär ett stort och viktigt ansvar för. Såväl medlemmar av den så kallade majoritetsbefolkningen som medlemmar av minoriteter bär ett ansvar för att minska den affektiva polariseringen.

Herr talman! Låt mig även säga några ord om det svenska urfolket samer. Flera situationer som uppstått de senaste åren ställer saker och ting på sin spets vad gäller urfolket samer. Den senaste i raden utgörs av en rad problem och oegentligheter inom ramen för Sametingets verksamhet som framkommer i en rapport från Statskontoret. Dessa problem och oegentligheter måste få sitt slut. Vi måste få ordning på detta. Regeringen bedriver ett målmedvetet arbete för att så också ska bli fallet. Men även här krävs en ömsesidig respekt och ett gemensamt arbete för att få ordning på problematiken.

Till de saker som framkommit i granskningen hör bland annat synen att vissa delar av grundläggande svenska förvaltningsprinciper inte går att

gifta samman med samisk kultur. Jag delar inte den uppfattningen. Jag är helt övertygad om att samisk kultur, precis som all annan kultur, mår bra av rättssäkerhet och tydliga regler och av att alla vet hur dessa regler fungerar och hur de ska följas.

Samers rättigheter är viktiga, och det gäller inte bara olika samebyar och deras rättigheter utan hela den samiska gruppen. Därför är den tilltagande juridifieringen av minoriteters, framför allt urfolkets, rättigheter i Sverige ett politiskt problem som man måste ta hand om. Juridifieringen bygger inte på kloka politiska överväganden som syftar till att skapa ömsesidig respekt och en fredlig samexistens utan snarare på att juridiken måste hantera de problem som politiken inte har klarat av att ta itu med och på att den enda bärare som juridiken kan identifiera för den här formen av rättigheter är samebyarna.

Detta har genom den dom Högsta domstolen avkunnat gällande rätten för jakt och fiske inom Girjas sameby fått som sin konsekvens att samebyn fått rätten att upplåta jakten på statens mark ovan odlingsgränsen. Det innebär i praktiken, om man drar det till sin spets, att 90 procent av alla samer över en natt förlorade sin möjlighet att anse sig som jakträttsinnehavare på den marken, eftersom de 90 procent som inte är med i samebyn endast har sin rätt som svenska medborgare att söka möjlighet att jaga och fiska i de här markerna.

Det här är såklart en snedvridning även inom den samiska gruppen som man behöver beakta och någonting som inte på något sätt är enkelt att över huvud taget hantera. Det är ingenting som föder ömsesidig respekt och en långsiktig klok balans mellan olika intressen i dessa områden av vårt land.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis trots att jag dragit över min talarid, jag ber om ursäkt för det, nämna någonting om älvdalskan.

Älvdalskan är ett språk som talas i en mycket liten del av Sverige. Den talas inte av någon nationell minoritet, och ej heller av en grupp som anser sig vara en nationell minoritet. Den är dock ändå ett språk och inte en dialekt. Det är min uppfattning.

Vi ska försöka att arbeta för att älvdalskan successivt ska få de möjligheter att få finnas kvar, utvecklas och frodas som behövs för att den delen av svenskt kulturarv ska kunna bevaras.

Herr talman! Med det yrkar jag bifall till utskottets förslag i konstitutionsutskottets betänkande.

Anf. 18 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Herr talman! I detta motionsbetänkande inryms frågor om judiskt liv i Sverige, sanningskommissionen om romer, stärkta rättigheter för tornedalingar, kväner och lantalaiset, FN:s urfolksdeklaration, samisk rätt, språk och kultur och en hel del annat.

Målet för politiken för de nationella minoriteterna är att ge skydd för dem och stärka deras möjligheter till inflytande samt att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

Jag vill börja med att lyfta fram den del som handlar om judiskt liv i Sverige, ett ämne som är fasansfullt aktuellt just nu med tanke på den öppna antisemitism som har blossat upp på senaste tiden.

När judar i Sverige hotas och trakasseras bara för det faktum att de är judar, då är det uttryck för antisemitism. När man tillskriver judar vissa egenskaper och karaktäristika, då är det prov på antisemitism. När svenska

judar kollektivt får bära skulden för Israels krigsföring i Gaza, då är det på grund av antisemitism.

När judar uppmanas att inte bära judiska attribut, som Davidsstjärna eller kippa, för att inte dra till sig negativ uppmärksamhet, då är det för att skydda sig mot antisemitism.

När judiska institutioner som skolor och synagogor behöver ha järnstängsel och bevakning, då är det på grund av antisemitismen.

Regeringen har anslagit 20 miljoner kronor 2024 och 10 miljoner om året för 2025 och 2026 för att förstärka arbetet mot rasism och annan främlingsfientlighet och diskriminering. Även på EU-nivå finns en handlingsplan för att motverka rasism och diskriminering. Den bygger på tre pelare:

- Att förebygga och bekämpa alla former av antisemitism.
- Att skydda och främja judiskt liv i EU.
- Att främja minnet av samt utbildning och forskning om Förintelsen.

I linje med EU:s handlingsplan pågår i Sverige ett arbete för att komplettera den nationella planen mot rasism.

Nästa vecka kommer vi i KU att justera betänkandet som behandlar proposition 2023/24:93 *En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp*. Bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken ska förtydligas och utvidgas, så att förnekelse av Förintelsen ska kriminaliseras liksom uppmaning till våld. Enskilda personer i de skyddade grupperna ska få skydd och rätt till skadestånd. Likaså fortsätter arbetet med att höja kunskapen om antisemitism i samhället och att öka forskningen om antisemitism samt med ökade insatser inom skolväsendet.

I januari redovisades betänkandet *Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034*. Där identifieras både möjligheter och hinder för ett judiskt liv och jiddisch i Sverige. Den utbredda antisemitismen framhålls som ett hinder, med den bristande trygghet och säkerhet som finns kring judiska institutioner.

Detta är något som jag själv bevittnade när jag för några månader sedan besökte en synagoga för gudstjänstfirande, samtidigt som antisemitiska demonstrationer pågick några kvarter bort. Vi hade avtalat tid, så att de säkerhetsansvariga skulle veta om att vi kom. Det fanns olika säkerhetsanordningar och övervakningskameror för att man skulle kunna se eventuella angripare från olika vinklar och utrymma i tid, och en av gudstjänstbesökarna höll hela tiden ett öga på vilka som rörde sig i området.

Några av målsättningarna för den nationella handlingsplanen är:

- Judar i Sverige ska kunna leva öppet, tryggt och säkert.
- Det ska finnas goda möjligheter att leva ett judiskt liv och att överföra judisk kultur och judiska traditioner till barn och unga.
- Det ska finnas stärkt kunskap, utbildning och forskning om judiskt liv och judiska studier.
- Judisk kultur och svensk-judiskt kulturarv ska vara mer synliga i det svenska samhället.
- Det offentligas arbete med jiddisch ska vara relevant och framåtsyftande.

Man kan konstatera att det återstår mycket, med tanke på hur exempelvis den judiska befolkningen i Malmö har krympt på senare år. Jag har hört judar på allvar uttrycka att den enda plats där de kan känna sig säkra är i Israel, trots det hot som Hamas och andra antisemitiska grupper utgör där.

Ur det perspektivet var det en viktig symbolhandling att regeringen i januari 2023 inrättade en arbetsgrupp som överskrider departementsområdena för att samverka och föra dialog om förebyggande åtgärder och insatser som stärker förutsättningar för judiskt liv och som förebygger och motverkar antisemitismen i Sverige. I arbetet ingår även Judiska centralrådet, Judiska Ungdomsförbundet och Svenska kommittén mot antisemitism. De ska tillsammans motverka antisemitism genom utbildningsinsatser, öka tryggheten för judar i Sverige och uppmärksamma den judiska kulturen. Det som hände i Tyskland och i stora delar av Europa under förra århundradet får inte upprepas.

För några veckor sedan avslutades den stora konstutställningen på Moderna Museet med Lotte Laserstein. *Ett delat liv*, hette utställningen. Alla jag har hört som såg den blev väldigt djupt berörda över både hennes livsöde och det hon skildrar i sin konst.

Jag lärde känna henne när jag var i tonåren. Under de 15 år som följde fram till dess att hon gick bort hörde jag henne många gånger berätta om sina vänner, som hon skildrar i sitt mest berömda verk, *Afton över Potsdam*, målad i början på 1930-talet.

Den tavlan hängde över soffan där vi brukade sitta och fika och samtala. Lotte berättade att alla de som hon har skildrat på tavlan hade läst *Mein Kampf*. De visste vad som väntade. Personerna på tavlan utstrålar ett ödesmättat allvar. Vad skulle det bli av dem? Hur skulle de klara sig? Vart skulle de bege sig för att nå säkerhet?

Vännerna skingrades över Europa. Någon tog sig till USA. Lotte själv kom till Sverige den sista månaden som gränsen var öppen för judar. Men efter kriget kunde hon konstatera att hela hennes släkt hade utplånats. Hennes syster hade överlevt i Tyskland men var ett nervvrak. För övrigt var det en enda kusin som hade överlevt av hela hennes stora släkt.

Låt det för allt i världen inte hända igen! Låt oss bekämpa antisemitismen med all kraft!

Herr talman! Jag använde inte hela min anmälda talartid i de båda tidigare debatterna. Men jag kommer nu att överskrida min talartid, och jag ber om ursäkt för detta. Jag kan ju inte lämna talarstolen utan att säga några ord om älvdalskan också. Den betraktas formellt som en dialekt, men forskningen visar att älvdalskan skiljer sig lika mycket från svenskan som isländskan gör. Det framgick inte minst när en ledamot för några år sedan läste upp några meningar från en älvdalsk saga på älvdalska och blev uppmannad av talmannen att hålla sig till svenska i kammaren.

Allt fler forskare från hela världen stöder tesen att älvdalskan är ett språk, utvecklat från en fornnordisk språkgren som skiljde sig från svenskan redan på 500-talet. I dag är det ett par tusen personer som talar älvdalska. Själv kan jag några få ord som är gemensamma med moramål och orsamål, som jag hjälpligt lärde mig att förstå när jag jobbade som sjuksköterska på långvården i Mora på 1980-talet. Då behövde jag tolk för att kunna prata med de gamla som hade glömt svenskan.

Älvdalskan är ännu mer särpräglad än moramålet och orsamålet. I Älvdalen lägger man stor energi på att bevara och revitalisera språket. Man

har läroböcker, spel, sånger och sommarkurser på älvdalska. Ett problem är att det inte rymmer ett språk till bland minoritetsspråken, och älvdalingarna själva ser sig inte heller som en etnisk minoritet. Därför skulle man behöva göra en översyn av nu gällande minoritets- respektive språklag i syfte att möjliggöra en lagstiftning där älvdalskan skulle kunna erkännas som ett så kallat landsdelsspråk utan att för den delen nödvändigtvis få del av allt annat som innefattas i minoritetslagstiftningen. Jag har dock inget yrkande om detta, utan det får ske i annan ordning.

Med det yrkar jag bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Anf. 19 MALIN BJÖRK (C):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 7 under punkt 6.

Ingen människa i Sverige ska bli diskriminerad eller utsatt till följd av sitt ursprung. Alla människor som bor i vårt land ska ha samma möjligheter till inflytande och delaktighet i samhällslivet. Var och en av oss har rätt till sitt språk och sin kulturella identitet. Det här utgör kärnan i den minoritetspolitik som vi har antagit här i riksdagen.

Tyvärr ser verkligheten inte alltid ut så här. Tyvärr fortsätter vi att se hur minoriteter diskrimineras. Senast häromveckan kunde vi läsa om detta, när Brå släppte rapporten *Hatbrott mot samer*. Det är bitvis skrämmande läsning om hur samer utsätts för hat, kränkande uttryck och fördomar om vad som är samiska karaktärsdrag i många olika miljöer och sammanhang, till exempel i skolan, på arbetsplatser och inte minst på nätet. Rapporten är en tydlig signal till oss i politiken om att vårt arbete för att skydda minoritetsgruppers rättigheter aldrig kan ta paus. Men vi ska samtidigt ha i åtanke det som ledamoten Mirja Räihä var inne på tidigare: Minoriteter är inte en homogen grupp. Vi måste anpassa åtgärder utefter olika minoritetsgruppers behov.

Herr talman! Sedan 20 år tillbaka har vi i Sverige en samlad politik för att stärka våra nationella minoriteter och för att stödja våra nationella minoritetsspråk. Målet för den politiken är att ge dessa minoriteter skydd och stärka deras möjligheter till inflytande. Samtidigt ska vi se till att våra historiska minoritetsspråk kan hållas levande. Arbetet med minoritetsfrågor har under de senaste 20 åren visserligen rört sig framåt, men det finns en hel del kvar att göra för att nå de mål som vi tillsammans har antagit.

Ansvar för att följa upp hur Sveriges minoritetspolitik genomförs ute i våra kommuner ligger på Länsstyrelsen i Stockholm tillsammans med Sametinget. Dessa myndigheter ska utbilda och informera i minoritetsfrågor, och de ska ge det stöd som kommuner och andra myndigheter behöver. Det är förstås viktigt att minoritetspolitiken samordnas, men för att den ska få genomslag i praktiken är det helt centralt att involvera civilsamhället. Utan de ideburna organisationer som samlar minoriteterna och det arbete som dessa föreningar gör finns det risk för att det inte blir mycket till verkstad.

Herr talman! Jag växte själv upp med en mamma som invandrat från Finland och där tillhörde minoriteten finlandssvenskar – en identitet som hon i allra högsta grad tog med sig och bevarade efter att hon träffat min pappa och bosatt sig i Sverige. Många var de helger under min uppväxt som tillbringades på olika arrangemang som FRIS, Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige, anordnade och där mamma var djupt engagerad.

Kanske tyckte jag inte alltid som 13-åring att finlandssvenska folkmusik-evenemang var det roligaste som fanns en lördag. Men jag har i alla fall erfårit vilken viktig roll denna organisation spelar för finlandssvenskar bosatta på olika håll i landet och för bevarandet av deras kultur.

För mig, liksom för Centerpartiet, är det självklart att framhålla vikten av att civilsamhället ges en avgörande betydelse för att vårda, värna och utveckla de nationella minoriteterna. Därför är det av stor vikt att organisationer inom civilsamhället som samlar våra nationella minoriteter ges praktiska och ekonomiska förutsättningar att bedriva en bra verksamhet – detta för att minoritetspolitiken ska kunna genomföras i praktiken.

Herr talman! Vid den här tiden förra året gjorde vi i KU en gemensam resa efter att ha fått en trevlig inbjudan från Älvdalen. Älvdalingarna ville skapa en förståelse hos oss i KU för vad älvdalskan betyder för dem genom att erbjuda oss en djupdykning i detta språk. En del av det här innebar att förklara för oss hur älvdalskan är konstruerad, både grammatiskt och uttalsmässigt, för att få oss att förstå att älvdalska är just ett språk, inte en dialekt. En rad språkexperter som har granskat älvdalskan och dess struktur menar också att det är ett språk.

Att garantera en grupp dess språkliga rättigheter är en grundläggande mänsklig rättighet som finns förankrad i FN:s konvention om mänskliga rättigheter. I dag har vi i Sverige erkänt fem minoritetsspråk: samiska, meänkieli, finska, jiddisch och romani. I motsats till dem som tillhör dessa språkgrupper har inte barn med älvdalska som modersmål rätt till skolundervisning vare sig på eller i älvdalska. Något som självklart är en viktig del i att få ett språk att leva vidare är att den yngre generationen lär sig och faktiskt pratar språket.

Centerpartiet anser att det vore ett historiskt misstag om älvdalskan, Sveriges äldsta bevarade språk, skulle dö ut, precis som flera andra i KU har uttalat sig om här i kammaren. Jag vill skicka en hälsning till våra vänner i Älvdalen: Vi har inte glömt er gästfrihet och inte heller de insikter ni gav oss om vikten av att bevara älvdalskan. Även om vi i dag inte har något yrkande om detta kommer vi i Centerpartiet att fortsätta motionera om att erkänna älvdalskan som minoritets- eller landsdelsspråk.

Anf. 20 JAN RIISE (MP):

Herr talman! Jag instämmer i tidigare talaresh glädje, tacksamhet och intresse för älvdalskan som ett landsdelsspråk. Vi har inte glömt bort detta, precis som Malin Björk just sa, utan vi återkommer i ärendet.

Nu ska jag tala om andra minoriteter. Judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar erkänns som nationella minoriteter i Sverige och har därför särskilda rättigheter som rör språk, kultur och inflytande. Tillsammans utgör de kanske en miljon människor, en tiondel av befolkningen.

Vi är i Sverige skyldiga att bevara, skydda och utveckla de särskilda rättigheter som tillhör dessa minoriteter. Det innebär bland annat att diskriminering av personer tillhörande en nationell minoritet är förbjuden och att staten måste vidta åtgärder för att uppnå jämlikhet mellan majoritetsbefolkning och minoriteterna. Vi har som land ett ansvar för att tillförsäkra minoriteter rätten till information, inflytande och delaktighet liksom deras möjlighet att bevara och utveckla sin kultur, sin religion, sitt språk, sina traditioner och sitt kulturarv.

Genom historien har de nationella minoriteterna utsatts för omfattande övergrepp och diskriminering. Denna historia förpliktat oss till något annat. Det är därför av yttersta vikt att tillförsäkra judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar deras rätt till språk, kultur och inflytande.

Miljöpartiet står upp för de nationella minoriteternas rättigheter. Vi drev under vår tid i regering på för en högre ambition i minoritetspolitiken och gör det fortsatt. Vi har bland annat gjort en satsning på nationella minoriteters språk och kultur med nya språkcentrum och stärkta minoritetsbibliotek. Vi har lagt fram en historisk konsultationsordning för det samiska folket och inrättat sanningskommissioner för urfolket samerna och den nationella minoriteten tornedalingar samt kväner och lantalaiset. Vi har stärkt det judiska museet och avsatt medel för romsk inkludering. Vi fick en del gjort, men det är mycket kvar att göra.

Herr talman! Den judiska minoriteten i Sverige befinner sig i en allt sämre situation ur säkerhetssynpunkt. Under sin tid i regeringen arbetade Miljöpartiet aktivt för att öka säkerheten för judiska församlingar i Sverige. Det straffrättsliga skyddet mot hatpropaganda på rasistiska grunder är starkt i Sverige, men det finns anledning att se över behovet av förstärkningar.

Synligheten för jiddisch och jiddischkulturen är i vissa fall mer komplex än vad som är fallet för andra minoritetsspråk. Det beror på att det bland många personer med judisk bakgrund finns en oro för den egna säkerheten som kan motverka benägenheten att öppet visa sin judiska identitet – detta har många av mina kollegor här också talat om. Det är därför angeläget att genomföra satsningar på att främja och synliggöra jiddisch som ett nationellt minoritetsspråk samt att synliggöra judiskt kulturliv. En särskild utredare har haft i uppdrag att lämna förslag till en nationell strategi för stärkande av judiskt liv i Sverige, och ett sådant förslag har också överlämnats till regeringen. Vi vill framhålla vikten av att slutsatserna från denna utredning beaktas.

Herr talman! Romer har under lång tid varit utsatta för omfattande diskriminering. De har tidvis förbjudits att komma in i Sverige, tvångssterilisats eller nekats fast bostad. Än i dag utsätts romer för diskriminering och antiziganism, vilket gör att en del romer döljer sin romska identitet och sitt språk på grund av fördomar och negativa attityder, bland annat i kontakten med olika offentliga verksamheter.

Det svenska majoritetssamhällets agerande gentemot romer är en del av den exkludering som romer utsatts för också i övriga Europa. Den diskriminering och förföljelse som drabbat den romska minoriteten har bland annat lett till en bristande dokumentation av romers historia i till exempel museer och arkiv. Romerna måste i högre grad ges möjlighet att involveras i frågor som rör dem, inte minst inom utbildning och social omsorg. Tillgång till förskola och äldreomsorg på modersmålet är ett sådant exempel. Antalet utbildade modersmåls lärare varierar emellertid runt om i Sverige, och arbetet för att säkra tillgången till språklärare måste fortsätta.

Herr talman! Antisemitism, antiziganism och rasism finns fortfarande i våra samhällen och tar sig nya uttryck. Hatet mot judar finns i vår historia, i högerextrema grupper, i delar av den extrema vänstern och i islamistiska miljöer. Vi ser antisemitism hos vuxna och barn som flytt till Sverige från länder där judehat präglar skolundervisning och statlig propaganda. Antisemitiska budskap återfinns hos dem som angrep den amerikanska kon-

gressen i Washington och i grupper som sprider konspirationsteorier om vaccinationer och covid-19-pandemin, inte minst i sociala medier. Judar och judiska församlingar och organisationer utsätts för hot och hatbrott, även i Sverige.

Herr talman! I dag är samerna den enda folkgrupp i Sverige som formellt erkänts som urfolk.

Det är väl belagt att tornedalingar, kväner och lantalaiset levtt i Sverige under en mycket lång tid. Svenska Tornedalingars Riksförbund har begärt att regeringen ska erkänna tornedalingar, kväner och lantalaiset som urfolk enligt artikel 1 i ILO-konvention 169. En sådan status skulle innebära ett folkrättsligt och formellt erkännande och bidra till att bevara och utveckla språket, identiteten och kulturen. Regeringen bör därför tillsätta en utredning som tar ställning till om dessa grupper bör tillerkännas status som urfolk. Det skulle stärka och synliggöra såväl tornedalingarnas kultur och historia som meänkieli. Det finns lärdomar att dra från andra länder där arbete med sannings- och försoningsprocesser mellan stat och minoriteter eller urfolk kommit längre.

Herr talman! Tystnadens politik för det samiska folket har rimligen nått vägs ände. Relationerna mellan staten och urfolket samerna går närmast att beskriva som ett öppet sår, såväl historiskt som i vår samtid. Den strukturella rasism och diskriminering som det samiska folket genom historien har utsatts för får konsekvenser än i dag.

Men något håller på att hända. De samiska perspektiven och frågorna ökar i synlighet. Nu behövs ett bredare politiskt grepp. Vi har fått en konsultationsordning och en Girjasdom, en nordisk samekonvention är under förhandling och vi har samisk film på Netflix. Men vi har inte genomfört FN:s urfolksdeklaration från 2007, trots upprepade påstötningar och påminnelser.

Bristen på urfolkspolitik är faktiskt ett av de rättighetsområden där Sverige ådrar sig mest internationell kritik. År efter år kritiseras Sverige av olika FN-organ och av Europarådet för uteblivna reformer. Länder som i andra avseenden är jämförbara – Norge, Kanada, Nya Zeeland och Australien – har tagit tag i sin historia och sina frågor. Sverige är numera ett undantag.

Miljöpartiet står upp för samers rättigheter och för ett levande samiskt samhällsliv. Under den gångna mandatperioden har vi drivit på för en högre ambition i politiken för det samiska folket och gör det fortsatt.

Miljöpartiet har en lång rad reservationer i betänkandet. Eftersom min utskottskollega Jessica Wetterling är sjuk och vi har ett par reservationer tillsammans med Vänsterpartiet skulle jag vilja yrka bifall till reservationerna 2 och 5.

I detta anförande instämde Jacob Risberg (MP).

Anf. 21 VASILIKI TSOUPAKI (V):

Herr talman! Jag kommer med andan i halsen här. Som föregående talare nämnde är vår representant i konstitutionsutskottet frånvarande, så jag ska göra mitt bästa för att lite kort redovisa Vänsterpartiets politik när det gäller minoritetsfrågor. Jag vill börja med att yrka bifall till reservation nummer 13.

Vänsterpartiet har under lång tid drivit frågor i syfte att stärka samers rättigheter. Jag tänker fokusera på den delen. Vi har till exempel regelbundet motionerat om ratificeringen av ILO:s konvention om urfolk. Sverige har ju haft bekymmer med att upprätthålla de konventioner vi har lovat att följa och under lång tid diskriminerat den samiska gruppen.

Reservation 12 rör de samiska språken, herr talman. Situationen för de samiska språken är mycket allvarlig. Trots revitalisering under de senaste decennierna är de fem samiska språken fortfarande klassade som hotade språk. Här behöver vi göra insatser. Till exempel resursbiblioteken är en viktig resurs, men de är underfinansierade. Vi ser att det behöver göras stora insatser på det här området.

Århundraden av assimileringspolitik har inneburit att många samer aldrig eller endast bristfälligt har fått lära sig sitt eget språk. Här har svenska staten ett ansvar. Tidigare har samiska barn varit förbjudna att använda de samiska språken i skolan, och vi kan fortfarande se konsekvenserna i efterföljande generationer. När många samer slutade tala sitt språk fick de också svårt att förmedla det vidare till sina barn. Därför behöver vi se till att vi har lärarutbildningar så att vi kan få till modersmålsundervisning på ett adekvat sätt framöver. Det behövs också ökade resurser för att kunna genomföra de insatser som vi har utlovat. Det gäller bland annat ökade insatser för att Sametinget ska kunna bedriva den här politiken.

Vänsterpartiet föreslår också insatser för att titta över en egen samisk språklag så att vi kan urskilja de delarna.

Jag tror att jag stannar där, herr talman. Resten av mitt anförande får vi återkomma till.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

§ 8 Mänskliga rättigheter

Utrikesutskottets betänkande 2023/24:UU14
Mänskliga rättigheter
föredrogs.

Anf. 22 KATARINA TOLGFORS (M):

Herr talman! I dag ska vi debattera betänkande UU14 om mänskliga rättigheter. Det är dessvärre ett alltmer angeläget ämne i dessa dagar med krig, konflikter och ett stort antal oroshärdar i vår omvärld. Auktoritära krafter är på frammarsch och demokratin på tillbakagång i flera delar av världen, även i våra egna kvarter i Europa.

Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Demokrati, respekt för mänskliga rättigheter och rättsstatens principer är grundbultar i den svenska utrikespolitiken, och vi vet att det är grunden för fred och säkerhet. Samtidigt lever vi i en tid då det återkommande presenteras rapporter om kränkningar av mänskliga rättigheter, ökad korruption, minskad mediefrihet, minskade rättigheter för nationella minoriteter, inskränkningar i religionsfrihet och en tillbakagång av kvinnors och flickors rättigheter.

För säkerhet och stabilitet i omvärlden är det avgörande att den regelbaserade världsordningen, folkrätten och respekten för FN-stadgan upprätthålls. Mänskliga fri- och rättigheter måste försvaras. Varje individs lika värde oavsett kön, ålder, sexuell läggning eller religion är en frihetsfråga. Flera religiösa minoritetsgrupper, till exempel kristna och uigurer, är runt om i världen utsatta för förtryck.

Det är oroande när mänskliga rättigheter, våra gemensamma regler, undergrävs av auktoritära stater som Ryssland, Kina och Iran, som vill omforma och inskränka dessa rättigheter utifrån sina värderingssystem. FN har en fortsatt central roll i arbetet med globala frågor, och Sveriges regering kommer att fortsätta driva svenska utrikespolitiska intressen med engagemanget inom FN som en viktig plattform.

Herr talman! De mörka molnen hänger tungt över flera platser i världen och inte bara vid horisonten. Låt mig börja i vårt absoluta närområde. Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har medfört att den regelbaserade världsordningen är satt ur spel. Den europeiska säkerhetsordningen med dess breda perspektiv på säkerhet gäller ej längre.

Vi kan gång på gång bevittna hur Ryssland begår allvarliga överträdelser av den internationella humanitära rätten genom attacker mot civila, tortyr, sexuellt våld, tvångsförflyttning och deportering av civila, däribland många barn, allt i spåren av krigets fasor.

Att föra bort barn mot deras vilja och familjens godkännande är ett allvarligt brott mot de mänskliga rättigheterna. Sverige är i kontakt med organisationen The Reckoning Project, som samlar in bevis och ger stöd till journalister och jurister för utredning av fall rörande tvångsförflyttade och deporterade ukrainska barn. Därmed bidrar Sverige till att försöka hjälpa och få hem de tusentals ukrainska barn som blivit tvångsförflyttade eller deporterade till Ryssland.

I augusti förra året besökte jag Ukraina på inbjudan av Ukrainas talman. Ett av de möten som vi i delegationen hade var med Ukrainas riksåklagare. Att Sverige utkräver ansvar för Rysslands allvarliga överträdelser är en viktig del i Sveriges kraftfulla och långsiktiga stöd till Ukraina.

Sverige verkar också tillsammans med andra länder för att etablera en tribunal för det ryska aggressionsbrottet mot Ukraina. Sverige har tilldelat MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, medel för att kunna stödja Ukraina, delvis genom resurser som stärker ukrainska myndigheters tekniska kapacitet att utreda krigsbrott.

Krigsbrott ska beivras. Den internationella domstolen ICC har i uppgift att utreda och döma när det gäller internationella krigsbrott, men Rysslands brott mot mänskliga rättigheter i Ukraina är så omfattande att ytterligare insatser behövs för att säkra bevis och genomföra utredningar av misstänkta brott mot folkrätten som begås under Rysslands krig.

Herr talman! Det går inte att tala om kriget mot Ukraina utan att nämna Belarus. Landet brukar betecknas som Europas sista diktatur. Belarus ligger geografiskt närmare Sverige än vad vi ofta föreställer oss – endast 50 mil. Det är en kortare sträcka än avståndet mellan Malmö och Stockholm. Vi ser också grova och allvarliga inskränkningar av mänskliga fri- och rättigheter i Belarus. Det finns i dag nästan 1 400 politiska fångar i landet. Svetlana Tichanovskaja, officiellt Belarus ledande oppositionsföreträdare och av många tilltalad som Belarus rättmätiga president, bor

numera i Litauen och arbetar aktivt för ett demokratiskt Belarus efter det orättfärdiga så kallade presidentvalet 2020.

Sverige verkar för ytterligare sanktioner mot den belarusiska regimen med anledning av både repressionen i landet och dess medverkan till Rysslands krig mot Ukraina. Vi stöder det belarusiska folket på dess väg mot ett fritt och demokratiskt Belarus som en del av den europeiska familjen.

Herr talman! Den 9 juni är det val till Europaparlamentet. Med krig i Europa är det ett av de viktigaste Europavalen på länge. EU:s utvidgning, som intensifierats till följd av Rysslands aggressiva krig mot Ukraina, är en geostrategisk investering i demokrati, säkerhet, fred, stabilitet och välstånd. Ukraina, Moldavien och Georgien har alla ansökt om medlemskap i EU och beviljats kandidatstatus. Det ligger i vårt intresse att hjälpa kandidatländerna att närma sig unionen. Ett medlemskap i EU innebär att respekten för mänskliga rättigheter ökar såväl i de nämnda länderna som i regionen.

Herr talman! Jämställdhet är ett kärnvärde i svensk utrikespolitik. Vi ser hur det globala motståndet mot jämställdhet och SRHR ökar. I länder som Afghanistan och Iran är det auktoritära styrets grund ett omfattande och systematiskt förtryck av flickor och kvinnor. Att som i Afghanistan förbjuda flickor att gå i skolan från elva års ålder är ett allvarligt brott, ett brott som påverkar dessa flickors möjlighet till ett självständigt liv. Men vi ser det också i länder som USA, där ett beslut i landets högsta domstol gjort att flera delstater gör abort olagligt. I Europa ser vi förföljelser och trakasserier mot hbtq-personer och inte minst systematiskt sexuellt våld i spåren av krigets färd i Ukraina.

I Sveriges utrikespolitik och i den biståndsagenda som Sverige nu tar fram är det också tydligt att Sverige står bakom att vi ska arbeta för ökad jämställdhet och för flickors och kvinnors fri- och rättigheter i världen.

Herr talman! Jag kommer att dra över några minuter, och jag ber om ursäkt för det redan nu.

Det går inte att stå här i talarstolen i dag utan att nämna den humanitära situationen i Gaza. Den är alarmerande. Staten Israel utövar sin lagliga rätt att försvara sin befolkning och sitt land efter Hamas barbariska attack mot civila israeler den 7 oktober. Dokumentation, till största delen filmad av terroristorganisationen Hamas själv, visar på ohyggligt grymma övergrepp, våldtäkter och en ren slakt av oskyldiga barn, kvinnor och äldre. Det är den största pogromen på judar vi sett sedan andra världskriget.

Samtidigt blir situationen för civilbefolkningen på Gaza alltmer akut. Hjälpinsändningar kommer inte fram, eftersom tillträdet till de drabbade områdena på Gaza stängs.

Sverige och EU ser ingen annan fredlig väg framåt än en förhandlad tvåstatslösning, där Israel och Palestina kan samexistera i fred och säkerhet. Vi har historiskt mycket täta band med Israel, som den här regeringen har återuppbyggt, och vi har sedan tidigare upparbetade förbindelser med Palestina. Svenskt engagemang i regionen och Israel är starkt, och Sverige har tydliga förväntningar på den palestinska myndigheten att fördöma terroristorganisationen Hamas liksom att vidta åtgärder mot korruption. Israels rätt att existera som stat är obestridlig.

Samtidigt måste Israel följa de folkrättsliga och internationella regelverk som gäller, ta itu med det oacceptabla bosättningsvåldet på Västbanken och upphöra med expansionen av bosättningar. Regeringen stöder arbetet

som pågår inom EU om ett förslag om att rikta sanktioner mot extremistiska bosättare.

Herr talman! Jag har inte mer tid för mitt anförande i talarstolen, men jag ska avsluta med att nämna Kina.

Kina är världens näst största ekonomi och en teknologisk ledarnation. Samtidigt utövar landet fortfarande ett auktoritärt styre och har växande globala ambitioner.

Kinas agerande mot Taiwan inger stor oro, och hot om militärt våld är oacceptabelt. Med jämna mellanrum nås omvärlden av förfärande nyheter om situationen i Tibet. Även där kidnappas barn och placeras i så kallade internatskolor i syfte att omvandlas till goda kinesiska medborgare, och därmed tappar de bort sin tibetanska bakgrund.

Hade jag haft mer talartid skulle jag också ge många exempel från Latinamerika. Där kan vi i flera länder se en tillbakagång när det gäller mänskliga rättigheter, rättsstatens principer och demokrati.

Herr talman! Sverige glömmer inte de politiska fångar som sitter fängslade på olika platser i världen, berövade sin frihet på grund av att de uttalat sig mot en auktoritär regim, för att de verkat i opposition och för att de stått upp för mänskliga rättigheter och yttrandefrihet. Regeringen kommer att fortsätta att arbeta för att uppnå en frigivning av journalisten Dawit Isaak, förläggaren och poeten Gui Minhai samt EU-tjänstemannen Johan Floderus. Regeringen arbetar samtidigt intensivt med andra konsulära fall där svenska medborgare på oskäligen grunder har frihetsberövats.

Demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer är värden som Sverige står bakom och utgör grunden i vår utrikespolitik. Sverige, regeringen, arbetar för att stärka grundläggande rättigheter i enlighet med FN-stadgan. Därför är det viktigt att arbeta inom de internationella organisationerna såsom EU, FN, OSSE, OECD och Europarådet. Ingen kan göra allt ensam, men tillsammans med andra kan vi åstadkomma förändringar för att fler människor i världen ska kunna leva i frihet och uttrycka sina åsikter!

Anf. 23 JOHAN BÜSER (S) replik:

Herr talman! Jag tackar ledamoten för ett engagerat tal om mänskliga rättigheter. Ledamoten överskred sin talartid, och detta är också ett oerhört stort område som förtjänar att uppmärksammas, debatteras och diskuteras. Det ska uppmärksammas givet den oroliga utveckling vi ser i världen gällande mänskliga rättigheter.

En fråga i betänkandet gäller ekocid. Vi socialdemokrater driver tillsammans med Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet att frågan om brottet ekocid ska inkluderas i Romstadgan så att stater som begår grova brott kan åtalas.

Jag har noterat majoritetspartiernas, regeringspartiernas, svar att man ser vårt förslag som innovativt, men man är inte beredd att ta steget nu. Man vill inte heller driva på regeringen om att ta fram en lagstiftning. Jag ser det som oerhört viktigt att vi inte bara ser till att stater följer den internationella rätten utan att vi också utvecklar den internationella rätten. En utveckling av den internationella rätten skulle vara detta.

Vi brukar vara flera partier i Sveriges riksdag som krokas arm när det gäller frågor som rör Rysslands fullskaliga krig i Ukraina. Ryssland såg ju

till att spränga Kachovkadammen under förra året. Det är ett exempel på ett sådant brott som Ryssland kan ställas till svars för.

Jag ställer därmed följande fråga till ledamoten Tolgfors: Varför är ni inte villiga att driva regeringen framför er och få till den lagstiftning som skulle vara så viktig och innebära ett stärkande av den internationella rätten vad gäller ekocid?

Anf. 24 KATARINA TOLGFORS (M) replik:

Herr talman! Ekocid har blivit extra uppmärksammat i spåren av Rysslands anfallskrig i Ukraina, men det finns fler exempel i historien. Det gäller till exempel kriget på Balkan och även runt om i världen.

Vi fick i utrikesutskottet under våren en dragning av före detta utrikesministern Margot Wallström i frågan om ekocid. Hon har också lämnat en rapport till regeringen.

Det finns väl ingen som inte tycker att rapporten är jätteviktig. Tvärtom är det en rapport som jag vet att regeringen tittar på. Utrikesminister Tobias Billström har också varit tydlig med att det finns mycket i rapporten att ta fasta på, som är viktigt och innovativt. Den kommer också att vara en del i det fortsatta stödet till Ukraina och det återuppbyggnadsarbete som ska ske. Sverige, genom EU, kommer att vara delaktigt, och frågan om ekocid är en del i arbetet. Just att utrikesministern använder ordet innovativt tolkar jag positivt.

Tobias Billström har pratat om ekocid i EU-nämnden, och han har nämnt att Sverige välkomnar olika processer på området inte minst i de organ där vi kan arbeta inom EU. Man har också inom EU kommit överens om att stärka EU:s miljöbrottsdirektiv med bestämmelser mot miljöförstöring.

Jag tror inte att ledamoten ska vara orolig för detta, utan här avser regeringen att fortsätta att driva arbetet och titta på hur Sverige kan vara en aktiv part i arbetet. EU-nämnden är underrättad och kan följa det arbete som regeringen gör på området.

Anf. 25 JOHAN BÜSER (S) replik:

Herr talman! Jag tackar ledamoten Tolgfors för svaret.

Det stämmer att före detta utrikesministern Margot Wallström besökte utrikesutskottet tidigare i år. Hon föredrog där de 50 rekommendationer som högnivågruppen har utrett gällande konsekvenserna av Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. En sådan rekommendation var precis den som ledamoten Tolgfors tog upp, nämligen att ekocid blir en del i Romstadgan. Därmed kan stater få stå till svars för grova övergrepp och storskalig miljöförstörelse.

Vi är fyra partier i Sveriges riksdag som driver på för detta. Jag uppskattar att ledamoten tar till sig av detta, och jag hoppas att vi, liksom i många andra frågor när det gäller Ryssland och Ukraina, också kan kroka arm i denna fråga. Jag ser fram emot en fortsatt dialog, och jag hoppas att regeringen tar de steg som våra partier driver på för i Sveriges riksdag.

Anf. 26 KATARINA TOLGFORS (M) replik:

Herr talman! Dessa frågor är absolut viktiga. Vi fick höra ohyggliga siffror när man tog upp konsekvenserna av förödelsen av Rysslands krigs-

härjningar i Ukraina. De har effekter på den biologiska och ekologiska miljön och även otroliga effekter på Ukrainas möjligheter att odla.

Det här är frågor som är av intresse inte bara för Ukraina utan också för oss andra. Vi kan stödja och hjälpa till så att det kan bli en återuppbyggnad. Framför allt ska Ryssland ställas till ansvar och betala för den förödelse som de orsakat. Det är viktigt att säga.

Anf. 27 KERSTIN LUNDGREN (C) replik:

Herr talman! Det finns naturligtvis mycket som man kan hålla med om. En sådan sak är att stå upp för jämställdhet, vilket ledamoten nämnde.

Vi har ett krav – och jag återkommer till detta – som handlar om att ge utlandsmyndigheterna ett tydligt uppdrag att arbeta med dessa frågor och även hbtqi-personers rättigheter.

Om vi tittar på vad som händer i världen kan vi se att man först attackerar hbtqi-personer. Sedan kommer man att attackera kvinnor. Hatbrotten ökar, och desinformation och anklagelser växer. Sedan kommer fängelse-domar, och människor grips eller till och med mördas. Man försöker förändra normer, från individen till en annan nivå. Det är vad som pågår nu, och mot den bakgrunden vore det värdefullt att se att svenska utlandsmyndigheter har ett tydligt uppdrag att arbeta med de här frågorna.

Jag läser utskottsmajoritetens text, där man hänvisar till att ”utlandsmyndigheternas verksamhet på ett övergripande plan styrs av den gemensamma strategin för utrikesförvaltningen”. Jag är nyfiken på att se var i den gemensamma strategin detta omnämns, herr talman. Jag undrar om ledamoten kan informera oss om på vilket sätt detta tas om hand i den gemensamma strategin för utlandsmyndigheterna.

Anf. 28 KATARINA TOLGFORS (M) replik:

Herr talman! Som ledamoten nämner är det här frågor som verkligen är viktiga att ta hand om. Vi ser en oroväckande utveckling – jag nämnde det i mitt anförande – med förföljelse och trakasserier mot hbtq-personer, oliktänkande och så vidare.

När det gäller utlandsmyndigheter och att ta hand om det här vet jag inte om ledamoten syftar på att man tidigare har pratat om feministisk utrikespolitik och haft en annan etikett på det. Men i en annan del av utrikespolitiken, nämligen reformagendan, finns det en hel strategi som handlar om just jämställdhet, kvinnors och flickors rättigheter och hbtq-personer.

I den samlade utrikespolitiken är det väldigt tydligt att regeringen arbetar genom och har för avsikt att fortsätta arbeta genom de organ där vi är verksamma i FN, i EU och i andra organisationer där vi kan påverka.

Sveriges utlandsmyndigheter spelar givetvis en viktig roll, och i de regleringsbrev som går ut och de uppdrag som myndigheterna har är detta utifrån den samlade utrikespolitiken en del i uppdraget.

Anf. 29 KERSTIN LUNDGREN (C) replik:

Herr talman! Min fråga gällde var det står i den gemensamma strategin som utskottet hänvisar till att utlandsmyndigheterna har detta uppdrag. Det är en sak att tala i övergripande termer, men det är en annan sak att ge ett uppdrag.

Jag pratar inte om feministisk utrikespolitik per se. Jag pratar om en liberal utrikespolitik som ser individen och som verkligen utnyttjar att vi

har ett hundratal utlandsmyndigheter som kan verka för att göra skillnad i en sådan här utsatt situation.

Eftersom ni hänvisar till detta är min fråga var det finns uttalat i den strategi som ni hänvisar till.

Anf. 30 KATARINA TOLGFORS (M) replik:

Herr talman! Vi hänvisar delvis till utrikesdeklarationen. Sedan finns det givetvis också omnämnt i den statliga budgeten.

Vad gäller om det är ett exakt direktiv till utlandsmyndigheterna vet jag inte om du menar utlandsmyndigheterna i stort. Är det ambassader, eller vad är det du efterlyser? Ska det vara adresserat exakt till myndigheter, eller är det generellt en utgiftspost eller reglering för ambassader utomlands som ledamoten hänvisar till?

(FÖRSTE VICE TALMANNEN: Det var en slutreplik, och jag får påminna om att vi inte använder tilltalet du i kammaren.)

Anf. 31 LOTTA JOHNSON FORNARVE (V) replik:

Herr talman! Tack till ledamoten för anförandet!

Jag håller med om mycket av det ledamoten sa vad gäller jämställdhet. Men i likhet med Kerstin Lundgren efterlyser jag tydligare riktlinjer i reformagendan för hur det arbetet ska gå till, för det saknas.

Men jag begärde egentligen ordet på grund av det ledamoten sa angående Gaza. Ledamoten sa att Israel har rätt att försvara sig. Då undrar jag om ledamoten anser att den krigsföring som Israel nu begår gentemot Gaza är proportionerlig. Ja eller nej?

Att så många civila har dödats, över 34 000 varav majoriteten kvinnor och barn, att Israel förhindrar att förnödenheter kommer in, att vi står inför en stor svältkatastrof och att barn redan har dött av svält, är det proportionerligt? Anser ledamoten det?

Anser ledamoten att Israel har begått krigsbrott när man dödat så många civila som man faktiskt gjort i det här kriget? Inte i något krig sedan andra världskriget har så många barn, journalister, hjälparbetare och FN-personal dödats som i kriget som nu pågår.

Jag skulle vilja ha svar på de frågorna.

Anf. 32 KATARINA TOLGFORS (M) replik:

Herr talman! Tack till ledamoten för frågorna!

I mitt anförande började jag med den 7 oktober. Det som oroar mig är att i de debatter vi haft i kammaren över tid sedan den 7 oktober är inte just den händelsen något som jag hör om från oppositionen. Ni börjar med Israels rätt att försvara sig och sitt land.

Självklart ska Israel, vilket jag också poängterade, följa de folkrättsliga och internationella regler som gäller. Det har Sveriges regering uttalat, och det är också min uppfattning.

När det gäller de mänskliga rättigheterna, folkrätten och så vidare måste man ju börja med att titta på den attack som utfördes mot civila israeler. Där kan man verkligen prata om övergrepp och oproportionalitet. Men självklart kommer de organ som har i uppgift att titta på det här att få utreda om det är så att Israel begår övergrepp eller överträder de folkrättsliga

reglerna. Det är ganska självklart, och det har uttalats i talarstolen här men också av regeringen.

Prot. 2023/24:112
8 maj

Anf. 33 LOTTA JOHNSON FORNARVE (V) replik:

Herr talman! Tack för svaret, ledamoten Tolgfors!

Självklart ska vi fördöma Hamas brutala angrepp på civila israeler den 7 oktober. Det har jag själv gjort många gånger i talarstolen här. Det var ett fruktansvärt övergrepp. Men det försvarar inte det Israel håller på med nu, när man håller på att straffa ut en hel befolkning.

Man måste också komma ihåg att historien inte började den 7 oktober. Israels illegala ockupation av Västbanken, Gaza och östra Jerusalem började decennier dessförinnan. Fördrivningen av palestinier, de illegala bösättningarna, apartheidmuren – allt detta påbörjades långt innan dess. Det försvarar ändå inte Hamas, men man måste komma ihåg det. Historien började inte den 7 oktober.

Ledamoten säger att Israel måste följa internationella regelverk, folkrätten och så vidare. Det håller jag fullständigt med om. Men när det gäller krigets lagar är det ju uppenbart att Israel inte har följt krigets lagar. Det är jättetydligt. Så många civila som över 34 000, varav majoriteten är kvinnor och barn, skulle inte ha dödats om Israel hade följt krigets lagar.

Efter andra världskriget kom länderna överens om att man skulle skydda civila i samband med krigföring och att man är skyldig att göra det. Men det är uppenbart att Israel inte har gjort det när så många civila har fått sätta livet till. Här har Israel absolut brutit mot krigets lagar, och då tycker jag att det finns anledning att framföra den kritiken mot Israel på ett tydligt och klart sätt från den svenska regeringen. Att man hindrar förnödenheter från att komma in är också uppenbart, så här skulle jag önska större tydlighet.

Anf. 34 KATARINA TOLGFORS (M) replik:

Herr talman! Jag kan upprepa det jag sagt tidigare. Sveriges regering har uttalat att det är viktigt att Israel i sitt försvar av sitt land och sitt folk, som man har rätt till, följer de folkrättsliga regler som finns.

Det ankommer inte på ledamöter i Sveriges riksdag att bedöma detta. Det pratas om folkmord från vänsterkanten i debatt och medier. Jag tror att man ska vara varsam med det ordet. Alla krig är fruktansvärda och drabbar civila.

När det gäller just Gaza är det en geografiskt liten yta, och det gör såklart det hela ännu svårare och mer komplicerat. Men Sverige har ökat sitt humanitära bistånd till Gaza. Problemet är att det inte kommer fram.

Man stöder också Israels rätt att försvara sig, men det ska vara proportionerligt och enligt folkrättens regler. Tydligare än så kan det inte vara.

Man stöder också EU:s linje när det nu handlar om att titta framåt och försöka nå en tvästatslösning. Men den förhandlingen ser tyvärr inte ut att gå framåt. Båda parter måste vilja detta för sitt folk. Hamas stöder inte det palestinska folket; de är terrorister.

Men att Sveriges regering står bakom Israels rätt att försvara sig inom ramen för folkrättens regelverk har man varit väldigt tydlig med.

Eftersom du också tog upp detta med hbtqi-personer vill jag avsluta med att säga att detta, som du vet, finns i reformagendan. Den är inte helt färdig än, utan nu ska de sista pusselbitarna på plats. Den som efterlyser

Mänskliga rättigheter

mer riktlinjer och undrar hur detta ska styras får alltså vänta lite till. Man utreder och analyserar ett underlag som nu har kommit in. Vi vet att civilsamhället spelar en viktig roll, till exempel.

Anf. 35 JOHAN BÜSER (S):

Herr talman! Mänskliga rättigheter hör ytterst ihop med demokratisk utveckling, för demokrati och mänskliga rättigheter förutsätter varandra. Demokratin måste vara social, och för att kunna säkerställa sociala rättigheter krävs demokrati.

Vi var nog många som höjde på ögonbrynen för några dagar sedan när vi fick årets pressfrihetsindex för Europa presenterat för oss och det visade sig att endast åtta länder bedömdes ha en fullgod pressfrihet. Sverige är ett av de åtta länderna tillsammans med Norge, Danmark, Nederländerna, Finland, Estland, Portugal och Irland. Detta är något som vi ska värna om och fortsatt säkerställa, för det handlar om vår yttrandefrihet. FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna från 1948 fastslår dessutom rätten till yttrandefrihet som en grundläggande mänsklig rättighet.

Pressfrihet, demokrati, välfärd, rättigheter för minoriteter, ett fritt domstolsväsen, ett starkt och aktivt civilsamhälle och bekämpning av korruption är alla viktiga komponenter för att i förlängningen kunna säkerställa våra gemensamma mänskliga rättigheter. Detta var teman som jag återkommande lyfte under de två år jag var rapportör för demokrati och mänskliga rättigheter i OSSE:s parlamentariska församling.

Vi ser runt om i världen just nu många exempel på en oroande utveckling när det gäller de mänskliga rättigheterna. När journalister som Anna Politkovskaja och Nils Horner mördas i sin gärning utmanas demokratin och de mänskliga rättigheterna. När krig, bedrävelse och terror drabbar den oskyldiga civilbefolkningen i Ukraina och Mellanöstern utmanas demokratin och de mänskliga rättigheterna. När en foreign agents-lag som begränsar civilsamhället ska införas i Georgien och när hbtqi-rättigheter ifrågasätts utmanas demokratin och de mänskliga rättigheterna. Och ja – när stöveltrampen, hatet och hoten åter hörs i Europa måste vi här i riksdagen och på gator och torg höja rösten för vår demokrati, de mänskliga rättigheterna och alla människors lika värde.

Herr talman! För att säkerställa universella mänskliga rättigheter krävs ett världssamfund som respekterar den internationella rätten. Den internationella rätten måste gälla i fred men också i händelse av krig. De brutala krig i Ukraina och Gaza som vi dagligen får fasansfulla rapporter om vittnar om omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter, där oskyldiga civila människor drabbas på de mest barbariska sätt. Detta väcker vrede hos mig och hos miljontals människor världen över.

När Karin Pettersson för ett tag sedan i Aftonbladet satte ord på situationen i Gaza gjorde hon det bland annat under en rubrik om det outhärdliga svenska sveket mot Gaza. Hon konstaterade att den regelbaserade världsordningen visat sig bara gälla vissa länder och att Sverige har bidragit till den tyngd av tystnad som gör att illusionen om en världsordning nu tydligt brister i många människors ögon.

Herr talman! I januari i år besökte jag ett land som liksom Ukraina drabbats av den ryska aggressiviteten. Jag besökte Georgien, ett land vars territorium till 20 procent i dag kontrolleras av ryska intressen. Vi fick

möjlighet att på plats, tillsammans med EU:s krishanteringsinsats, besöka den så kallade administrativa skiljelinjen vid Sydossetien.

Världens blickar riktas nu åter mot Georgien, men av andra skäl. Den så kallade agentlagen som riskerar att införas inom kort är en kopia av rysk lagstiftning, och varianter av den har införts även i länder som Kirgizistan och Ungern. Detta är en utveckling som vi måste följa och kritisera, för den är ytterst ett hot mot många organisationers arbete för de mänskliga rättigheterna.

Herr talman! Runt om i världen ser vi godtyckligt och orättfärdigt fängslade politiska fångar. Jag har för egen del varit aktiv när det gäller frigivningen av Dawit Isaak. Jag skrev för någon vecka sedan en fråga till utrikesministern om Ahmadreza Djalali i Iran. För några år sedan demonstrerade jag utanför det fängelse i Turkiet där Selahattin Demirtaş sitter fängslad.

Ytterligare några politiska fångar nämns i det betänkande vi debatterar i dag.

Nationalekonomen Gubad Ibadoghlu attackerades och fängslades godtyckligt i Azerbajdzjan, av politiska skäl.

Den 4 november 2016 fängslades den tidigare nämnda Selahattin Demirtaş och Figen Yüksekdağ, partiledare för HDP, tillsammans med nio andra turkiska parlamentsledamöter.

Osman Kavala, en annan turkisk människorättsförsvarare, dömdes till livstids fängelse av en turkisk domstol i april 2022.

Det är viktigt att understryka att en fri opposition är en förutsättning för ett demokratiskt och pluralistiskt samhälle. Det är av stor vikt att vår svenska regering i multilaterala sammanhang och vid bilaterala kontakter tar upp den utsatta situationen för oppositionspolitiker och människorättsförsvarare. Dessa politiska fångar måste frigges, och deras mänskliga rättigheter måste respekteras.

Herr talman! Behovet av en internationellt bindande lag för att hålla stater ansvariga för grova miljöbrott är stort. Romstadgans syfte är att upprätthålla freden och reglera de grövsta internationella brotten. Storskalig miljöförstörelse hör definitivt till dem. Sverige bör därför driva på inom FN och EU för att stärka det juridiska ramverket så att det blir ett kraftfullt verktyg för att förhindra ekocid genom att ekocid inkluderas i Romstadgan. De som är ansvariga för storskalig miljöförstöring kan då ställas till svars för detta vid Internationella brottmålsdomstolen, ICC.

Under den fullskaliga invasionen av Ukraina har Ryssland orsakat omfattande förstörelse av naturen och miljön, det vi kallar ekocidbrott. Detta har skett löpande men framför allt genom förstörelsen av Kachovkadammen den 6 juni 2023. Sprängningen av Kachovkadammen måste utredas, och ansvariga måste ställas till svars.

Som tidigare nämnts besökte den socialdemokratiska före detta utrikesministern Margot Wallström utrikesutskottet tidigare i år och redogjorde då för en rapport som hennes grupp har lagt fram, om miljökonsekvenserna av Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. En av de rekommendationer som arbetsgruppen lade fram var just att internationellt införa ekocid som ett miljöbrott i Romstadgan. Detta är något som vi socialdemokrater här i dag kräver tillsammans med Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet: att ekocid läggs till som ett brott i Romstadgan och att Ryssland i konsekvens med detta åtalas för ekocidbrott.

Herr talman! Om ett par veckor öppnar förtidsröstningen till EU-valet. Snart kommer därmed ett nytt Europaparlament att tillträda. Även det valet handlar faktiskt om det som vi diskuterar här i dag, mänskliga rättigheter.

Vi ser återigen hur högerextrema och främlingsfientliga partier som vill inskränka demokrati och mänskliga rättigheter ökar i vissa länder och söker mer makt. Vi ser det i Frankrike, Tyskland och också här hemma – sverigedemokrater som bedriver trollfabriker och är del av en internationellt farlig rörelse som bygger hela sin identitet och väljarbas på splittring och hat. Vi har sett det förr, och vi ser det igen.

I ett sådant klimat är det viktigt att ha med sig att det ytterst är våra mänskliga rättigheter och idén om varje människas unika särart som hotas – värderingen om alla människors lika värde som jag en gång i tiden valde att engagera mig för.

Det är detta som den här debatten handlar om, och det är detta som vi måste kämpa för. De mänskliga rättigheterna kan vi inte ta för givna. De mänskliga rättigheterna är ett resultat av en politisk långsiktig kamp, och den kampen måste vi fortsätta att stå upp för både här hemma på vår egen kontinent och runt om i världen.

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till våra reservationer nummer 2, om politiska fångar, och nummer 5, om ekocid.

Anf. 36 KATARINA TOLGFORS (M) replik:

Herr talman! Tack, ledamoten, för att du engagerat lyfter frågan om mänskliga rättigheter. Det är något som vi i grund och botten är ganska överens om. Sedan finns det andra saker där vi kan se olika vägar framåt. Det handlar om att pressa på och stödja andra länder.

Jag vill ta upp detta med ekocid. Ledamoten säger att Socialdemokraterna och oppositionen driver detta och vill se ett mer aktivt arbete, förutom det formella att lyfta in det i stadgarna. Mer konkret, hur skulle ledamoten säga att man går framåt? Detta är ju något som måste göras i samarbete med andra. Finns det några konkreta förslag? Det skulle vara intressant att höra.

Anf. 37 JOHAN BÜSER (S) replik:

Herr talman! Ja, det stämmer som ledamoten Tolgfors påpekar att detta är ett förslag som fyra partier i Sveriges riksdag nu lägger fram. Vi uppmanar regeringen att driva på för att följa rekommendationen från den arbetsgrupp som förra utrikesministern Margot Wallström ledde, alltså att vi ska lägga till ekocid i Romstadgan, så att det blir möjligt att vid internationella brottmålsdomstolen åtala länder som begår väldigt grova miljöbrott. Vi har sett det i fallet med Kachovkadammen, som Ryssland sprängde, vilket har fått omfattande miljökonsekvenser.

Jag känner personligen stor oro för det som beskrivits i Göteborgs-Postens reportage om ryska skuggflottor med skepp som riskerar att släppa ut olja. Det finns många fler exempel runt om i världen på att stater använder miljöförstöring som ett vapen mot andra. Detta kommer vi säkert tyvärr att få se fler exempel på i framtiden.

Det är inte min uppgift att här säga exakt hur detta ska gå till, men jag tycker att det är viktigt att Moderaterna och övriga partier som ingår i regeringsunderlaget tar vår utsträckta hand för en majoritet i riksdagen och uppmanar regeringen att se över detta, så att Sverige blir pådrivande när

det gäller att utveckla och stärka den internationella rätten och se till att andra stater också följer den internationella rätten.

Ekocid är ett sådant brott som vi, i enlighet med den arbetsgrupp som Margot Wallström arbetade med, vill ska läggas till i Romstadgan. Här skulle det vara väldigt välkommet om ledamoten Tolgfors själv blev pådrivande i sitt parti och utrikesminister Billström sedan kan arbeta för detta. Det tror jag skulle vara välkommet, och det skulle vara ytterligare ett exempel där vi i Sverige kan stå enat i frågor som rör Ukraina och Ryssland.

Anf. 38 KATARINA TOLGFORS (M) replik:

Herr talman! Som jag sa tidigare har utrikesministern vid två tillfällen i EU-nämnden uttalat sig positivt just när det gäller frågan om ekocid. Vid tidigare samråd med EU-nämnden, senast i mars, har man också bekräftat att frågan om ekocid finns med som ett inslag i rådets diskussion om Rysslands aggression mot Ukraina. I återuppbyggnadsarbetet är detta en naturlig del.

Det är jättevälkommet att oppositionen stöder regeringens arbete framåt i detta. Vi har ju ett gemensamt mål. Detta är en viktig del där vi måste se till att stödja Ukraina. Ni är välkomna att stödja regeringens linje i detta. Linjen går inte på tvärs mot vad ledamoten framför att oppositionen vill. Vi ser också att det finns mycket som är nödvändigt att åtgärda.

I går kväll läste jag den rapport som Margot Wallström har överlämnat till regeringen, med de 50 punkterna. Det finns mycket där som är intressant. Jag ser fram emot en fortsatt diskussion om detta.

Anf. 39 JOHAN BÜSER (S) replik:

Herr talman! Jag blir naturligtvis glad över att det finns en positiv inställning till att se över detta. Jag förutsätter också att regeringen läser in sig på Margot Wallströms rapport och arbetar i enlighet med de rekommendationerna. Det skulle vara väldigt välkommet.

Självklart hade vi varit glada om också ni hade röstat för vårt förslag om att detta arbete ska sättas igång redan nu och att man inte ska riskera att låta det vänta. Men jag uppfattar ändå att ledamoten är positivt inställd till detta och att regeringen kommer att arbeta vidare med det i enlighet med vad som har redovisats i EU-nämnden.

Vi fortsätter att följa detta. Tack för debatten!

Anf. 40 MARKUS WIECHEL (SD) replik:

Herr talman! Tack, Johan Büser, för ett intressant inlägg! Det finns en hel del jag kan hålla med om.

Ledamoten nämnde dock något som särskilt fick mig att begära replik här. Det var det som sades om stöveltramp och fruktansvärda historiska händelser. Det får mig att tänka tillbaka på 2010, då riksdagen med Socialdemokraterna i spetsen riktade ett tillkännagivande till den dåvarande regeringen om att erkänna folkmordet 1915. Detta var något som den dåvarande socialdemokratiska partiledaren Stefan Löfven gick vidare med, och i valrörelsen 2014 gick han i Södertälje ut och lovade att vid en socialdemokratisk valvinst skulle regeringen erkänna detta folkmord.

Vi vet alla vad som hände sedan. Socialdemokraterna satt på makten i åtta år, utan något erkännande. Sedan dess har också Socialdemokraternas

dåvarande partiordförande, tillika statsminister, Stefan Löfven backat från detta.

Min fråga till ledamoten är: Kan man verkligen lita på Socialdemokraterna i dessa frågor?

Anf. 41 JOHAN BÜSER (S) replik:

Herr talman! Tack, Markus Wiechel, för frågan! Det stämmer att vi hade ett partikongressbeslut om det som nämns här, om folkmord. Det var många engagerade socialdemokrater som drev på för detta.

Sedan blir inte alltid ett partikongressbeslut också detsamma som regeringens politik. Det blir inte alltid exakt genomfört. Vi har olika uppfattningar i de här frågorna.

Vi har fortfarande kvar partikongressbeslutet såvitt jag vet, så det socialdemokratiska partiet har samma uppfattning som tidigare. Jag har dock inte suttit i regeringsställning själv. Stefan Löfven är inte heller här och kan motivera sitt beslut. Men det är klart att det finns anledning att uppmärksamma och fortsatt driva den frågan. Det kan jag personligen tycka.

Anf. 42 MARKUS WIECHEL (SD) replik:

Herr talman! Tack, ledamoten, för svaret! Det var förvånansvärt rakt, skulle jag säga, vilket jag förstås välkomnar.

Men frågan är: Kan man verkligen lita på Socialdemokraterna i den här typen av frågor? Det är ju ganska ofta som Socialdemokraterna svänger tvärt från det att de sitter i regering till det att de sitter i opposition och tvärtom.

I det här fallet satt man i opposition och drev på för att erkänna ett folkmord, men man genomförde inte detta erkännande när man hamnade i regering. Och när man satt i regering drev man en väldigt lam Iranpolitik, om jag får säga det själv. Så fort man hamnar i opposition ska man försöka gå i bräsch för en hård linje mot Iran. Detta inger inte särskilt mycket förtroende, skulle jag säga.

Hur vet vi att det som Socialdemokraterna säger faktiskt är det som de kommer att driva i regering? I Socialdemokraternas track record ser vi uppenbarligen att det som sägs ofta inte stämmer.

Anf. 43 JOHAN BÜSER (S) replik:

Herr talman! Huruvida man kan lita på Socialdemokraterna eller inte är inte riktigt temat för dagens debatt. Vi kan också ha en debatt om huruvida man kan lita på Sverigedemokraterna som parti. Jag satt själv och tittade på *Kalla fakta* på tv i går. Där finns en del som väcker frågor. Kan man lita på Sverigedemokraterna, och vad finns det för partikultur där? Men det är inte detta vi ska diskutera nu.

Jag kan konstatera att den utrikespolitik som den socialdemokratiskt ledda regeringen drev bland annat innebar att vi stod upp för ett enprocentsmål i biståndet. Vi säkerställde att vi hade ett stort och starkt stöd för mänskliga rättigheter i världen, inte bara i vårt närområde utan i många delar av världen. Man kan lita på Socialdemokraterna när det kommer till att stå upp för Ukraina.

Sverigedemokratiska företrädare talar om att det nu finns en övre gräns för stödet till Ukraina. Kan man lita på Sverigedemokraterna när det kommer till stödet till Ukraina? Kan man lita på Sverigedemokraterna när de

har systerpartier som har eventuella Rysslandskopplingar? Det är frågor jag ställer mig emellanåt. Kan man lita på Sverigedemokraterna när det kommer till frågor som rör utsatta minoriteter, hbtqi-personer? Vad händer med den feministiska utrikespolitiken? Vad ser man för arbete kring jämställdhet runt om i världen? Kan man lita på Sverigedemokraterna där? Det är också frågor jag ställer mig.

Jag tror att om man röstar på Socialdemokraterna kan man lita på att vi kommer att höja biståndet igen. Vi kommer att stå upp för mänskliga rättigheter. Vi kommer att stå upp för kvinnors rättigheter. Vi kommer att stå upp för etniska och religiösa minoriteters och hbtqi-personers rättigheter. Vi kommer att stå upp för demokrati. Vi kommer inte att inleda något samarbete med några högerextrema partier – det kan jag lova dig, Markus Wiechel.

Anf. 44 MAGNUS BERNTSSON (KD):

Herr talman! I dag har vi ett motionsbetänkande om mänskliga rättigheter på riksdagens bord, där bland annat förslag om yttrandefrihet, minoriteter och ekocid behandlas.

Låt mig börja med att kommentera att vi vid denna tid förra året också behandlade ett betänkande om mänskliga rättigheter. Det innehöll då ett enigt förslag om ett tillkännagivande om att skapa enighet inom EU för att lista det islamiska revolutionsgardet, IRGC, som terrororganisation.

Tyvärr ser vi fortfarande att det inte finns någon sådan enighet i EU-kretsen trots att revolutionsgardet förtrycker de iranska folken, sponsrar och stöder islamistiska terrorgrupper i stort sett i hela Mellanöstern och även har planerat illdåd i vårt land och orättfärdigt fängslat svenska medborgare. Om EU:s nuvarande höge representant Josep Borrell inte klarar av att lägga fram ett förslag om en terrorlistning hoppas jag att nästa kommissionär på den posten efter EU-valet klarar av att göra det.

Vi står inför en tid av utmaningar och prövningar. Mänskliga rättigheter hotas, och demokrati tynar bort runt om i världen. Utöver de flagranta övergreppen från Ryssland mot Ukraina och dess folk ser vi en oroande trend vad gäller utvecklingen av mänskliga rättigheter. Enligt Sida går utvecklingen bakåt i fler länder än den går framåt i, och majoriteten av jordens befolkning lever i dag under auktoritära regimer.

Herr talman! Yttrande- och åsiktsfriheten är en oundgänglig pelare för att upprätthålla och främja demokratin. Att respektera yttrandefriheten är inte bara en fråga om en individuell rättighet. Det är också en förutsättning för att människor aktivt ska kunna delta i politiska processer och engagera sig i samhällsfrågor. Utan denna frihet begränsas möjligheterna för människor att uttrycka sina åsikter och påverka samhällets utveckling. Församlings- och föreningsfrihet, religionsfrihet och rätten till utbildning är alla nära förknippade med yttrande- och åsiktsfriheten.

Människorättsförsvare spelar en avgörande roll för att upprätthålla ett levande civilsamhälle och därigenom ett levande och fungerande politiskt demokratiskt system. Därför är det av yttersta vikt att uppmärksamma och stödja dessa individer, vars arbete försvåras av många stater runt om i världen. Genom att skydda människorättsförsvare stärker vi inte bara deras möjligheter att verka fritt och säkert, utan vi stärker också själva demokratin och respekten för mänskliga rättigheter.

Herr talman! Storskalig miljöförstöring har präglat historien, och dagens värld är inget undantag. Ukraina befinner sig mitt i ett krig och i en svår återuppbyggnadsfas till följd av Rysslands olovliga och oförsvarliga invasion. Den massiva förstörelse som kriget har orsakat lämnar landet med betydande utmaningar när det gäller att återställa miljön.

Rysslands handlingar, inklusive sprängningen av Kachovkadammen i Chersonregionen, har fördömts skarpt av omvärlden. Detta agerande representerar en ny nivå av förstörelse av kritisk civil infrastruktur. Det är därför av yttersta vikt att orsaken till denna handling utreds noggrant och att de ansvariga ställs till svars.

Ukraina står inför en monumental uppgift inte bara när det gäller att hantera de miljöskador som kriget har orsakat utan också när det gäller att förbereda sig för eventuella framtida skador. En av de mest brådskande frågorna gäller den enorma mängden minor och icke detonerade bomber som spritts över landet.

Utrikesminister Tobias Billström beskrev i EU-nämnden förslaget om att inkludera brottet ekocid i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen som innovativt. Även jag hoppas att det kan vara en av vägarna framåt.

Herr talman! Trots att religionsfrihet är en grundläggande rättighet enligt FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och Europakonventionen har dess betydelse ofta förbisetts i svensk utrikespolitik och svenskt utvecklingssamarbete. Kristdemokraterna har dock ständigt lyft detta perspektiv.

Över tre fjärdedelar av jordens befolkning lever i länder där religionsfriheten är kraftigt begränsad, antingen av staten själv eller av andra grupper i samhället. Dessa begränsningar hindrar människor från att leva sina liv i frihet och motverkar skapandet av jämställda, fredliga och demokratiska samhällen. Dessutom leder de ofta till ökad fattigdom och sårbarhet.

Särskilt oroande är den ökande förföljelsen av kristna runt om i världen. På grund av sin tro riskerar de sina liv, frihetsberövande, misshandel och tortyr. Det är 360 miljoner kristna som utsätts för förföljelse. Det är den mest utsatta religiösa gruppen globalt sett. Denna negativa trend har förvärrats av ökande dödligt våld i länder som Somalia, Nigeria och några länder söder om Sahara, där våldsbejakande extremism och svaga statsystem samverkar.

Även i Mellanöstern står religiösa minoriteter inför allvarliga hot och riskerar att försvinna från sina historiska hemländer. Vi har också i dagarna fått oroande uppgifter från Nagorno-Karabach om människor som hålls fångna där bara för att de är kristna armenier samt om kyrkor och kloster som håller på att utplånas.

Det är viktigt att inte förlora fokus på andra grupper som också lider för sin tro. Situationen för uigurer i Kina är en sådan situation som inte får glömmas bort. Genom att uppmärksamma och agera mot sådana kränkningar av religionsfriheten kan Sverige fortsätta att vara en ledande röst för demokrati och mänskliga rättigheter internationellt.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Herr talman! Ett år har gått sedan vi sist behandlade utrikesutskottets betänkande om mänskliga rättigheter. Det är ett betänkande som rymmer många viktiga frågor, som också är återkommande.

Jag tänkte inleda med ett angeläget ärende som såvitt jag vet aldrig har lyfts i denna kammare, nämligen behovet av att erkänna folkmordet på den så kallade ishaaq-klanen under åren 1987–1989. Vi vet alla att situationen på Afrikas horn länge har varit djupt problematisk. Krig och våldsamheter har avlöst varandra, med allt vad det innebär. Samtidigt ser vi hur en av de absolut största historiska tragedierna i regionen fortfarande inte har fått ett tillräckligt erkännande.

Herr talman! Vi talar alltså om en systematisk och statligt sponsrad massaker på civila, med våldtäkter och annat förödande. Somalias dåvarande diktator Siad Barre lät till och med somalisk militär skapa en egen grupp, vars namn jag ska försöka uttala: Dabar Goynta Isaaka. Ni får såklart ursäkta uttalet. Namnet på gruppen kan översättas till ”ishaaq-utrotare”, och den kom att ha som syfte att genomföra systematiska attacker mot obebägnade civila byar, vattenställen och betesområden i det som i dag är Somaliland – allt detta med avsikten att förrinta folkgruppen ishaaq.

Resultatet av denna obeskrivligt grymma råhet där över en kvarts miljon oskyldiga människor mördades var att hela byar avfolkades, städer plundrades och flera närmast totalförstördes. Somalilands huvudstad Hargeysa förstördes till 90 procent. Detta folkmord gjorde att upp till en halv miljon människor flydde från sitt hemland, och massflykten har senare kommit att beskrivas som en av de snabbaste och största framtvingade folkrörelser som har registrerats i Afrika.

Herr talman! År 2001 beställde FN en utredning om tidigare kränkningar av mänskliga rättigheter i Somalia. Genom denna skulle man utreda krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och folkmord. I rapporten bekräftas att folkmordet mot ishaaq hade ägt rum. FN-utredaren Chris Mburu kunde konstatera att folkmordet var uttänkt och planerat och att det begicks av den somaliska regeringen.

Det är således belagt att diktaturen Somalia använt sitt flygvapen, sin armé och sin flotta för att förgifta brunnar, fullkomligt ödelägga städer och förstöra infrastruktur, liksom för att beskjuta flyende civila. Man ska därutöver ha använt våldtäkt och svält som krigsvapen, påtvingat en såväl marin som ekonomisk blockad och gjort mycket mer med avsikt att terrorisera civilbefolkningen i Somaliland maximalt.

Det bör därför inte vara vare sig svårt eller kontroversiellt för regeringen, eller för den delen för oppositionen, att bifalla Sverigedemokraternas reservation nummer 3 och därmed erkänna detta folkmord.

Herr talman! Om det inte var tydligt vill jag alltså yrka bifall till reservation 3.

Jag tänkte nu övergå till ärenden i detta betänkande som ligger under den så kallade förenklade motionshanteringen, varför våra ställningstaganden här bör vara tämligen kända.

När vi ändå har varit inne på temat folkmord måste jag rimligtvis nämna folkmordet 1915, som jag tog upp i ett tidigare replikskifte. Redan den 11 mars 2010 fick den dåvarande regeringen ett tillkännagivande om att erkänna det omtalade men samtidigt tystade folkmordet på armenier, assyrier/syrianer, kaldéer och pontiska greker. Sverige skulle enligt till-

kännagivandet också verka inom EU och FN för ett internationellt erkännande av detta folkmord.

Trots att det nu gått snart 14 år sedan dess har ingen regering följt riksdagens fattade beslut, och detta oaktat det faktum att folkmordet i det närmaste skedde inför öppen ridå. Faktum är att vi svenskar till och med har en egen hjältinna som vittnat om detta. Jag talar naturligtvis om Alma Johansson, som har en egen plats i Den goda gärningens rum här i riksdagen. Men vi ser fortfarande inget erkännande.

Vad har vi mer för folkmord som vi bör erkänna? Jo, vi har naturligtvis Islamiska statens fruktansvärda härjningar i Syrien och Irak. Jag kan garantera att inte en enda person här inne har missat den systematiska terror och det mördande som IS genomförde i syfte att utrota alla som inte var precis som de i de territorier de kontrollerade. De flesta av oss har också sett filmklipp som visar de vidriga scener som utspelade sig när barbarerna skröt om sina mord och sin gränslösa grymhet.

Till skillnad från folkmordet 1915 skedde detta för inte särskilt länge sedan, och många som lyckades överleva kommer att leva länge till och kunna berätta om sina upplevelser. Även i detta fall finns det dessutom stöd för att klassa händelserna som folkmord genom beslut i andra församlingar. I Europarådets parlamentariska församling fattade man beslut om en sådan resolution redan i januari 2016, och liknande förklaringar har kommit från såväl FN som Europaparlamentet. Men från Sverige ser vi inget erkännande.

Herr talman! Vi kan bättre än så. Om vi fortsätter med ett närbesläktat fenomen ser vi de omfattande systematiska övergreppen i den kinesiska Xinjiangprovinsen, som också kallas Östturkestan. Det finns i dag omfattande vittnesmål om koncentrationsläger och en fruktansvärd behandling av den muslimska gruppen uigurer och andra grupper, såsom falungonganhängare, kristna och olika minoriteter. En tidigare ledamot nämnde även Tibet, vilket naturligtvis också är relevant.

Detta förtryck pågår i dag, och det minsta vi kan förvänta oss är ett fördömande. Vad vi även bör förvänta oss är dessutom att dessa fruktansvärda övergrepp utreds och att man därefter verkar för att rikta sanktioner mot dem som är ansvariga för dessa övergrepp.

Herr talman! Minoriteter tenderar överlag att drabbas hårt, inte minst i auktoritära samhällen. Och ja, den mest förföljda gruppen är i dag kristna. Enligt organisationen Open Doors uppskattas 340 miljoner kristna drabbas av förtryck och förföljelse enbart på grund av sin tro. Flera tusentals kristna mördas årligen för sin tro, och kyrkor och andra viktiga platser bränns eller vandaliseras.

Hur kan Sverige, som så ofta gått i bräschen internationellt för att stötta utsatta och som ofta slagit sig för bröstet för satsade biståndskronor eller olika humanitära insatser, inte ha lagt mer fokus på denna stora grupp? Det är för mig en gåta.

Herr talman! Jag ser att tiden springer iväg. Jag skulle gärna tala mer om inte minst arbetet för att främja kvinnors situation runt om i världen. Exempelen är många på att vi i Sverige kan och bör göra vårt yttersta för att förbättra situationen för dem som saknar möjligheten till utbildning eller till att styra sina egna liv. Vi kan och bör göra vårt yttersta för att motverka könssegregerat våld, könsstympning, tvångsgiftermål och heders-

Anf. 46 JOHAN BÜSER (S) replik:

Herr talman! Min fråga till Markus Wiechel kommer att handla om det vi talade om tidigare här i dag. Det gäller ekocid.

Det parti som Sverigedemokraterna samarbetar med, Moderaterna, säger nej till att i dagsläget driva på för att ekocid ska inkluderas i Romstadgan. Även om Jimmie Åkesson nu nyligen har sagt att det finns en övre gräns för stödet till Ukraina tänker jag att det skulle vara en väldigt bra sak om Sverigedemokraterna kunde backa upp Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Centerpartiet i att vi ska driva på för och uppmana regeringen att arbeta för att ekocid ska göras till ett internationellt miljöbrott.

Jag ser inte att Sverigedemokraterna har nämnt eller uttalat sig om detta, så jag skulle vilja ställa frågan till ledamoten Markus Wiechel hur han ser på frågan om ekocid.

Anf. 47 MARKUS WIECHEL (SD) replik:

Herr talman! Jag tackar ledamoten för den angelägna frågan.

Det är naturligtvis ett intressant ämne som ledamoten tar upp. Sverigedemokraterna har som bekant inga egna yrkanden om just detta. Däremot följer vi det med intresse. I betänkandet har vi också ett särskilt yttrande där vi beskriver det.

Frågan bereds för närvarande, och jag tycker att det är viktigt att man låter regeringen undersöka detta. Om det behövs återkommer vi gärna och krockar arm med Socialdemokraterna och andra partier som önskar driva det.

Ledamoten nämnde det här med en övre gräns. Det blir lite märkligt i denna debatt. Nu är detta inte en biståndsdebatt eller en debatt som rör Sveriges militära förmåga, men givetvis finns det i samband med alla beslut vi fattar här i Sveriges riksdag gränser för vad vi kan satsa.

Ingen ska tvivla på Sverigedemokraternas stöd till Ukraina. Sverigedemokraterna var det första partiet i Sveriges riksdag som ville skicka vapen och utrustning till Ukraina, redan före invasionen. Vi har gått i bräschen och tryckt på regeringen för att kunna stötta mer. Detta känner ledamoten naturligtvis till.

Ingen ska tvivla på Sverigedemokraternas starka stöd till Ukraina. Jag skulle vilja påstå att Sverigedemokraterna är Ukrainas främsta vänner i Sveriges riksdag.

Anf. 48 JOHAN BÜSER (S) replik:

Herr talman! Detta betänkande och dagens debatt handlar ju om mänskliga rättigheter. Vi är nog många som uppfattar att Sverigedemokraterna historiskt inte har varit de främsta försvararna av mänskliga rättigheter. När det gäller religiösa minoriteter, sexuella minoriteter och många andra utsatta grupper har Sverigedemokraterna inte direkt – inte heller i dag – gjort sig särskilt kända för att vara försvarare av dessa.

Vi var nog också många som i går satte på tv:n och såg på *Kalla fakta*, där det rapporterades om trollfabriker som påminner om Rysslands sätt att arbeta. Några av de partier runt om i Europa som är närstående till Sverige-

demokraterna har också uppenbara Rysslandskopplingar. Vi ser i opinionsmätningar hur AFD nu är Tysklands näst största parti. Vi ser hur Nationell samling i Frankrike går väldigt starkt framåt. Om det är något som kännetecknar denna typ av partier är det ju att de när de får makt, och när de söker makten, attackerar och splittrar. De försämrar ofta de mänskliga rättigheter som jag i mitt anförande talade om att jag en gång i tiden engagerade mig för. Jag talar om idén om alla människors lika värde.

Känner inte Markus Wiechel en stark oro för att partier som Alternative für Deutschland och Nationell samling i Frankrike nu går starkt framåt och därmed riskerar att hota och försämma de mänskliga rättigheter som vi här i kammaren i dag talar oss varma för? Det skulle jag vilja ha svar på.

Anf. 49 MARKUS WIECHEL (SD) replik:

Herr talman! Jag vill inledningsvis återgå till det här med Rysslands-närmande. Jag har faktiskt en Twittertråd, eller en tråd på det som numera kallas X, där jag tydliggör Socialdemokraternas hyckleri i denna fråga. Man har återkommande stått på Rysslands sida när vi har stått emot. Ett tydligt exempel är att Socialdemokraterna valde att rösta in Ryssland i Europarådet igen trots landets aggression mot Ukraina, medan Sverigedemokraterna var Ukrainas främsta vänner. Därför kom hela den ukrainska delegationen till vår partigrupp den kvällen.

Vidare nämndes en del om Europaparlamentet. Det finns ju en rad olika partier i de olika partigrupperna, och de tycker inte lika i alla frågor. Vår syn på Rysslandsfrågan är väldigt tydlig. Vi är extremt kritiska till Putin och hans regim, vilken ledamoten känner till. I Europaparlamentet har vi exempelvis lagt fram förslag om att skicka mer vapen till Ukraina. Detta röstades ned av Socialdemokraterna och Vänsterpartiet, kan jag tillägga. Vår syn på denna fråga är alltså väldigt tydlig även i den församlingen.

När det gäller andra frågor i Europaparlamentet är det så att Sverigedemokraterna och de partier som ledamoten nämnde – AFD och så vidare – tillhör två olika grupper. De tillhör ID-gruppen, medan Sverigedemokraterna tillhör ECR. Visst kan vi samtala med varandra, men det betyder inte att vi röstar likadant.

Anf. 50 JOAR FORSSELL (L):

Herr talman! Jag vill tacka för en god debatt hittills.

Denna debatt är en återkommande debatt i Sveriges riksdag, och för liberaler är den alltid väldigt upplyftande. Det var ju liberaler som en gång i tiden uppfann mänskliga fri- och rättigheter. Liberaler har år efter år blivit motverkade av socialister, konservativa och så vidare när det gällt införande av mänskliga fri- och rättigheter, men nu står vi på en plats i historien där socialister och konservativa i Sverige står bakom de mänskliga fri- och rättigheter som liberaler har kämpat för i hundratal år.

Tyvärr ser det inte ut så i hela världen. Det bedrivs just nu ett kallt krig mot den liberala och demokratiska världsordningen. Detta krig bedrivs framför allt av kommunistpartiet i Kina tillsammans med islamistdiktaturen i Iran och den fascistiska diktaturen i Putins Ryssland. Det de har gemensamt är att de hatar vårt sätt att leva, våra värderingar, vår liberala demokrati och hela den liberala och demokratiska världsordningen, där mänskliga fri- och rättigheter är själva grundbulten. När dessa regimer

begår folkmord, förtrycker sina folk och försöker att bekämpa oss demokrater i allt de gör är det just de mänskliga fri- och rättigheterna som de ytterst hotar.

Det är därför, herr talman, det är viktigt med en värderingsstyrd utrikespolitik. Nästa vecka ska jag resa till Taiwans huvudstad Taipei för att vara med när den liberala nye presidenten installeras. Detta är ett exempel på hur man som riksdagsledamot kan bedriva utrikespolitik och stå upp för den demokratiska och liberala världsordningen också i en tid när det kalla kriget mot oss bedrivs av ondskans axelmakter Kina, Ryssland och Iran.

Herr talman! Det är också därför det är viktigt att ha en värderingsstyrd utrikespolitik där vi alltid lyfter fram hbtqi-personers rättigheter och jämställdhet, där vi driver frågan om ekocid, som ju är en del av detta betänkande, och där vi uppmärksammar och försöker få politiska fångar frigivna. Det är ofta så att den politiska kampen för mänskliga fri- och rättigheter i de länder där man inte har sådana på samma sätt som vi har i Sverige framför allt drivs av civilsamhället, politiska aktörer och journalister. Det är också ofta de som drabbas hårdast av förtrycket.

Jag vill yrka bifall till förslaget i betänkandet.

Anf. 51 LOTTA JOHNSON FORNARVE (V):

Herr talman! Vi debatterar nu ett antal motioner från den allmänna motionstiden som berör mänskliga rättigheter. I FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och i Europakonventionen slås det fast att alla människor har samma grundläggande rättigheter, bland annat mötesfrihet, organisationsfrihet, strejkrätt, yttrandefrihet, religions- och övertygelsefrihet samt rätt att delta i allmänna, fria och hemliga val.

Tyvärr ser vi att alltför många länder bryter mot dessa rättigheter på en rad punkter, och utvecklingen ser inte ut att gå åt rätt håll. Vi ser det i det illegalt ockuperade Västsahara och i Palestina. I Gaza blir brotten mot de mänskliga rättigheterna mycket tydliga – Israel förhindrar mat och andra förnödenheter att nå fram till civilbefolkningen, som nu befinner sig i en hungerkatastrof. Tusentals döda civila talar sitt tydliga språk: Israel har brutit mot folkrätten och krigets lagar.

Vi ser även hur länder som Afghanistan, Iran, Kina, Ryssland, Belarus, Kambodja, för att nämna några, bryter mot de mänskliga rättigheterna på ett omfattande sätt. I det orättfärdiga ryska anfallskriget mot Ukraina har vi sett otaliga brott mot civilbefolkningen och de mänskliga rättigheterna. I Afghanistan och Iran ser vi hur demokratin och kvinnors rättigheter kränks varje dag, och i Kina ser vi ett fortsatt förtryck av etniska minoriteter och oliktankande.

Det är särskilt viktigt att demokratiska länder som Sverige inte låter brotten mot de mänskliga rättigheterna ske obemärkt utan gör sitt yttersta för att motverka dessa brott och står upp för de mänskliga rättigheterna fullt ut.

Vänsterpartiet har skrivit flera motioner som berör de mänskliga rättigheterna inom olika områden. Vi står upp för de mänskliga rättigheterna i alla lägen, och vi är de första att protestera när de kränks oavsett vem som kränker dem eller var det sker. Detta betänkande är ganska smalt och tar endast upp några frågor kopplade till de mänskliga rättigheterna, men vi har vid andra tillfällen tagit upp och debatterat andra frågor med fokus

på dessa rättigheter. Jag kommer nu att fokusera på våra två reservationer i detta betänkande, och den första rör politiska fångar.

Turkiet lever inte upp till kraven på demokrati och mänskliga rättigheter. Snarare går utvecklingen åt helt fel håll. I valet 2023 var det uppenbart att oppositionens möjligheter till en rättvis valrörelse var kraftigt begränsade. Flera ledande företrädare, organisatörer, advokater, journalister och kulturutövare greps före valet, vilket enligt valobservatörer från OSSE ledde till ett ojämnt spelfält i valrörelsen.

Det tredje största partiet i landet, det prokurdiska oppositionspartiet HDP, riskerar att upplösas av Erdoğan's regim, och ledande politiker kan dömas i massrättegångar, helt i strid med demokratiska principer. För att alls ha en möjlighet att delta i valet tvingades politiker i stället att kandidera för ett betydligt mindre parti: den rödgröna vänstern, YSP.

Men förtrycket mot oppositionen började långt innan dess. Vid kupp-försöket 2016 fängslades tusentals olikänkade, journalister, lärare, advokater och människorättskämpar. Turkiet har lämnat Istanbulkonventionen, som försvarar kvinnors rätt att inte bli utsatta för våld, och sedan dess har jämställdheten kraftigt försämrats.

Den 4 november 2016 fängslades Selahattin Demirtaş och Figen Yüksekdağ, partiledare för HDP, tillsammans med nio andra parlamentsledamöter på politiska grunder. Demirtaş sitter fortfarande frihetsberövad. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har upprepade gånger konstaterat att syftet med fängslandet varit att kväsa politisk opposition och debatt i Turkiet. Domstolen har vidare uppmanat Turkiet att omgående frige Demirtaş. Hans enda brott är att han öppet kritiserat Erdoğan's politik, och på grund av det har han nu suttit åtta år i turkiskt fängelse under mycket svåra förhållanden. Sverige bör verka för en ovillkorlig och omedelbar frigivning av Selahattin Demirtaş.

Det är dessutom förkastligt att Sverige återupptagit vapenhandeln med Turkiet som en eftergift för Natomedlemskapet. Turkiet ska inte heller tillåtas att bli en EU-kandidat så länge man inte respekterar grundläggande demokratiska fri- och rättigheter. Nu när vi är medlemmar i samma militärallians är det viktigt att Sverige inte minskar kritiken mot Turkiet när Turkiet fortsätter att begå övergrepp mot oppositionen och bryter mot grundläggande demokratiska fri- och rättigheter.

Herr talman! Vår andra reservation rör ett helt annat område, nämligen allvarliga internationella miljöbrott, som brukar kallas ekocid. Denna reservation har vi tillsammans med Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Centerpartiet.

Det är uppenbart att naturen behöver ett starkare rättsligt skydd och att behoven har ökat med åren. Fallen av storskaliga ingrepp på miljön som skadat ekosystem och livsmiljöer för oöverskådlig tid är tyvärr många. Gruvbolag, skogsskövlare, fossilenergibolag och andra exploatörer kommer lätt undan. Kvar blir en förstörd miljö och omfattande kostnader som får bäras av hela samhället.

En ekocidlagstiftning skulle vara ett viktigt verktyg i att stoppa detta och utkräva ansvar från dem som utarmar miljön. Särskilt stor betydelse skulle en internationell lag om ekocid få för de fattiga länder med svag miljölagstiftning som drabbas hårdast av de omfattande miljöbrotten.

Sedan några år tillbaka har ICC börjat ta sig an miljömål. Det är ett viktigt steg framåt och innebär att vissa miljöfall kan tas upp i domstolen inom ramen för brott mot mänskligheten. Det är bra, men det vore ännu bättre med en renodlad ekocidtillämpning där alla fall av omfattande miljöförstöring skulle vara åtalbara. Det skulle skicka en viktig signal om att förstörelse av natur i sig är ett brott.

Under den fullskaliga invasionen av Ukraina har Ryssland orsakat omfattande förstörelse av naturen och miljön, alltså ekocidbrott. Det har skett löpande men framför allt genom förstörelsen av Nova Kachovka-dammen den 6 juni 2023. Som en konsekvens av Rysslands agerande kommer det att ta lång tid innan naturen och miljön återhämtar sig, om de någonsin gör det. Utskottet fick också en tydlig redogörelse av de omfattande miljöbrotten i Ukraina genom den utredning som leds av Margot Wallström.

Vänsterpartiet anser att ekocid måste läggas till som brott i Romstadgan och att Ryssland med flera miljöbovar måste åtalas för brott mot naturen. Sverige bör inom FN och EU verka för att uppdatera det juridiska ramverket så att det blir ett kraftfullt verktyg för att förhindra brott mot naturen genom att inkludera ekocid i Romstadgan.

Utskottets majoritet är i grunden positiv till förslaget men anser att det behöver utredas mer. Jag beklagar verkligen att utskottets majoritet inte kan ställa sig bakom förslaget i nuläget och därigenom skynda på processen i denna oerhört viktiga fråga.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 5.

Anf. 52 KATARINA TOLGFORS (M) replik:

Herr talman! Jag tackar ledamoten Johnsson Fornarve för anförandet.

Dagens betänkande handlar om mänskliga rättigheter. Vi skulle kunna säga mycket om det, men jag har en specifik fråga.

Ledamoten nämnde den förödelse som Rysslands grymma invasionskrig åsamkar Ukraina. I går sa den fjärde personen på Vänsterpartiets EU-lista att en väg framåt är att förhandla med Ryssland om Ukraina. Detta gör mig väldigt orolig, för vi pratar om ett land som begår krigsbrott, som invaderar och ockuperar ett annat land och som är en totalitär stat med en diktator. Jag tycker att det svajar här när det gäller Vänsterpartiets syn på demokrati.

Kan ledamoten kommentera var Vänsterpartiet står när det gäller hur Ukraina ska bli ett fritt land igen?

Anf. 53 LOTTA JOHNSON FORNARVE (V) replik:

Herr talman! Jag tackar ledamoten för frågan.

Vänsterpartiet står till fullo upp för Ukrainas folk varje dag i veckan. Vi har inte ändrat oss på denna punkt utan anser att Sverige måste stödja det ukrainska folket på alla tänkbara sätt både militärt och humanitärt så att Ukraina kan återta kontrollen över sitt eget land och skapa fred. Det är mitt korta svar och vår syn.

Anf. 54 KATARINA TOLGFORS (M) replik:

Herr talman! Jag önskar att jag kände mig helt övertygad. Kan ledamoten svara ja eller nej på om det är en framkomlig väg till fred i Ukraina att förhandla med Ryssland?

Anf. 55 LOTTA JOHANSSON FORNARVE (V) replik:
Herr talman! Jag tackar Katarina Tolgfors för frågan.

Nej, i nuläget finns det ingen möjlighet att förhandla om fred. Nu handlar det helt och hållet om att fortsätta att bistå Ukraina på alla tänkbara sätt, militärt och humanitärt, för att Ukraina ska kunna återta kontrollen över sitt eget land och skapa fred. Jag ser ingen annan möjlighet, och vi står bakom fortsatt massivt stöd från svensk och europeisk sida.

Det kan dock göras mer när det gäller att sätta press på Ryssland på olika sätt. Det är kanske en annan diskussion, men här tror jag att det finns mer att göra.

Anf. 56 KERSTIN LUNDGREN (C):

Herr talman! Mänskliga rättigheter har inga hierarkier. De är universella och ömsesidigt förstärkande. I dag ser vi tyvärr hur mänskliga rättigheter förtrycks och trampas på i allt fler länder. Vi ser det när rättssystem slås sönder. Vi ser det när civilsamhället på olika sätt stryps, när det blir GONGO i stället för CSO och när politisk opposition försöker tystas på olika sätt, fängslas eller till och med mördas.

V-Dem, vårt fantastiska institut i Göteborg, beskriver den tredje autokratiseringsvågen som nu tydligt pågår med att man börjar med ett fokus på medierna – att pressen angrips och tystas. Sedan fortsätter det med akademien och med olika minoriteter och så vidare. Man kan se mönstret. Det är globalt. Vi kan se det också i Sverige.

Vi firade pressfrihetens dag den 3 maj. Som tidigare nämnts är Sverige ett undantag. Bara 0,8 procent av världens befolkning lever i länder med pressfrihet där fake news kan granskas, där det inte är enkelt att med trollfabriker driva igenom ett budskap utan att granskas.

Detta måste vi såklart vara uppmärksamma på. Det finns delvis i det här betänkandet, herr talman, som framför allt är ett motionsbetänkande. En del av frågorna som berörs här finns också i kommande betänkanden, till exempel det om internationella frågor som vi kommer att behandla senare.

Jag tycker att det finns skäl att lyfta den gemensamma reservationen om politiska fångar. Det finns fler politiska fångar än de vi lyfter fram här. Jag tänker på fångar som Kara-Murza i Ryssland till exempel, eller Yalçın, eller andra som är tydliga politiska fångar. Vi har i kommande betänkande frågan om Gui Minhai, vars sextioårsdag inföll alldeles nyss, den 5 maj, när han fortfarande var i fängelse. Vi har också Dawit Isaak, som så länge suttit fängslad.

Vi lyfter här tre exempel på politiska fångar som får vara exempel i det här sammanhanget: Ibadoglu i Azerbajdzjan och Demirtaş och Kavala i Turkiet. Vi kräver att det från svensk sida görs allt för att uppmärksamma och driva på för att bygga en starkare opinion för frisläppande.

Om medier och akademi står i fokus när autokrater försöker strypa demokrati, som jag har berört, är det tydligt att kvinnors rättigheter och hbtqi-personers rättigheter också angrips. Man försöker strypa rummet för kvinnors möjligheter och på nytt underordna kvinnor på olika sätt och börjar ofta med retoriken gentemot hbtqi-personer.

Här tycker jag att det finns skäl att vara tydlig från svensk sida, inte bara i en utrikespolitisk deklaration utan i själva uppdraget till våra utlandsmyndigheter som ska vara en röst på plats, för att ge stöd, för att ge

rum och för att skapa en trygghet för de utsatta. Jag vill alltså yrka bifall till reservation 4 under punkt 3.

Vi har två ganska breda reservationer i det här betänkandet. Den ena handlar just om de politiska fångarna. Den andra gäller storskalig miljöförstöring, så kallad ekocid.

Romstadgans syfte är att upprätthålla freden och reglera de grövsta internationella brotten. Det är viktigt att vi använder detta ramverk och försöker stärka det så att vi gör miljöförstörelse till vad det är, nämligen en grund för krig och konflikt. Det har vi kunnat se tydligt, vilket flera här har vittnat om, i Ukraina. Det har gett tydliga exempel på vad som kan följa och hur långsiktiga effekterna blir av den här typen av miljöbrott. Kachovkadammen är ett ut tydligt exempel. Skulle ännu ett kärnkraftverk som det i Zaporizjzja bli drabbat och inte kunna säkras skulle katastrofen vara oerhört stor.

Frågan om ekocid är alltså viktig att ta upp. I betänkandet välkomnar majoriteten i sitt förslag olika processer som pågår på området vad gäller ansvar och ansvarsutkrävande för storskalig miljöförstöring. Från regeringens sida vill man stärka EU:s miljöbrottsdirektiv. Man beskriver inrättandet av brottet ekocid som ett innovativt förslag, men det låter inte som att det är regeringens förslag utan det låter som att det är någon annans förslag som var innovativt. Men det är en del i en viktig debatt.

Utrikesministern har understrukt att arbetet med att utveckla det folkrättsliga ramverket på det här området förutsätter att det finns en bred samsyn. Jag ser dock inget exempel på att regeringen driver på för att nå den samsynen.

Utrikesministern har i samråd med EU-nämnden bekräftat att frågan om ekocid finns med som ett inslag i rådets diskussioner. Det skriver utskottets majoritet. Men, herr talman, det är ju inte någon signal om att Sverige driver på här eller att detta är Sveriges hållning, utan att det finns med i rådets diskussioner.

Utskottet gör en summering och konstaterar att det är ett innovativt förslag som skulle kunna utgöra en möjlig väg framåt, men inte att det är en väg framåt som man vill stå bakom. Förslaget kräver en omfattande juridisk analys och konsekvensanalys och är en svårförhandlad kompromiss i Romstadgan.

Det resonemang som utskottets majoritet för i betänkandet bäddar inte för att Sverige ska driva på för att nå framgång i att samla en majoritet och skapa förutsättningar för att göra ekocid till ett brott enligt Romstadgan. Det är beklagligt. Det är svagt.

Jag noterar att Sverigedemokraterna följer arbetet med intresse. Det är väl de här diskussionerna då som man får följa med intresse.

Vi kommer att driva på fortsatt.

Herr talman! Jag yrkar bifall också till denna reservation.

(Applåder)

Anf. 57 JACOB RISBERG (MP):

Herr talman! Elva korta och enkla ord sammanfattar vad denna debatt i grunden handlar om, elva ord som formulerades för drygt 75 år sedan och som är bland det bästa och vackraste som någonsin formulerats. Det rör sig om artikel 3 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Håll i er nu, för detta är sprängstoff: ”Var och en har rätt till liv, frihet och

personlig säkerhet.” Låt det sjunka in. Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

De första två artiklarna i den allmänna förklaringen ger bakgrunden och förklarar att dessa rättigheter gäller just alla människor, oavsett ålder, oavsett vilket politiskt system man lever under, oavsett om man lever i konflikt eller fred, oavsett om man lever under ockupation eller har självbestämmande och oavsett kön, religion, bakgrund, sexuell läggning och så vidare.

Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. De följande 27 artiklarna i den allmänna förklaringen broderar ut vad liv, frihet och personlig säkerhet innebär i praktiken. Det är dessa frågor som vi är här för att debattera i dag.

Herr talman! I Sverige har vi levt i över 200 år med fred, och vi har under 1900-talet haft en allt starkare demokratiutveckling med ökade rättigheter för var och en. Ibland gör vi små justeringar som inskränker någon av rättigheterna för att stärka någon av de andra rättigheterna, men i grunden är vi i riksdagen överens om att de mänskliga rättigheterna är viktiga och ska gälla alla. Detta är något vi tar för givet.

Men mänskliga rättigheter är inget vi kan ta för givet bara för att vi har en stabil demokrati. I land efter land som vi anser vara demokratier ser vi hur olika inskränkningar mot mänskliga rättigheter sker i dag.

I USA har rätten till abort de senaste åren blivit kraftigt begränsad i en rad delstater. I länder som Ungern och Polen har rättigheterna gått bakåt under en rad år, även om vi nu efter valet i Polen ser att det går att få en förändring. Den nuvarande polska regeringen har reverserat en rad av de senaste årens inskränkande lagstiftning. Det går alltså att kämpa för ökade rättigheter.

Herr talman! I det land som ofta kallas Mellanösterns enda demokrati, Israel, såg vi före den 7 oktober hur regeringen var på väg att införa en rad lagar för att ändra domstolsväsendet, vilket i sin tur skulle kunna begränsa en del av de mänskliga rättigheterna för israeliska medborgare.

Därefter har vi sett hur den nuvarande konflikten och kriget i Gaza har förstört livsmöjligheterna för Gazaborna och även i stor utsträckning på Västbanken. Vi har sett hur sjukhus har bombats sönder, spår av tortyr och massgravar. Vi har sett hur skolor, kyrkor och moskéer har bombats sönder. Vi ser i dag svält.

Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. Detta ska självfallet även gälla barnen i Gaza och på Västbanken.

I det kriget och på många andra ställen runt om i världen ser vi hur länder, regeringar, partier och politiker gör skillnad på vilka människor som de mänskliga rättigheterna ska gälla för. Vi ser dessa tongångar även här i Sverige, där partier som till exempel Sverigedemokraterna vill begränsa rättigheterna för vissa beroende på bakgrund. Detta kan få konsekvenser även inom EU, där det finns en risk för att högerextrema partier går framåt i det kommande Europaparlamentsvalet. Vad kommer detta att innebära för de mänskliga rättigheterna, även gällande europeiska medborgare?

FN:s allmänna förklaring är mycket tydlig: Rättigheterna är allmänna, det vill säga de gäller alla, oavsett var man bor, bakgrund och så vidare. Det är dessutom mycket tydligt att vi alla, inklusive den svenska regering-

en, har ett ansvar för att de mänskliga rättigheterna efterlevs överallt i världen.

Principer som responsibility to protect, skyldigheten att skydda, går mycket långt vad gäller kravet på Sverige som en del av världssamfundet att skydda civilbefolkningen i ett område om den utsätts för krigsbrott eller folkmord.

Principer som do no harm, gör ingen skada, förtydligar hur man ska agera när det kommer till biståndet, både för att biståndet ska göra så mycket nytta som möjligt och för att biståndet, eller villkoren för biståndet, inte ska leda till att någon riskerar att skadas.

I FN:s generalförsamling röstas det ständigt om olika deklarationer för att skydda vissa grupper runt om i världen, och där är även Sverige skyldigt att se till att resultaten efterlevs.

Herr talman! Den senaste tiden har vi i riksdagen fokuserat mycket på krigen i Ukraina och Gaza samt den ständigt försämrade och mycket oroande utvecklingen i Iran, men jag vill passa på att lyfta upp två andra områden där den humanitära utvecklingen är mycket oroande, där de mänskliga rättigheterna långt ifrån efterlevs och där även vi, som en del av världssamfundet, har ett stort ansvar.

I Jemen är över 2 miljoner barn under fem år undernärda – 2 miljoner barn – och 90 000 barn beräknas ha dött till följd av det nioåriga kriget, ett krig där det framkommit att Saudiarabien har använt svensk krigsmateriel. I det här läget ser vi hur regeringen skär ned på biståndet och fokuserar på att stärka svenska företag, stoppa irreguljär migration samt sätta ett tak för hur mycket Sida får lägga på demokratiserings- och fredsinsatser i just Jemen.

Det brutala kriget i Sudan, som blossade upp igen för ett drygt år sedan, har resulterat i världens största barnflyktingkris. Över 4 miljoner barn är på flykt från våldet. Miljontals barn är uttorkade och lider av allvarlig undernäring, och då har den årliga svältperioden inte ens börjat. 25 miljoner människor, varav 14 miljoner barn, är i behov av humanitär hjälp. Och förutom den akuta risken för undernäring och svält härjar nu sjukdomar som kolera, mässling och malaria – sjukdomar som vi egentligen har botemedel för.

Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. Detta gäller såklart även barnen i Jemen och Sudan.

Herr talman! Förutom den omedelbara rätten till liv vill jag lyfta upp ett par andra aspekter av mänskliga rättigheter.

Demokratiska processer undergrävs globalt, och polariseringen ökar. Journalister, politiker och människor som försvarar miljön och mänskliga rättigheter trakasseras, förföljs och mördas. Detta är en farlig utveckling som vi behöver göra allt för att bryta. Det fria ordet och journalistiken är avgörande för att demokratin ska utvecklas. Vi måste kunna stärka skyddet och stödet till civilsamhället också där det är som svårast och innebär störst utmaningar.

Miljöpartiet anser att Sverige bör bli skarpare när det gäller att arbeta genom regionala organisationer och våra bilaterala och multilaterala förbindelser för att se till att världssamfundet har som mål att nå och bibehålla högsta demokratiska standard. Sverige ska genom utrikespolitiken fokusera på demokratis grundbultar och bland annat stödja valintegritet, som är demokratis grund.

Spridning av desinformation på olika internetplattformar görs av både stater, privatpersoner och organisationer och även partier för att tjäna pengar. Särskilt i krissituationer utnyttjas människors rädsla och oro. I länder som inskränker yttrandefriheten men som fortfarande är öppna mot omvärlden spelar oberoende sociala medier en viktig roll för demokratirollen.

Herr talman! Miljöpartiet anser att EU behöver sätta ramarna både för när innehåll i sociala medier kränker mänskliga rättigheter och för när censur eller begränsning av innehåll gör det. Jag vill därför passa på att yrka bifall till Miljöpartiets reservation 1.

Herr talman! Mycket har sagts i denna kammare om Rysslands fruktansvärda fullskaliga invasion av Ukraina, och stödet till Ukraina är starkt även om vissa partiföreträdare på senare tid har ifrågasatt just detta.

För att kunna leva upp till de mest basala delarna av mänskliga rättigheter krävs att det finns en miljö och natur som är livskraftig och som kan användas för att producera mat och för återhämtning och friluftaktiviteter.

När Nova Kachovka, en av Europas största dammar belägen i södra Ukraina, saboterades i juni förra året översvämmades industrikomplex och samhällen av enorma mängder vatten. En giftig blandning av kemikalier och olja sköljde över landskapet, skördar förstördes och en halv miljon hektar åkermark är för tillfället obrukbar.

Ukraina är en av världens största exportörer av vete och ett av de viktigaste exportländerna för en rad ekonomiskt svaga länder. Rysslands attack påverkar hela världens matsäkerhet. Ukrainas natur kallas för Europas gröna hjärta, med en enorm mångfald av djur och växtlighet som nu bombas sönder, mineras och totalförstörs. Ryssland har också minerat och hotat att förstöra kärnkraftverket Zaporizjzja. Om hotet verkställs väntar ännu mer ödesdigra miljökonsekvenser.

I både ukrainsk och rysk lagstiftning klassas vissa av dessa brott som ekocid, men inom internationell rätt har Ryssland i dagsläget i princip strafffrihet för de krigshandlingar som begås mot Ukrainas natur. Att stoppa denna strafffrihet genom att kriminalisera ekocid har diskuterats internationellt i mer än ett halvsekel, men nu har frågan fått ny kraft.

Ekocid diskuterades på Internationella brottmålsdomstolens, ICC:s, årliga möte i Haag förra året. Det är inte rimligt att den internationella rätten ger stater fri lejd att göra livsuppehållande system för miljarderna människor obrukbara.

Romstadgans syfte är att upprätthålla freden och reglera de grövsta internationella brotten. Vi menar att storskalig miljöförstörelse hör till dem. Internationella brottmålsdomstolen bör därför få en utökad roll, och ekocidbrott måste införas i Romstadgan.

Herr talman! Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. (Applåder)

I detta anförande instämde Emma Berginger och Jan Riise (båda MP).

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

Försvarsutskottets betänkande 2023/24:FöU8

Finansiering av kommuners medverkan i frågor om slutförvar (prop. 2023/24:41)
föredrogs.

Finansiering av kommuners medverkan i frågor om slutförvar

Anf. 58 SARA-LENA BJÄLKÖ (SD):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkande FöU8 och avslag på reservationerna.

I dag ska vi debattera betänkandet *Finansiering av kommuners medverkan i frågor om slutförvar*. Regeringen föreslår att kärnavfallsavgiften ska finansiera fler av kommunernas kostnader för insatser i samband med hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och kärnavfall.

Herr talman! Vi har inga ståndpunkter som avviker från utskottets förslag i betänkandet men vill gärna framföra några iakttagelser avseende detta viktiga område. Vi delar regeringens bedömning att kärnavfallsavgiften inte kan bära samtliga kostnader som kommunerna har till följd av prövningen enligt både kärntekniklagen och miljöbalken. Vi uppfattar att regeringens förslag är ett positivt besked som innebär en stor avlastning för kommunerna.

Enligt det liggande förslaget ska kärnavfallsavgifterna utöver vad som gäller i dag också finansiera kommunernas kostnader för insatser i samband med den stegvisa prövningen av slutförvaring av restprodukter. Vidare föreslås kommunerna få ersättning för sina kostnader för granskning av det program för allsidig forsknings- och utvecklingsverksamhet som tillståndshavarna är skyldiga att redovisa vart tredje år.

Enligt regeringen är syftet med förslagen att skapa bättre förutsättningar för en allsidig bedömning och granskning av slutförvaringens miljö- och säkerhetskonsekvenser och för allmänhetens insyn i arbetet.

Fru talman! Slutligen föreslår regeringen att kommunerna ska få ersättning för sina kostnader för medverkan vid det årliga samråd om lokala miljöfrågor avseende anläggningar för slutförvaring som verksamhetsutövaren SKB ska kalla till.

Fru talman! I dag är sex kärnreaktorer i drift i Sverige: tre reaktorer i Forsmark, en reaktor i Oskarshamn och två reaktorer i Ringhals. Vi arbetar nu intensivt tillsammans med regeringen för att ändra lagstiftningen i syfte att skapa förutsättningar för marknaden att bygga ut kärnkraften motsvarande det långsiktiga behovet av kraft till industrin. Det är en förutsättning för utveckling och de behov som föreligger i samband med den klimatomställning som kommer att ske den närmaste tiden.

Varför räcker inte de övriga energislagen sol, vind och vatten för att vi ska nå Sveriges klimatmål? Det kan man undra. Vi har ju inte brist på el, fru talman. Vi är nettoexportörer. Men det vi i Sverige har brist på är planerbar el. Det är det som begränsar bland annat industrin.

Fru talman! Framåt i tiden har vi en spännande utveckling inom kärnenergi. Det benämns fjärde generationens kärnkraft. Där ser det ljus ut när det gäller hantering av kärnavfall. I dag finns en testreaktor som kallas Electra, som är en liten blykyld reaktor avsedd för forskning och utbildning. Den har en unik design där vattenkylningen ersätts med rent flytande bly.

Det som är fantastiskt med Electra är att den kan drivas av återanvänt kärnavfall och har potential att ge säkrare och mer hållbar elförsörjning. Dessutom kan den, enligt energiforskningen, minska behovet av att lagra kärnavfall i marken från 100 000 år till 1 000 år.

Fru talman! Vi ska agera ansvarsfullt för att garantera en trygg och långsiktigt hållbar hantering av kärnbränsle och kärnavfall.

Anf. 59 HELÉNE BJÖRKLUND (S):

Fru talman! I dag debatterar vi försvarsutskottets betänkande 8 *Finansiering av kommuners medverkan i frågor om slutförvar*.

Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 3 och uppmärksamma att vi socialdemokrater har ett särskilt yttrande.

Att diskutera slutförvaret av det radioaktiva avfallet efter svensk kärnkraft är en mycket speciell debatt. Det använda kärnbränslet ska förvaras isolerat i ett slutförvar i kanske 100 000 år för att skydda människor och miljö mot skadlig strålning. Ansvar för detta är nationellt. Men i dagsläget tar två kommuner ett mycket stort ansvar för slutförvarsfrågan. De beslut vi i riksdagen fattar om dessa frågor ska alltså tolkas och levas med under lång tid framöver.

Jag ska fräscha upp historiken lite. År 2011 ansökte Svensk Kärnbränslehantering AB, SKB, om att få bygga ett slutförvar för använt kärnbränsle i Östhammars kommun. Även Oskarshamns kommun har en del i frågan om slutförvar. Båda kommunerna har hanterat och beslutat om frågan i sina respektive kommunfullmäktige.

Så sent som 2022 sa den dåvarande regeringen ja till etablering av slutförvaret i Forsmark. Det är detta som gör att lagstiftningen nu behöver justeras. Därav togs den promemoria fram som har lett till detta betänkande.

Utgångspunkten för finansiering av kärnkraften är att kostnaderna för slutförvaring ska täckas av den som genererat avfallet. Det är alltså reaktorinnehavarna som betalar avgifter till myndigheten som heter Kärnavfallsfonden. Därifrån finansieras de reglerade kostnaderna.

Regeringen föreslår nu många positiva förändringar för att denna kärnavfallsavgift ska finansiera fler av kommunernas kostnader. Det ser vi mycket positivt på. Men de går tyvärr inte hela vägen. Regeringen och för all del majoriteten i försvarsutskottet föreslår att kärnavfallsavgiften ska finansiera vissa men inte samtliga kostnader som kommunerna har enligt kärntekniklagen och miljöbalken.

Slutförvar av kärnbränsle är dock ett statligt ansvar. Det är ingen kommunal fråga. Det är en viktig fråga för nationell säkerhet och är därför alltid ett statligt ansvar. I dagsläget är det kommunerna i Östhammar och Oskarshamn som tar ett stort ansvar för slutförvaret för mycket lång tid framöver. Vi menar att det inte ska drabba dem och deras skattebetalare ekonomiskt.

Det här handlar om små kommuner. Östhammar har cirka 22 000 invånare och Oskarshamn knappt 27 000. Som tidigare kommunstyrelseordförande i en liten kommun kan jag föreställa mig vilket stort och omfattande arbete som pågår dagligdags i dessa båda kommuner med egen kunskapsuppbyggnad, information till allmänheten, miljökonsekvensbedömningar och mycket annat. Östhammars och Oskarshamns kommuner kan omöjligt ha egna resurser att vara aktiva parter i den här typen av komplexa

frågor. Vi vill därför understryka att ingen del av kostnaderna för slutförvaring av kärnbränsle ska bäras av kommunerna.

Som förslaget är utformat finns risk för gränsdragningsproblem när prövningarna enligt kärntekniklagen och miljöbalken går in i varandra. Det kan också vara svårt att skilja på vad som är kunskapsuppbyggande för att informera allmänheten och vad som är att ta fram underlag till yttranden. Vi menar därför att det är rimligt att ersättningen till kommunerna genom kärnavfallsavgiften utökas ytterligare och omfattar alla steg av prövningen, inklusive miljökonsekvensbedömningar enligt både kärntekniklagen och miljöbalken.

Fru talman! Det är av central betydelse att vi som nation agerar ansvarsfullt och gemensamt för att garantera en trygg och långsiktigt hållbar hantering av kärnbränsle. Jag yrkar därmed bifall till reservation 3.

Anf. 60 HELENA BOUVENG (M):

Fru talman! I dag har riksdagen att besluta om Kärnavfallsfondens finansiering av kommunernas insatser för slutavfall. Den moderatledda regeringens ambition med denna proposition är att Kärnavfallsfonden ska kunna täcka fler kostnader för aktiviteter hos kommuner vid etablering av ett slutförvar för använt kärnbränsle samt utbyggnaden av slutförvaret för låg- och medelaktivt avfall. Dessa ändringar föreslås träda i kraft redan den 1 juli i år.

Fru talman! Nu tas ytterligare ett steg för att möjliggöra utbyggnaden av kärnkraften i Sverige, där just hanteringen av det använda bränslet är en mycket viktig del. Kommunernas deltagande är viktigt för att allmänheten ska ges insyn i processerna och för att besluten och de lösningar som väljs ska kunna förankras lokalt.

Fru talman! Den förra regeringens beslut om att tillåta slutförvar av använt kärnbränsle och att bygga ut slutförvaret för låg- och medelaktivt avfall gör att finansieringen från Kärnavfallsfonden nu behöver anpassas, precis som en annan ledamot sa tidigare, för att säkerställa att kommunerna kan fortsätta delta aktivt i processen kring etableringen av förvaren.

Fru talman! Kommunernas rätt till ersättning ur Kärnavfallsfonden har funnits ända sedan 1996 och är reglerad i lag. Utgångspunkten för finansiering av kärnkraften är att kostnaderna för slutförvaring ska täckas av dem som genererat avfallet – det vill säga att förorenaren ska betala. Det innebär att de som har tillstånd för kärnteknisk verksamhet som ger upphov till restprodukter ska betala så kallade kärnavfallsavgifter. Dessa avgifter betalas in till myndigheten Kärnavfallsfonden.

Fru talman! Regeringen har utsett Riksgälden att pröva kommunernas ansökningar. Utöver det som gäller i dag kommer alltså kommunerna att kunna ansöka om finansiering av sina kostnader för insatser i samband med stegvis prövning av slutförvaring av restprodukter. Det är en prövning vars syfte är att fördjupa och förstärka underlaget kring bland annat tekniska och vetenskapliga frågor. Den stegvisa prövningen innebär att detaljeringsgraden i det strålsäkerhetsrelaterade prövningsunderlaget ökar efter hand och att den inledande tillståndsprövningen sker på ett underlag som innehåller övergripande och konceptuella beskrivningar av den anläggning och verksamhet som prövas.

Prot. 2023/24:112
8 maj

Finansiering av kommuners medverkan i frågor om slutförvar

Kommunerna ska också kompenseras för granskning av det program för allsidig forsknings- och utvecklingsverksamhet – det så kallade FUD-programmet – som tillståndshavarna är skyldiga att redovisa vart tredje år. Det är ett program som inte enbart ska bedriva forskning om den kapsel som ska omge avfallet i slutförvaret av använt kärnbränsle, slutförvarsmiljön och bergets egenskaper utan också hantera informations- och kunskapsöverföringen till framtida generationer. Regeringen säger vidare i propositionen att kommunernas granskning av FUD-programmet kan bidra till att lyfta det lokala perspektivet i utvecklingsarbetet och därmed säkerställa att den forsknings- och utvecklingsverksamhet som bedrivs av tillståndshavarna får en allsidig belysning.

I och med propositionen har det lagts fram förslag om stöd till ideella organisationer från Kärnavfallsfonden. Det handlar om organisationer som initialt beviljats stöd från Kärnavfallsfonden och på senare år statliga bidrag. Syftet med stödet till miljöorganisationerna har varit att underlätta organisationernas deltagande i arbetet med slutförvaring av kärnavfallet för att säkerställa allsidig belysning av frågorna och öka allmänhetens insyn i processen och förtroende för besluten. Det har varit väldigt bra!

Efter regeringens beslut att tillåta slutförvar av använt kärnbränsle befinner sig dock processen i ett nytt, mycket tekniskt, skede. Allmänhetens insyn i arbetet kan i stor utsträckning täckas av de berörda kommunerna, som nu får möjlighet till ersättning för kostnader för information till allmänheten. Ledamoten Björklund efterfrågade än högre ersättning. Jag kan inte annat än konstatera att när bestämmelsen infördes bedömde den dåvarande S-regeringen att kommunernas kostnader enligt kärntekniklagen, där kommunerna inte är prövande myndighet, inte skulle finansieras av kärnavfallsavgiften. Denna regering gör samma bedömning som den dåvarande, det vill säga att kommunernas medverkan i tillståndsprövningen enligt kärntekniklagen även fortsättningsvis bör finansieras av kommunerna.

Vidare kan vi se att kommunernas huvudsakliga arbetsinsats i miljöprövningarna har gjorts inom ramen för tillåtlighetsprövningen. Det är insatser som finansieras av kärnavfallsavgiften. Jag hoppas att vi i och med denna nya lags ikraftträdande har skapat goda förutsättningar för en allsidig bedömning och granskning av slutförvaringens miljö- och säkerhetskonsekvenser och för allmänhetens insyn i arbetet.

Jag yrkar bifall till propositionen.
(Applåder)

Anf. 61 BIRGER LAHTI (V):

Fru talman! Denna debatt handlar om vilka som ska kunna vara med och påverka och arbeta med slutförvaret av kärnavfall. Det är ett otroligt stort projekt som Sverige måste hantera eftersom vi under lång tid haft kärnkraft och annan verksamhet som ger avfall. Detta avfall är farligt under lång tid och måste därför förvaras mycket säkert, nedgrävt i berggrum och täckt med bland annat bly.

Slutförvaret finansieras av kärnkraftsbolagen själva. Jag har varit på plats i Forsmark där arbetet med planerna inletts. Det är ju hiskeligt när man tänker att det planeras för en istid och mycket annat innan avfallet är ofarligt. En soptipp vilken som helst är det alltså definitivt inte.

Vänsterpartiet instämmer i flera delar av regeringens proposition om förändrade villkor för kärnavfallskommuner att erhålla medel ur Kärnavfallsfonden. Vi delar däremot inte regeringens bedömning att kärnavfallsavgiften inte ska finansiera ekonomiskt stöd till ideella föreningar.

Det tidigare Miljödepartementet skrev i en promemoria att kärnavfallsavgiften ska kunna användas för ekonomiskt stöd till ideella föreningar och deras arbete under den tid som slutförvaret planeras och byggs. I regeringens proposition avviker man från promemorian och gör bedömningen att så inte bör vara fallet. Det är olyckligt.

Alla stora projekt blir bättre om flera personer, organisationer och perspektiv är med i arbetet. Då ser man olika möjligheter och problem och kan lösa dessa tillsammans utifrån olika kunskaper och infallsvinklar.

Regeringen har nu gått till angrepp mot en rad organisationer och institutioner som alla värnar det demokratiska varandet. Det handlar bland annat om nedskärningar inom folkbildning, indraget stöd till etniska organisationer, slopat stöd till konsumentorganisationer och ett borttaget informationsstöd till organisationer som arbetar med bistånd. Vänsterpartiet menar att det är en allvarlig utveckling som riskerar att få långtgående konsekvenser för det demokratiska inflytandet och engagemanget.

Ideella föreningar har, precis som regeringen skriver, länge varit engagerade i frågan om hantering och slutförvaring av restprodukter från kärnteknisk verksamhet, bland annat genom Miljöorganisationernas kärnavfallsgranskning, MKG. Mellan 2005 och 2017 fanns möjlighet för dessa föreningar att få ekonomiskt stöd ur kärnavfallsfonden för sitt arbete.

Den nuvarande regeringen har med stöd av Sverigedemokraterna tagit bort medlen helt från 2024. Det innebär att alla särskilda resurser för oberoende granskning av kärnavfallsfrågor har slopats. I stället menar man att organisationer som arbetar med detta ska söka allmänna stöd från Naturvårdsverket. Till saken hör att regeringen valt att minska nämnda medel och att det dessutom finns en stor efterfrågan även från andra organisationer. Effekten har blivit att MKG tvingats stänga ned sitt kansli.

Regeringen motiverar sin bedömning i propositionen med att frågan om lokalisering av slutförvaret av använt kärnbränsle är avgjord. Nu, menar regeringen, går arbetet med slutförvar in i ett tekniskt skede, och dessutom anses kommunerna kunna tillgodose att allmänheten garanteras insyn. Vänsterpartiet håller inte med utan anser att det även framöver bör finnas pengar att söka för miljöorganisationerna och andra engagerade för arbetet med slutförvaret. Behovet av insyn och folkförankring i processen är stort.

Fru talman! Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Anf. 62 MIKAEL LARSSON (C):

Fru talman! Vi debatterar nu försvarsutskottets betänkande *Finansiering av kommuners medverkan i frågor om slutförvar*.

Centerpartiet välkomnar regeringens förslag att låta kärnavfallsavgifterna finansiera flera av kommunernas kostnader. Men som vi skriver i vår reservation tycker vi att det är långt ifrån tillräckligt.

Slutförvaret är primärt en statlig angelägenhet, och kostnader i samband med detta ska därför inte drabba enskilda kommuner. De kommuner som i dagsläget har hand om detta är Östhammar och Oskarshamn. De tar

det stora ansvaret för slutförvaret här och nu men också under lång tid framöver. Det ska inte drabba dem ekonomiskt. Det är därför rimligt att ersättningen till kommunerna genom kärnavfallsavgiften utökas ytterligare och omfattar alla steg av prövning, inklusive miljökonsekvensbedömningar enligt både kärntekniklagen och miljöbalken.

Fru talman! Som förslaget är utformat finns en stor risk för gränsdragningsproblem när prövningarna enligt kärntekniklagen och miljöbalken går in i varandra, och det är svårt att skilja mellan kunskapsuppbyggande för att informera allmänheten och att ta fram underlag till yttrande. Kärnavfallsfondens medel ska kunna användas för att informera allmänheten om samtliga planerade förvar utan begränsning i tid eftersom slutförvaret inte har någon begränsning i tid.

Allt som rör detta ska inte belasta kommunerna. Därför måste de självklart få tackning för det hela.

Med anledning av det vill jag, fru talman, yrka bifall till reservation 3 och önska en trevlig Kristi himmelsfärdshelg.
(Applåder)

Anf. 63 EMMA BERGINGER (MP):

Fru talman! Detta ärende handlar om finansiering av kommuners medverkan i frågor om slutförvar. Jag vill dock börja med att säga några ord om Miljöpartiets inställning till kärnkraften och beslutet om slutförvar.

Kärnkraften kommer aldrig att lösa klimatkrisen. Kärnkraften är många gånger dyrare än förnybar energi och tar dessutom extremt lång tid att bygga. Kärnkraften är både smutsig och farlig, från brytningen och anrikningen av uran till slutförvaringen av det radioaktiva avfallet.

Därför vill Miljöpartiet fasa ut kärnkraften allteftersom produktionen av förnybar energi ökar och energianvändning blir smartare. Vi vill därmed satsa stort på att utöka den förnybara energiproduktionen, inte minst den havsbaserade vindkraften, och intensifiera arbetet med energieffektivisering.

Fru talman! År 2022 beslöt regeringen att tillåta ett slutförvar av kärnbränsle, så kallat högaktivt avfall, från kärnkraftverken. Miljöpartiet var kritiskt till beslutet då det inte är säkerställt att metoden medger en säker förvaring av kärnavfallet den tid som det utgör en fara, det vill säga hundra tusen år.

Utöver detta vill jag erinra om att erfarenheterna från Ukraina visar att kärnkraftverk kan komma att utgöra en särskild måltavla och ett verktyg för antagonister i krig. Det allvarliga säkerhetspolitiska läget borde mana regeringen till att inte planera och arbeta för ny kärnkraft.

Fru talman! Låt mig återgå till den proposition som vi har att behandla som inte bara handlar om kommuners medverkan i frågor om slutförvar utan också om möjligheterna för civilsamhällesorganisationer att delta i denna process. Regeringen föreslår nämligen att kärnavfallsavgiften inte bör finansiera ekonomiskt stöd till ideella föreningar för insatser i samband med den fortsatta processen för att hantera och slutförvara använt kärnbränsle.

Regeringens proposition bygger på en promemoria som har gått ut på remiss, men den avviker från den promemoria som remissinstanserna har haft att ta ställning till. Promemorian föreslår att kärnavfallsavgiften även

ska omfatta ekonomiskt stöd till ideella miljöorganisationer för insatser i samband med den stegvisa prövningen av anläggningar för slutförvaring av använt kärnbränsle och de årliga samråd om lokala miljöfrågor för anläggningar för slutförvaring av använt kärnbränsle som verksamhetsutövaren enligt regeringens beslut om tillåtlighet ska kalla till.

En överväldigande majoritet av remissinstanserna var positiva eller neutrala till förslaget om att kärnavfallsavgiften även skulle omfatta ekonomiskt stöd till ideella miljöorganisationer. Enbart kärnkraftsindustrin var emot förslaget.

Ideella föreningars arbete med frågor om slutförvar för använt kärnbränsle och andra frågor gällande radioaktivt avfall är av stor betydelse. Föreningarna bidrar till att frågor granskas och till att ge allmänheten nödvändig insyn. Allmänhetens rätt att delta i beslutsprocesser om slutförvar regleras i EU-direktiv, som föreskriver att medlemsstaterna har en skyldighet att säkerställa att allmänheten ges lämpliga möjligheter att aktivt delta i beslutsprocessen gällande tillståndsprövning av kärntekniska anläggningar, i enlighet med relevant lagstiftning och internationella instrument.

Miljöorganisationernas insatser i slutförvarsprocessen har möjliggjorts genom det ekonomiska stöd som de har beviljats, initialt ur kärnavfallsfonden och på senare år genom statligt bidrag.

Nu hänvisar regeringen miljöorganisationer till att söka medel från de medel som Naturvårdsverket har till stöd för miljöorganisationer. De medel som kan fås den vägen är väldigt mycket mindre än det tidigare stödet.

I sitt remissvar pekar Miljöorganisationernas kärnavfallsgranskning, MKG, med flera organisationer på vikten av ett uthålligt, robust och tydligt långsiktigt system för att finansiera MKG:s fortsatta arbete med att ge den input från civilsamhället som är önskvärd i det svenska kärnavfallssystemet.

Regeringen menar att allmänhetens insyn i arbetet med slutförvar kan tillgodoses genom att kommunerna informerar. Att få information av en myndighet motsvarar dock inte på något sätt den form av insyn som allmänheten faktiskt kan få genom att civilsamhällesorganisationer får möjlighet att följa frågorna.

Jag vill erinra om att miljöorganisationer enligt miljöbalken ses som en del av allmänheten i egenskap av företrädare för allmänna miljöintressen. Miljöorganisationernas insatser i slutförvarsprocessen har möjliggjorts genom det ekonomiska stöd som de har beviljats, initialt som sagt från Kärnavfallsfonden. Men nu drar regeringen undan mattan för miljöorganisationernas arbete med frågor om slutförvar.

Fru talman! Att regeringen vill försvåra för miljöorganisationernas arbete att följa och arbeta med slutförvarsfrågor följer dessvärre ett tydligt mönster: Regeringen försvårar för civilsamhällesorganisationer, särskilt civilsamhällesorganisationer som kan ha en annan uppfattning än regeringens. Det är mycket oroväckande ur ett demokratiskt perspektiv.

Därför yrkar jag bifall till Miljöpartiets reservation.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

§ 10 Regional utveckling

Näringsutskottets betänkande 2023/24:NU12
Regional utveckling
föredrogs.

Anf. 64 MATS GREEN (M):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag till beslut i detta motionsbetänkande.

Fru talman! Sveriges regioner, kommuner, städer och tätorter har alla olika förutsättningar och står inför olika typer av utmaningar. I storstäderna tar sig problemen inte alltid samma uttryck som de gör för dem av oss som bor i mindre samhällen på landsbygden. Möjligheterna på landsbygden, utanför storstadsregionerna, är inte desamma som mitt i städernas myller.

Här vet jag, fru talman, att den moderatledda regeringen, tillsammans med våra samarbetspartner, går fram med en politik som gör skillnad på riktigt. Sverige är helt enkelt ett stort land. Vi ska ta vara på det och säkerställa att människor kan leva, bo, arbeta och driva företag i hela Sverige.

Vi moderater ser potentialen och utvecklingsmöjligheterna för den svenska landsbygden. Här gror goda idéer och företagsamhet. För att nå denna potential krävs dock ett målmedvetet arbete med att undanröja hinder och förtydliga möjligheterna på landsbygden. Genom att göra det enkla att starta och driva företag även på landsbygden kan vi skapa fler möjligheter för människor att leva, växa och verka i hela Sverige.

Det behöver bli lättare för företag att verka på landsbygden. Att bo och arbeta utanför storstäder kan innebära stora avstånd, inte minst för företagare. Med detta följer stora kostnader, exempelvis i form av höga drivmedelskostnader. Vi kan nu med glädje konstatera att vi med tydlighet kan se hur vår politik gör skillnad på plats vid mackar runt om i hela landet. Tack vare den moderatledda regeringens skattesänkningar på drivmedel och sänkningen av den kontraproduktiva reduktionsplikten har vi nu de lägsta bränslepriserna på flera år i Sverige. Det här spelar en särskilt stor roll för företagare i främst norra Sverige, där avstånden mellan samhällen är tiotals mil långa.

Det som norra Sverige har utöver dessa långa avstånd men som en stor del av Sverige inte har många av är gruvor, även om vi har en del gruvor i södra Sverige också, förhoppningsvis fler inom några år. Gruvnäringen förser såväl Sverige som andra länder med metaller och mineraler, i synnerhet de mineraler som behövs för att klara klimatutmaningen.

Gruvor och mineraler har funnits med i vårt land lika länge som Sverige har funnits. I över tusen år har vi svenskar bedrivit gruvdrift. Sveriges äldsta gruva i drift, Garpenbergsgruvan utanför Hedemora, omnämndes i text redan för 800 år sedan. Under dessa århundraden har malmen och mineralerna förädlats i vår industri och skapat välbefinnande åt generationer av svenskar.

Gruvnäringen bildar fortfarande basen i vår industrination och utgör den första länken i en lång förädlingskedja som slutar i alla de fantastiska produkter vi lever med i dag. Vår tusenåriga tradition av gruvnäring bidrar inte enbart med malm och förädlad stål. Den har även skapat världens mest

framstående teknikföretag inom malmbrytning. Svenska företag uppskattas stå för 60 procent av världsmarknaden när det gäller underjordsteknik.

En ny mineralstrategi arbetas i detta nu fram på Regeringskansliet. Utredningar för att korta tillståndprocesserna har inletts. Dessutom ska man främja mineral- och gruvbranschen i stort. Det är inte en dag för tidigt. Framför allt innebär gruvnäringen också att man tillför stark regional tillväxt och även en mängd arbetstillfällen utanför storstäderna, något som man ibland kan tycka saknas i den svenska debatten, i synnerhet när det handlar om gruv- och mineralnäringen.

Fru talman! Med raska steg tar vi oss bort från den tidigare regeringens byråkratipolitik och går mot en näringsfrämjande linje som kan bygga ett välmående Sverige för framtiden. Många saker och ting gick åt fel håll under de åtta år då Socialdemokraterna och Miljöpartiet styrde landet. Sveriges position som attraktiv gruvnation var inget undantag. År efter år låg vi i tåtklungan, men med ständiga krav på ökad byråkrati från den socialdemokratiska regeringen gick det snabbt nedåt. I den internationella gruvrankningen låg Sverige under den moderatledda alliansregeringen på plats 8 i hela världen. Efter att Socialdemokraterna och Miljöpartiet tog över regeringsansvaret 2014 rasade Sverige från plats 8 till plats 36 i världen. Jag upprepar: plats 36!

Det har varit en dyster period, en oacceptabel och ohållbar period, men vi kan nu se ett ljus i tunneln. Med en framåtsyftande regering, ledd av Moderaterna, ska vi stärka vår position som en av världens främsta gruvnationer. Jag skulle kunna stå här och fullständigt spräcka min anmälda talartid genom att gå igenom allt det som nu görs och kommer att göras för att stärka svensk gruvnäring, men jag tänker inte göra det.

Fru talman! En typ av företag som ofta finns på landsbygden men som länge har motarbetats är mikrobryggerier, musterier, vinodlingar och destillerier. Allt fler sådana företag etableras i Sverige, vilket är entydigt positivt. Ett stort problem för dessa företag är dock att de inte får sälja sina producerade varor på plats, eftersom gårdsförsäljning ännu inte är tillåten i Sverige. Ett regelverk som möjliggör gårdsförsäljning av alkohol – för företagarnas men också för landsbygdens, för att inte tala om våra svenska mat- och dryckestraditioner, skull – är av stor vikt och är något man just nu hanterar i regeringen. Det är ett arbete som jag förutsätter kommer att leda fram till ett frihetligt och landsbygdsfrämjande förslag utan politiska pekpinnar.

Fru talman! Vi moderater ser med tillförsikt på framtiden för hela Sverige, från våra levande städer till landsbygdens oändliga möjligheter. Vi tror på kraften i varje enskilt samhälle och varje enskild individ, oavsett var man bor. Genom en politik som uppmuntrar entreprenörskap, stärker regional tillväxt och frigör potentialen hos våra gruvor och mikrobryggerier och alla andra verksamheter bygger vi en framtid där hela Sverige växer.

Tillsammans river vi hinder, sänker trösklar och bygger en grund för ett starkt, fritt och blomstrande land. Låt oss fortsätta arbeta målmedvetet för att stärka Sverige som en plats där människor, företag och idéer kan frodas – från norr till söder, från kust till kust. Vi har inte råd med något mindre, fru talman.

Prot. 2023/24:112
8 maj

Regional utveckling

Anf. 65 ELIN SÖDERBERG (MP) replik:

Fru talman! Blev Mats Green förvånad över att jag begärde replik?

När jag lyssnar till Mats Greens anförande tycker jag att det är bra att Moderaterna är tydliga med hur man ser på frågorna om regional utveckling. Det synliggör skillnaderna i svensk politik. Samtidigt blir jag djupt bekymrad.

Moderaterna talar här om lands- och glesbygd och framför allt norra Sverige och minskar ned de stora utmaningar vi har i dag till att handla om drivmedelspriser. Den lösning man vill fokusera på framåt är att exploatera norra Sverige för gruvnäring.

I norra Sverige och i alla delar av Sveriges lands- och glesbygd finns en stor variation av näringsliv. Det är startups, aktörer, föreningsliv, människor som arbetar inom välfärd, i civilsamhället, i små företag, i stora företag och i tung industri. Det finns flera utmaningar som aktörerna delar.

Det är behoven av att det ska finnas en stark närvaro av samhället. Det ska finnas arbetskraft, kompetens, som man kan rekrytera. Det ska finnas en god välfärd med skola, vård och omsorg för att det ska finnas en trygghet att flytta till platsen, bygga sin framtid och ta de här jobben. Inom alla de utmaningarna har Moderaterna inte svar. I stället har man gjort flera reformer som förvärrar situationen.

Nej, jag ser inget näringslivsfrämjande för hela Sverige i Moderaternas politik. Jag ser en politik som riskerar att utarma stora delar av vårt land genom mer av exploateringssyn på vår lands- och glesbygd. Det oroar mig.

Anf. 66 MATS GREEN (M) replik:

Fru talman! Det talas om exploateringssyn. Har man den syn som Miljöpartiet har att allt utanför Stockholm ska vara som ett stort Skansen som bara ska vara, utan att vi där ska kunna växa, utvecklas, ha tillväxt, jobb och skatteintäkter kanske man ser det jag sa på det sättet.

Sedan är jag positivt överraskad av att Elin Söderberg begärde replik på mitt anförande. Jag hade hoppats att det var den goda smålandskollegan Monica Haider som hade gjort det, men den diskussionen får vi ta en annan gång.

Fru talman! Alltid när Miljöpartiet ska tala om landsbygd blir det lite som att sätta en ateist på biskopsbänken. Det går inte särskilt bra, för man kan inte och man vill inte.

Det är klart att höga drivmedelspriser slår extremt hårt och hårdast mot delen av Sverige som Elin Söderberg själv representerar, Norrland och i hennes fall Västerbotten. Det är klart att det är där det slår hårdast. Det är också de som har mest att tjäna på att vi får ned drivmedelspriserna och att vi har avskaffat den kontraproduktiva och miljövidriga reduktionsplikten.

Att vi vill satsa på gruvnäringen, ser Elin Söderberg det som en stor förolämpning mot Norrland? Det är det som bygger inte bara Norrlands framtid utan hela Sveriges framtid. Det är väl i grunden någonting positivt.

Tycker Elin Söderberg att det var positivt att Sverige under er tid i regeringsmakten gick från åttonde plats i den internationella gruvrankningen till 36:e plats? Är det någonting positivt i Miljöpartiets värld?

Fru talman! Återigen: En förutsättning för den gröna omställning som Miljöpartiet säger sig vilja ha är just den gruvverksamhet och de metaller som Sverige och i synnerhet Norrland har mycket av. Att säga nej till gruvverksamhet är att säga nej till grön omställning. Så är det, fru talman.

Anf. 67 ELIN SÖDERBERG (MP) replik:

Fru talman! När vi i Miljöpartiet satt i regeringen lade vi grunden för den gröna industrirevolution vi nu ser i Sverige. Det ledde till en stark samhällsutveckling i hela landet och jättemånga arbetstillfällen inte minst i norra Sverige.

Men vi ser också stora investeringar på Västkusten, Gotland med mera som skulle kunna göra att vi i Sverige ställer om hela vår tunga industri. Det stärker svensk konkurrenskraft och bidrar till en stark samhällsutveckling i hela landet.

Det är en näringslivspolitik som vi i Miljöpartiet drev i regering och som vi skulle vilja fortsätta att driva. Vi jobbade också starkt för att vi ska stärka servicenoder på mindre orter så att samhället är närvarande för alla människor i hela landet.

Det som jag blir bekymrad över är att de åtgärder som regeringen har genomfört kraftigt ökar utsläppen av växthusgaser, försämrar näringslivets möjlighet att snabbt jobba vidare för den gröna omställningen och att tillvarata alla de affärsmöjligheter och möjligheter till stärkt konkurrenskraft som det ger.

Samtidigt låser man fast människor som är beroende av bilen i fossilberoende. Man låser fast människor och företag i ett beroende av fossila drivmedel där man riskerar att framöver ha väldigt volativa oljepriser.

Det är inte den svenska regeringen som styr världsmarknadspriset på olja. Däremot skulle den svenska regeringen kunna ge förutsättningar för alla i hela landet att få fossilfria, närvarande, bra och hållbara transporter såväl för gods som för persontrafik.

Men det är inte regeringens fokus. Därför skapar det större oro för näringslivet hur prisutvecklingen ser ut framöver med regeringens politik än om man haft en tydlig målbild att skapa förutsättningar för fossilfria transporter i hela landet.

Det som vi i Miljöpartiet driver är en grön omställning som är just grön och miljömässigt och socialt hållbar. Då kan vi också främja hela lands- och glesbygdsutvecklingen.

Anf. 68 MATS GREEN (M) replik:

Fru talman! Miljöpartiet sa väl nej till i princip alla nya satsningar på Gotland, om vi ska kommentera det som ledamoten själv tog upp. Det sa nej till allting där.

Det var knappast att gynna den gröna omställningen i Sverige att krascha världens bäst fungerande kraftsystem, så att man fick köra det oljeeldade Karlshamnsverket för fullt i Sverige. Man eldade väl mer olja på Miljöpartiets förhoppningsvis sista två år någonsin i regeringsställning än vad man har gjort under de sammanlagda 20 åren innan dess. Det var resultatet av Miljöpartiets energipolitik och näringspolitik.

När det gäller sänkta drivmedelspriser är det klart att regeringens skattesänkningar på drivmedel och minskningen av den miljövidriga reduktionsplikten har inneburit att det blivit betydligt lättare och billigare att köra bil i Sverige, något som särskilt gynnat dem som inte har en kollektivtrafik att ta till.

Vi kan tala om Elin Söderbergs valkrets. Där finns av väldigt naturliga skäl en begränsad kollektivtrafik. Man är där helt och hållet beroende av bilen. Västerbotten skulle inte vara hjälpt av att man höjer drivmedelspris-

erna igen, att man höjer elpriserna igen och att man fortsätter att försvåra för Sveriges basnäring, det vill säga gruvnäringen. Det gynnar inte Sverige, tillväxten och framför allt inte den gröna omställningen.

Jag vill ställa en fråga, som blir retorisk i och med att talartiden är slut för min motdebattör. Vad vill Miljöpartiet göra för att underlätta för fler gruvor i Sverige som helhet? Den debatten får vi ta en annan gång.

Anf. 69 MONICA HAIDER (S):

Fru talman! I dag debatterar vi motionsbetänkandet NU12 *Regional utveckling*. Jag vill yrka bifall till reservation 1.

Den offentliga servicen är viktig för landsbygden. Den parlamentariska landsbygdskommittén konstaterade att myndighetsjobb hade flyttat tillbaka till storstäderna under en ganska lång tid. Socialdemokraterna påbörjade då en omlokalisering av statliga jobb tillbaka ut i landet.

Det vi nu ser är att det helt har stannat av med denna regering. Vid lokalisering av den nya utbetalningsmyndigheten hade den socialdemokratiska regeringen bestämt att den skulle placeras i Södertälje. Det ändrade SD-regeringen. Man beslutade att den ska ligga i Stockholm, och nu ligger Utbetalningsmyndigheten i Hammarby sjöstad och fortfarande i en storstad.

Totalt flyttades drygt 2 000 arbetstillfällen ut i landet under de två senaste mandatperioderna. Det är viktigt med statlig närvaro i stad, i förorter och på landsbygd. Det är viktigt att myndighetspersoner har olika perspektiv i sitt arbete. Sverige ser ju olika ut beroende på var man befinner sig. Det är också viktigt att kvalificerade jobb finns i hela vårt avlånga land.

Det Socialdemokraterna gjorde var givetvis inte tillräckligt; det behöver göras mer. Därför är det extra olyckligt att den sittande regeringen sparar och stoppar etableringen av nya servicekontor. Vi behöver fler kontor, inte färre. Vi socialdemokrater vill öppna fler kontor. Vi vill följa den plan som lades upp under vår regeringstid. I vår budgetmotion i höstas lade vi därför 20 miljoner mer till detta.

Vi kan också se att besparingarna på våra olika myndigheter kommer att drabba den regionala utvecklingen. Det gäller länsstyrelser, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Skatteverket med flera. Statliga jobb kommer att försvinna i hela landet på grund av besparingarna på dessa myndigheter. På Skatteverket i Växjö kommer 19 jobb att försvinna. I Jönköping försvinner 10 jobb, och i Sollefteå försvinner 7. Ytterligare 64 jobb försvinner på olika ställen i hela Sverige. Alla som nu blir uppsagda har jobbat med att förhindra fusk i folkbokföringen. Man kan tycka att detta rimmade ganska illa med den profil som den sittande regeringen försöker ha. Den regionala utvecklingspolitiken gäller hela det politiska fältet, och vad som görs i budgetar påverkar den regionala utvecklingen.

Fru talman! Både offentlig och kommersiell service ska vara tillgänglig i hela landet. Det stöd till dagligvarubutiker som infördes av den tidigare regeringen har bromsat lanthandelsdöden. Alla ska ha ett rimligt avstånd till att kunna köpa mat eller hämta ut apoteksvaror, oavsett om man bor i glesbygd, på landsbygd eller i storstad. De senaste åren har vi sett att stödet till dagligvaruhandeln har urholkats med tanke på de kostnadsökningar som har varit. Driftstödet behöver därför ökas, och staten har ett ansvar för att se till att det finns god service till medborgarna i hela landet.

Vi socialdemokrater anser även att fordonsbesiktningen behöver tillgängliggöras i större delar av landet, och vi vill att bemyndigandet att sälja Svensk Bilprovning AB återkallas. Man ska inte behöva åka 25–30 mil för att besiktiga bilen.

Fru talman! Den politik vi förordar syftar till att hela Sverige ska leva och växa och att den utvecklingskraft som finns runt om i landet ska stärkas och tas till vara. Klyftorna mellan människor och mellan stad och landsbygd ska minska. För att möta vår tids samhällsutmaningar behöver varje landsända få möjlighet att utvecklas utifrån sina unika förutsättningar.

För att Sverige ska kunna leda den gröna industriella revolutionen och skapa de tiotusentals nya jobben anser vi socialdemokrater att den regionala utvecklingspolitiken behöver vara i samklang med många andra politikområden. Inte minst är en fungerande arbetskrafts- och kompetensförsörjning en viktig del i en kraftfull regional tillväxtpolitik. Vi vill ta ett gemensamt ansvar för Sverige.

Anf. 70 LILI ANDRÉ (KD):

Fru talman! Jag vill inleda med att för kristdemokratisk räkning yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på samtliga motioner gällande regional utveckling.

Den regionala utvecklingspolitikens främsta uppgift är att bidra till utvecklingen av livskraftiga regioner i hela vårt land. Livskraftiga regioner byggs när människor med kraft och vilja samverkar lokalt i ett underifrånperspektiv. Eldsjälar som brinner för en idé kan betyda mycket för en bygds utveckling.

De generella insatserna på nationell nivå för jobb, utbildning, infrastruktur och förbättrat företagsklimat behöver kombineras med regionala tillväxtinsatser. Vi kristdemokrater vill se möjligheter till tillväxt i alla delar av landet, där regionala fördelar ska tas till vara. Land och stad är inte motsatser utan kompletterar varandra och gör Sverige till ett bättre land.

Fru talman! Sverige står inför stora investeringsbehov. Mycket av den grundläggande infrastrukturen närmar sig alltmer sin tekniska livslängd, och det krävs stora resurser för att vidmakthålla det hela. Jag tänker på vägar och järnvägar, jag tänker på avlopp och jag tänker på elnät. Men jag tänker också på bostäder och en fungerande välfärd. Vi kan inte nöja oss med att vidmakthålla; vi måste också samla kraft för att bygga nytt och skala upp.

Fru talman! Det samhällsbygge som Sverige nu genomgår är något vi välkomnar. Staten ska inte kliva in och ta över ansvaret från kommuner och regioner eller från det privata näringslivet, men här finns från den statliga nivån en vilja och beredskap att spela en roll i detta viktiga samhällsbygge.

I en tid där effektivitet och innovation står i centrum för varje framgångsrik ekonomi behöver vi än mer bryta ned barriärerna mellan olika sektorer och nivåer och skapa ett dynamiskt nätverk av samarbete som sträcker sig från våra lokalsamhällen till den globala arenan. Varje region ska inte bara vara en administrativ enhet utan ett kraftcenter för innovation och tillväxt.

Vi vill se statliga myndigheter som inte bara utför sina uppgifter utan som också aktivt stöder och anpassar sin verksamhet för att förverkliga de

regionala ambitionerna. Det kan ske genom samverkan, strategisk planering och en obehaglig tro på att våra regioners potential leder vägen.

Fru talman! Vi måste säkerställa att de resurser som tilldelas för regional utveckling används på ett sätt som maximerar nytta för såväl nuvarande som framtida generationer. Genom relevanta indikatorer och tydliga effektmål som en klar och tydlig styrning kan ge samt genom samarbete mellan stat, regioner och lokala aktörer kan vi skapa en mer dynamisk och konkurrenskraftig ekonomi.

Vidare bör inte samarbetet med näringslivet och det civila samhället underskattas. En viktig komponent för att nå framgång inom regional utveckling är samordning mellan olika statliga myndigheter samt mellan myndigheter och lokala aktörer.

Det krävs en verklig samverkan – inte bara på papperet, fru talman, utan i praktiken. Detta innebär öppna dialoger och samarbeten där kommuner och regioner ges utrymme att forma sin egen framtid i samråd med näringslivet och civilsamhället. Deras delaktighet är avgörande för att skapa en levande och innovativ regional utveckling, där också privata och offentliga sektorer arbetar hand i hand för att driva framgångsrika regionala initiativ.

Fru talman! Genom att sätta tydliga mål och följa strategiska riktlinjer kan vi se till att Sverige inte bara växer ekonomiskt utan också blir en mer rättvis och inkluderande nation. För att verkligen säkerställa effektivitet krävs mer än bara breda insatser. Vi kristdemokrater betonar därför vikten av målinriktade och kostnadseffektiva strategier som speglar lokala behov och förutsättningar.

Vi kristdemokrater stöder starkt ett ökat samarbete mellan offentliga och privata sektorer, där innovation och entreprenörskap uppmuntras och får blomstra.

Fru talman! Med rätt verktyg och rätt attityd kan vi göra regional utveckling till en motor för tillväxt och förnyelse i hela vårt land.

Med det vill jag än en gång yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på samtliga motioner.

Anf. 71 ERIC PALMQVIST (SD):

Fru talman! Låt mig inleda mitt anförande i denna debatt om regional utveckling med att yrka bifall till reservation 2, som handlar om att låta utvärdera om det regionala utvecklingsarbetet har gagnats av att man flyttade det från länsstyrelserna till regionerna eller om det finns anledning att se över den nuvarande ansvarsfördelningen. Det finns nämligen de som med bestämdhet hävdar detta, och därför vore det klokt att se om den förändring i ansvarsfördelningen som genomfördes för några år sedan faktiskt har burit frukt eller om det finns anledning att göra förändringar som för arbetet framåt.

Regional utveckling är ett brett politikområde som motsvaras av ett tämligen smalt utgiftsområde i statens budget. Det betyder inte att regional utveckling på något vis är oviktigt utan handlar snarare om det faktum att möjligheterna till regional utveckling är beroende av så mycket annan politik som inte specifikt tillhör just detta politikområde.

I debatter om regional utveckling brukar det som bekant talas om att hela Sverige ska leva. Efter debatten är det dock som att detta för somliga partiers ledamöter helt faller i glömska, varpå de går hem och på kammaren snickrar på förslag om flygskatter, försämrade reseavdrag, höjda drivmedelspriser och en massa annat som är destruktivt för människor och företag utanför storstadsområdena. Därför, fru talman, vill jag säga att det är med stolthet jag står här i dag och gör en liten tillbakablick.

För lite drygt ett år sedan kostade en liter diesel 28 kronor – 28 kronor! Vi hade periodvis världens högsta drivmedelspriser, och människor och företag fick uppleva massiva kostnadsökningar till följd av ökade transport- och energipriser. Människor och företag började gå på knäna. Vi lovade att sänka drivmedelspriserna vid pump, och jag vill minnas att det var under förra årets debatt om regional utveckling som jag häcklades för att vi då ännu inte drivit ned priserna. Vid årsskiftet sänktes reduktionsplikten, och vi fick se hur drivmedelspriserna föll med ungefär 10 kronor per liter – precis som utlovat. Hemma i min valkrets tömdes flera mackar på diesel av hamstrande bilister som knappt verkade tro att förändringen var på riktigt.

Inte nog med det. Vi förpassade också förslaget om ett nytt reseavdrag dit där det hörde hemma, i papperskorgen, och höjde i stället nivåerna på det befintliga reseavdraget.

Jag menar att detta var två enskilt mycket viktiga reformer, om man tar förutsättningarna för boende och företagande utanför Stockholms tullar på allvar. Vi infriade helt enkelt vallöften som gjorde skillnad i människors vardag.

Apropå vallöften, fru talman: En av mina politiska käpphästar är att det ute i landet finns massor med driftiga människor och innovativa företag som på mängder av sätt kan bidra till utveckling för sin egen bygd och region – bara de ges rätt förutsättningar. Rätt förutsättningar handlar om mycket, men en viktig faktor i sammanhanget är att de tillståndprocesser som omgärdar olika sorters företagande är rimliga och förutsägbara. Därför arbetar vi tillsammans med regeringen oförtrutet och mycket målmedvetet med att förenkla dessa processer. En rad förslag är på gång som bör ha en mycket positiv inverkan på företagande ute i landet.

Inte nog med det. Vi sjösätter också ett regelförenklingsråd för att minska bördan för allt företagande, vilket bör skapa bättre förutsättningar för tillväxt oavsett var i landet man befinner sig. För så är det: Ett alltför betungande regelverk är det som kan avskräcka vanliga människor från att ge utlopp för sin entreprenöriella anda. Ett nästa steg i processen blir att vi så småningom inrättar ett implementeringsråd som ska verka som ett slags garant mot överimplementering av olika regelverk.

Förutom rena regelförenklingar finns det näringar som vi menar är i behov av helt nya regler och möjligheter för att skapa bättre förutsättningar för regional utveckling. Inte minst besöksnäringen är en sådan. Här har vi redan börjat ta bort obsolet lagstiftning, men vi vill gå längre än så.

Vi är fast beslutna om att gårdsförsäljning ska genomföras och att det är viktigt för såväl vår besöksnäring som våra vingårdar, bryggerier och destillerier. Vi kommer att göra vad som står i vår makt för att detta ska bli verklighet under innevarande mandatperiod, och jag uppfattar att det finns en riksdagsmajoritet för det. Detta ska naturligtvis genomföras på ett sätt som inte hotar Systembolagets ställning, då Systembolaget faktiskt

utgör den andra sidan av myntet om vi pratar regional utveckling. Systembolaget är i mångt och mycket en garant för att det finns ett gott utbud av alkoholhaltiga drycker i hela landet. Systembolaget utgör således en del i den kommersiella service som också hör den regionala utvecklingspolitiken till.

Kommersiell service på landsbygd är ofta navet i en bygd. Lanthandeln eller macken som är ombud för Apoteket, Svenska Spel och Postnord, för att nämna några aktörer, är oerhört viktig att värna om. Så sker i dag med hjälp av olika stöd, och här menar vi att det vore värdefullt att låta utvärdera om dessa stöd alltjämt är rätt utformade, om nivåerna är de rätta och om de träffar rätt så att vi från politikens sida får det vi faktiskt vill ha för pengarna.

Fru talman! Vi lever i en ny verklighet och en ny säkerhetspolitisk kontext. Rysslands folkrättsvidriga krig i Ukraina ledde till att Sverige sökte medlemskap i Nato, och i och med vårt medlemskap i Nato ställs nya krav på oss avseende både försvarsförmåga och infrastruktur. Det kommer att kosta pengar men har också en stor potential att skapa vinn-vinn.

På många håll i vårt avlånga land har underhållet av vår gemensamma väg- och järnvägsinfrastruktur varit eftersatt i decennier. En upprustning och modernisering av densamma skapar helt andra förutsättningar för vårt näringsliv att verka i hela landet men kan också komma att korta restiderna för vanligt folk på ett sätt som gör fler platser attraktiva att bo på.

Detta förutsätter dock en annan sak: att det går att bo, ha en meningsfull fritid och driva företag i hela landet på lika villkor, från Smygehuk i söder till Tretröset i norr. Vi ser dock hur möjligheterna till detta begränsas i stora delar av landet som en eftergift till en enskild näring: renskötseln. Nu pågår en parlamentarisk utredning om denna. Jag ska inte föregripa den i sak, men i en debatt om regional utveckling måste det ändå inskräpas att om utveckling ska vara möjlig i landets alla regioner ska boende och företagande kunna ske på lika villkor i hela landet.

Markanvändningskonflikter är inget nytt. Att olika intressen står mot varandra är ett faktum som måste hanteras med varsamhet och på ett sätt som gagnar nationen på kort och lång sikt. Historiskt begångna oförrätter görs helt enkelt inte ogjorda genom att nya begås. Om man försöker se lite objektivt på det blir det fullständigt absurt när landets till ytan största kommun, Kiruna, inte har rådighet över mer än ungefär 1 procent av kommunens egen areal.

Regelverken kring odlingsgränsen och renbeteslandet måste kunna ses över och anpassas till 2000-talets verklighet. Det får inte vara ett tabu. En närings intressen kan inte konsekvent övertrumfa hela samhällets möjlighet till utveckling. Oavsett om man bor i Kiruna eller Trelleborg ska man som medborgare omfattas av samma allemansrätt och ha samma rätt till en aktiv livsstil. I Sverige är vi alla lika inför lagen.

Sist men inte minst, fru talman, ser jag till min glädje i betänkandet att fler och fler partier börjar ha tankar om återföring av produktionsvärden till de kommuner och regioner i vilka de tillskapas. Jag tror att detta är absolut nödvändigt om vi vill att människor ute i landet som får en gruva, en industri eller ett kärnkraftverk i sin närhet ska känna att det faktiskt även gagnar dem och inte bara utgör ett ingrepp i deras närmiljö.

Det måste finnas en tydligare koppling mellan ortsbefolkningens livsbetingelser och industriella ingrepp i miljön än vad som är fallet i dag. Jag tror på den modell som Sverigedemokraterna föreslår ska utredas, nämligen en regionalisering av fastighetsskatten för industrifastigheter och elproduktionsanläggningar. Det är min övertygelse att vi förr eller senare måste hamna i en modell som på ett tydligare och mer rättvist sätt än i dag återför pengar från kraftproduktion och industri dit där den produceras. Jag skulle varmt välkomna om en utredning om detta tillsattes som ett första steg i den riktningen.

Fru talman! I den här typen av debatter brukar jag uppehålla mig väldigt mycket kring gruvnäringen. Mats Green sa i princip det jag tänker och tycker om gruvnäringen, så det var ju bra att jag uppehöll mig vid annat. (Applåder)

Anf. 72 ELIN SÖDERBERG (MP) replik:

Fru talman! När energipriserna stack iväg till följd av covidpandemin och Putins fasansfulla invasion av Ukraina började olika partier se över hur vi skulle hantera de skenande energipriserna. För oss i Miljöpartiet var det självklart med en god fördelningspolitik. Med rätt lösning på rätt plats ser vi till att de som har de minsta ekonomiska marginalerna skyddas mest. Klimatarbetet måste fortsätta, för om vi backar på klimatpolitiken drabbas vi alla av de förvärrade klimatrelaterade risker som det innebär. Det innebär kostnader, såväl ekonomiska som andra.

Sverigedemokraterna lyfter i sitt anförande i stället en stolthet över att man har sänkt flygskatten och skatten på fossila drivmedel och rivit upp reduktionsplikten. Konsekvenserna av det är att Sverige nu är på väg att inte nå ett enda av våra klimatomål – inte våra nationella mål som vi här i riksdagen har beslutat om tillsammans och inte heller de mål som vi är bundna av inom ramen för det vi har beslutat om tillsammans i EU. Detta innebär också kostnader i form av förvärrade klimatrelaterade risker, högre risk att Parisavtalet inte nås och även kostnader i form av risk för viten eller höga kostnader för att behöva köpa utsläppsutrymme från andra länder.

De åtgärder som Sverigedemokraterna tillsammans med regeringen genomförde för att hantera de höga energipriserna resulterade också i en helt upp- och nedvänd fördelningspolitik med mest resurser till dem som redan har mest och minst till dem som saknar resurser. Det finns skäl till att Sverigedemokraterna inte nämnde till exempel kollektivtrafiken med ett ord i anförandet.

Anf. 73 ERIC PALMQVIST (SD) replik:

Fru talman! Jag väntade på att jag skulle få en fråga, vilket är brukligt när någon begär replik. Jag fick dock ingen fråga, så jag tänkte ta fasta på några saker som ledamoten Söderberg anförde.

Miljöpartiet skyller på covid och Putin. Man känns inte alls vid att man avvecklade sex av tolv reaktorer och därmed avvecklade ett av de mest stabila energisystemen i världen och gjorde det skört och sårbart. Vi ser att flera andra länder i Europa där Miljöpartiets vänner har tillämpat den gröna politiken har gjort sig beroende av rysk gas och liknande. Vems ärenden springer man?

Om inte Miljöpartiet hade varit med och fibblat i energipolitiken hade vi haft förutsättningar att inte vara sårbara i det läget, men i stället var vi extremt sårbara. Och så skyller man på Putin. Jag tycker faktiskt att det är häpnadsväckande.

Man talar om de sänkta drivmedelspriserna som om det skulle vara ett jättestort problem. Det är något slags omvänd Röda khmer-politik från Miljöpartiets sida: Alla ska in till städerna. Ledamoten Söderberg skakar på huvudet, men så är det. Om höga drivmedelspriser gör att folk inte har råd att transportera sig blir konsekvensen att folk inte kan ta de jobb som finns inom pendlingsbart avstånd, för det pendlingsbara avståndet minskar. Då flyttar man till städerna.

Jag tycker att det är dålig och riktigt landsbygdsfientlig politik. Det syns inte minst på stödet för Elin Söderbergs parti på landsbygden i Sverige.

Anf. 74 ELIN SÖDERBERG (MP) replik:

Fru talman! Kärnkraftsreaktorerna lades ned under en tid när elproduktionen kraftigt byggdes ut till följd av Miljöpartiets politik. Det var en politik som ledde till att vi fick EU:s lägsta elpriser och en ökad elproduktion, detta till skillnad från innan Miljöpartiet satt i regering då Sverige importerade tysk kolkraft.

Miljöpartiet satt inte i den tyska regeringen när Tysklands Energiewende genomfördes. De gröna i Tyskland, såväl som här i Sverige, är tydliga med att vi inte vill importera någon mer fossilgas från Ryssland, medan den svenska regeringen brister extremt när det handlar om att få stopp på importen av fossilgas från Ryssland.

I stället har Tidöpartierna inkluderat fossilgas i taxonomin inom EU. För oss är det självklart att vi ska göra oss kvitt den fossila gasen och all fossil energi så snabbt som möjligt, både av klimatpolitiska skäl och av säkerhets- och geopolitiska skäl. I och med att Sverigedemokraterna bedriver en politik som ökar fossilberoendet i Sverige ökar också beroendet av skurkstater. Det finns alltså både säkerhetspolitiska och klimatrelaterade risker kopplade till den här politiken.

När det gäller förutsättningarna för mobilitet i hela landet är det självklart för mig som miljöpartist att man ska ha förutsättningar att bo och verka i hela landet. Man ska kunna utvecklas och jobba med det man vill på den plats där man vill verka. Det kräver att vi har rätt lösning på rätt plats. Det kräver att järnvägstrafiken byggs ut och att vi får bättre förutsättningar för bilism där det är det enda alternativet.

Det kräver att vi ställer om till fossilfritt så snabbt som möjligt, och det är en politik som vi har drivit på för att möjliggöra. I stället låser nu Sverigedemokraterna fast befolkningen i fossilberoende. Det ser jag allvarligt på.

Anf. 75 ERIC PALMQVIST (SD) replik:

Fru talman! Om vi börjar med bilarna hade man under Miljöpartiets och Socialdemokraternas styre ett bonus malus-system som gjorde att nyförsäljningen och nyregistreringen av väldigt dyra elbilar – runt 800 000–900 000 kronor och uppåt – tog fart i Stockholm. Till landsbygdens människor, som ofta hade helt andra transportbehov, såldes inga elbilar. De var

med och subventionerade lyxbilar i Stockholm. Det var en skatteväxling från landsbygd till storstad.

Jag tycker att det är jättedålig politik, för på landsbygden finns inte förutsättningarna att köra jättedåra elbilar med tämligen låg räckvidd och låg dragvikt. Det finns inte laddinfrastruktur som i Stockholm och så vidare. Beslut fattas utan att någon egentligen beaktar levnadsbetingelserna ute i landet.

Det är helt andra förutsättningar om man bor i Arjeplog, Dorotea, Vilhelmina eller var man nu bor. Det är 35 grader kallt och glest mellan laddstolparna. Man kanske har en stuga långt ute på landet och skotersläp, hästsläp eller liknande. De där bilarna kostar någonstans mellan 800 000 och 900 000 kronor och fyller ändå inte hela familjens transportbehov.

Ni slår er för bröstet och tycker att ni har gjort någonting bra. Ni jublar åt den så kallade omställningen till dessa bilar och talar om dem som om de vore var mans egendom. Men detta är inte var mans egendom, framför allt inte ute på landsbygden.

Jag förstår inte retoriken kring det här. Det är inte ett problem att vi sänker drivmedelspriserna och gör det drägligt för människor och företag på landsbygden. Jag kan inte förstå hur man kan se det som ett problem.

Anf. 76 BIRGER LAHTI (V) replik:

Fru talman! Jag tackar Eric Palmqvist för anförandet.

Jag kommer att uppehålla mig vid reduktionsplikten. Eric Palmqvist berättar stolt att det blev precis som ni lovade, 10 kronor billigare.

Nu är jag så nyfiken att jag darrar. Berätta nu hur ni förmådde att få världsmarknadspriset att gå ned med 7 kronor. Berätta för mig eftersom det är en gåta. Kanske trollfabrikerna fixar det; jag vet inte. Dieseln blev 4 kronor billigare när reduktionsplikten försvann, och bensinen blev 1 krona billigare. Det är fakta.

Eric Palmqvist berättar hur stolt han är när det är precis som de har lovat, nämligen 10 kronor billigare. Berätta hur det är med världsmarknadspriset. Jag bor nära gränsen till Finland, och nu har vi ungefär samma pris som Finland. Där är det 7 kronor billigare.

Berätta hur ni får världsmarknadspriset att gå ned.

Anf. 77 ERIC PALMQVIST (SD) replik:

Fru talman! Jag tackar Birger Lahti för frågan.

Lite märkligt är det att världsmarknaden dansar efter Sverigedemokraternas villkor och så påpassligt sänkte världsmarknadspriset natten mellan den 31 december och den 1 januari!

Den 31 december till den 1 januari, en natt och några minuters skillnad, sänktes priset med 10 kronor vid pumpen. Jag kan garantera ledamoten Lahti att det inte var världsmarknadspriserna som gjorde att priset tog ett skutt nedåt 10 kronor vid klockslaget 12.00 på natten. Det var inte så att världsmarknadspriset tog ett tiokronorsskutt precis den natten.

Jag skulle i stället vilja fråga ledamoten Lahti vad han tror – nu handlar det om tro, inte vetande – att en liter diesel hade kostat i dag med S-V-MP vid regeringsmakten. Jag tänker att det vore en trevlig upplysning för landets väljare.

Anf. 78 BIRGER LAHTI (V) replik:

Fru talman! Jag tackar Eric Palmqvist för hans försök till svar.

Jag berättade var jag bor, och jag gör av med så mycket diesel att det är många som kommer på silverplats. Jag har ett avstånd på sex och en halv mil bara för att köpa en liter mjölk.

Dieselpriset gick ned med 4 kronor den natten – inte 10 kronor. Jag vet inte när Eric Palmqvist tankade senast. Priset gick ned 4 kronor. Bensinpriset gick ned 1 krona den natten, inte 10.

Precis som Palmqvist berättade är dieseln i dag ungefär 10 kronor billigare än när den var som dyrast. Men det handlar inte om reduktionsplikten att priset är 10 kronor billigare. Världsmarknadspriset har gått ned med 7 kronor från när den var som dyrast.

Jag berättade att jag ibland tankar i Finland. Det är inte så att det är jättebilligare hos oss än i Finland. Vi har ungefär samma priser. Precis som Eric Palmqvist antydde; om reduktionsplikten togs med skulle dieseln vara ungefär 4 kronor dyrare. Men att stoltsera med att den är 10 kronor billigare tack vare politiken stämmer inte.

Någonstans måste det finnas en hederlighet när vi pratar politik i kammaren.

Jag tackar Eric Palmqvist för replikskiftet.

Anf. 79 ERIC PALMQVIST (SD) replik:

Fru talman! Ledamoten Lahti har rätt i en sak, nämligen att det inte var 10 kronor den natten. Det var 10 kronor från när vi sa att vi skulle sänka priset med 10 kronor. Det var när priset var uppe på det absoluta taket 28 kronor. Vi sa att om reduktionsplikten tas bort, tillsammans med sänkt moms, flera åtgärder tillsammans, kommer det att bli ungefär 10 kronor vid pump. Det är vad vi ser i dag. Vad vi inte har fått svar på i dag är vad drivmedelspriserna hade varit i dag om S, V och MP hade fått styra.

Det finns en kraftig diskrepans, nämligen att vi har gjort allt vad som har stått i vår makt för att sänka priserna för drivmedel för att underlätta för människor på landsbygden att använda bil. Det är de som sällan har ett alternativ.

Om det inte hade blivit ett regeringsskifte hade vi fått se fortsatta indexeringar och fortsatta höjningar av drivmedelspriserna, sannolikt också en höjning av reduktionsplikten så att det hade blivit ännu dyrare, tillsammans med ett försämrat reseavdrag. Det förslag till reseavdrag som kom från den tidigare regeringen hade varit en katastrof för många av dem som bor på landsbygden och har långa resvägar. Det var helt huvudlöst.

Hur man än vrider och vänder på det hade en S-V-MP-regering varit oerhört skadlig för människor i glesbygd. Det hade varit jättedestruktivt. Den inslagna banan visade på det. Människor var ju rasande för de höga drivmedelspriserna, som sannolikt – jag säger sannolikt eftersom vi inte har svar – hade blivit ännu mycket högre om det inte hade varit ett regeringsskifte.

Anf. 80 LOUISE EKLUND (L):

Fru talman! Låt mig börja med att återigen konstatera att regional utveckling bygger på ungefär samma saker som urban utveckling eller utveckling generellt, det vill säga att företag behöver tillgång till duktiga medarbetare, till infrastruktur och till el till överkomliga priser. Det är

alltså ingen strukturell skillnad på utvecklingen mellan olika ställen i det här landet. Det är tydligt att oavsett var man är eller vilka företag man besöker finns återkommande problem som vi i politiken behöver adressera.

Ett exempel är det vi ser med kompetensförsörjningen. Det råder vieldiga problem i hela Sverige med att hitta duktiga medarbetare som kan gå till företag som är i behov av deras kompetens. Om den utbildade arbetskraften med den kompetensen inte finns riskerar företagen att behöva lägga ned verksamhet, flytta den utomlands eller över huvud taget inte starta. Det är en risk vi ser med många företag i de norra delarna av landet.

Politiken kan naturligtvis inte lösa alla dessa problem, men vi vet att för att säkra kompetensförsörjningen på sikt måste det finnas vuxenutbildning, högskolor och universitet av hög kvalitet och bredd. Jag skulle vilja slå ett extra slag för yrkeshögskolan, som har en viktig uppgift att fylla. Det är en effektiv utbildningsform kopplad till den regionala arbetsmarknaden. Här gör de lokala folkhögskolorna viktiga och stora insatser.

På samma sätt ser vi också att svenska företag, oavsett var i landet de verkar, drabbas hårt av den svaga kronan. Det är dyrt att vara svensk, och det gäller naturligtvis även för svenska företagare. Som enda parti vill Liberalerna införa euron i Sverige, och det finns flera anledningar till detta, varav en av de viktigare är den betydelse euron hade haft för de svenska företagen och det svenska näringslivet.

Om man vill lyfta upp något som är speciellt med regional utveckling är det att besöksnäringen i många fall utgör en stor del av den lokala ekonomin. Sverige är ett attraktivt land att besöka. Vi har både natur- och kulturmiljöer som många vill resa till. Att vi fortsätter att vårda och ta hand om vårt kulturarv är viktigt. Besökspotentialen är enorm. På samma sätt måste vi därför ta hand om vår svenska natur.

Stormen Babet, som drog in över de södra delarna av landet i höstas, fick stora konsekvenser framför allt längs kuststräckorna. I orter som Beddingestrand, Smygehamn, Ystad och Simrishamn var det många fastighetsägare som fick se tomter och ibland även hus spolas ut i havet. Det pekar på att vi behöver ett mer aktivt kustskydd i landet än vad det har funnits så här långt. Vi har mycket att lära av länder som Danmark och Holland och hur de jobbar med till exempel strandfodring för att säkra kustremsorna.

Fru talman! Om vi fortsätter att titta på besöksnäringen kan vi se att den under en tid har varit en av Sveriges snabbast växande näringar. Pandemin fick stora konsekvenser, men man har rest sig. Ofta är företagen mindre familjeföretag med stark koppling till bygden. Företagen måste ges goda förutsättningar för att driva och utveckla sitt företagande. Det går att hitta många positiva exempel. Jag har tidigare pekat mot Halland, där både hotell och restauranger har gjort regionen till en gastronomisk destination. Det innebär ett enormt uppsving för hela regionen med ett inflöde av besökare, inte bara från Sverige utan även över landgränserna.

I Skåne har vi sett en liknande utveckling med ökande turism från främst vår västra granne. Här har den av tradition livsmedelsproducerande regionen lyckats mycket väl med att skapa en turistdestination med fokus på mat och dryck.

Jag tar upp detta för att det visar hur viktigt det är med det lagförslag som regeringen nu arbetar med vad gäller gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker. Att tillåta småskalig, hantverksmässig gårdsförsäljning av vin och öl kommer att betyda väldigt mycket för regional utveckling och för att Sverige ska kunna fortsätta positionera sig som en attraktiv mat- och dryckesregion.

Från Liberalernas håll vill vi gå längre och även tillåta att vin och öl säljs i licensbutiker. Det skulle ge stora möjligheter för den svenska dryckesproduktionen samtidigt som vi fortsätter ha en trygg och ansvarsfull försäljning av alkoholhaltiga drycker.

Jag yrkar därmed bifall till näringsutskottets yttrande under utgiftsområde 12 Regional utveckling.

Anf. 81 BIRGER LAHTI (V):

Fru talman! Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om regional utveckling, bland annat med hänvisning till pågående arbete.

Pågående arbete? Utan att vara sarkastisk: pågående arbete.

Jag har följt och verkligen fått känna på hur detta pågående arbete har dränerat landsbygden i decennier, faktiskt oavsett färg på regeringarna. Jag måste verkligen behärska mig, fru talman, för att inte säga något som skulle kunna uppfattas som dåligt uppförande i talarstolen.

Nåväl, så här står det i alla fall i lagen om hur ansvaret är fördelat.

När det gäller regionalt utvecklingsarbete framgår det av lagen att en region ska

- utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling och samordna insatser för genomförandet av strategin
- fastställa mål och prioriteringar för det regionala kompetensförsörjningsarbetet och tillhandahålla bedömningar av länets kompetensbehov inom offentlig och privat sektor på kort och lång sikt
- besluta om användningen av vissa statliga medel för regionalt utvecklingsarbete
- följa upp, låta utvärdera och årligen till regeringen redovisa resultaten av det regionala utvecklingsarbetet.

En region får även utföra uppgifter inom ramen för EU:s strukturfondsprogram. Vidare ska en region samverka med länets kommuner, länsstyrelsen och övriga berörda statliga myndigheter samt samråda med företrädare för berörda organisationer och näringslivet i länet.

Det låter bra.

I betänkandet står följande: ”I budgetpropositionen för 2024 utgiftsområde 19 Regional utveckling framför regeringen att villkoren för att bo, verka och leva i hela landet ska stärkas för att uppnå målet för den regionala utvecklingspolitiken. Utvecklingskraften i städer, tätorter och glesbygd samt på landsbygden ska stärkas och näringslivet ska ges goda förutsättningar att stärka konkurrenskraften, skapa jobb och bidra till gröna innovationer och till omställningen till en hållbar utveckling. Regeringen betonar att det är betydelsefullt med god tillgång till kommersiell och offentlig service, finansiellt kapital, kultur, vård, utbildning och kompetens.

Vidare finns det behov av ökad integration, ökat bostadsbyggande, en utvecklad kompetensförsörjning och en stark välfärd i hela landet. Dessutom är tillgänglighet i hela landet genom digital kommunikation och transportsystemet grundläggande för den regionala utvecklingen. Regeringen anger även att utbyggnaden och underhållet av samhällsviktig infrastruktur är viktigt för att säkerställa en god tillgänglighet och att ett stabilt energisystem med konkurrenskraftiga priser behövs i hela Sverige.”

Här skulle jag kunna säga att jag var törstig när jag vaknade, för det jag sa måste ju vara en dröm.

Ta bara Malmbanan! Har den prioriterats vad gäller infrastruktur? Återigen, fru talman: Oavsett färg på regeringarna har infrastrukturpengarna riktats till projekt där det finns många väljare som man vill fjäska för. Malmen och den tunga industrin har inte rösträtt.

Hur betar sig staten mot landsbygden, som vi alla har pratat mycket om? Jag vill hävda att jag bor på den glesaste landsbygd som finns. Jag tar bara några exempel; det finns hur mycket som helst. Några har nämnt bilprovning och sådana grejer. Polisstationerna blir bara färre och öppetiderna därefter. Vägunderhållet blir sämre och sämre trots bättre utrustning och teknisk utveckling. Ja, allt som finansieras gemensamt dras bort från landsbygden och mindre orter.

Ta till exempel det här med Postnord! Jag kan bara inte låta bli att säga det. De stänger sitt kontor i Övertorneå med fem anställda på grund av besparingar och effektiviseringar – samtidigt som deras vd Annemarie Gardshol har en månadslön på 899 000 kronor. Ja, ni hörde rätt: 899 000 kronor i månadslön. Vi pratar om statliga Postnord. Är det en besparing? Är det bra styrning av en samhällsviktig funktion som posten? Stärker detta exempel synen på samhällskontraktet och regional utveckling?

Nu ska jag säga någonting som jag egentligen inte vill säga, för jag tycker att Moderaternas Mattias Karlsson är en bra person.

I P4 Norrbotten den 27 mars sågar moderaten Mattias Karlsson Kirunas socialdemokratiska kommunalråds beslut att försöka stoppa Talgas planerade grafitgruva i Vittangi. Han säger i P4 att Kiruna är en ”bananrepublik” som ”borde tvångsförvaltas”. Det säger riksdagsmannen tillika Moderaternas gruppleadare från Luleå.

Jag tar mig friheten att göra en liten jämförelse mellan Kanarieöarna och Kiruna.

Kanarieöarnas lokalbefolkning har börjat protestera mot massturism, som är den enskilt största inkomstkällan för dem. De uttrycker klart och tydligt att de inte är emot turister. Det är hur samhället har förändrats och att frukterna av turismen hamnar långt bort från lokalsamhällena som är orsaken till deras frustration.

Det här skulle man kunna jämföra med avsaknad av regionalpolitik.

Varje gång en byggkran ställs upp är det byggen för turister som byggs, oftast av multinationella hotellkedjor som utökar sin marknadsandel på ön. Byggande av bostäder för lokalbefolkningen lyser med sin frånvaro.

Då frågar jag mig: Är det konstigt att röster höjs i protest när vinsterna hamnar utomlands och den egna befolkningen knappt har råd att bo någonsans?

Så tillbaka till Kiruna, fyndigheten av grafit och Talgas planer på en grafitgruva nära Vittangi.

Jag har varit på plats två gånger och bildat mig en uppfattning om hur stort ingreppet i naturen och effekterna på andra näringar skulle bli. Min bild efter de besöken var att om man inte kan öppna den här gruvan tror jag att det blir omöjligt att öppna en gruva någonstans i Sverige.

När kommunledningen i Kiruna lämnade besked att man motsätter sig gruvetablering i Vittangi var det här min första magkänsla: ”Nej, helvete! Varför gör de så här?” Jag ber om ursäkt för språket. Jag var förvånad.

Liksom befolkningen på Kanarieöarna inte är emot turister kan Kiruna-borna knappast vara emot gruvor, ty i Kiruna finns världens största underjordsgruva. Men med insikt om konsekvenserna inte bara för naturen utan för hela samhällsbilden i Kiruna förstår jag kommunledningens gemensamma beslut.

I dag finns det bortåt 400 lediga jobb i Kiruna, och antalet arbetssökande i Kiruna är knappt 100. Några är det kanske inte så lätt att placera. Vad skulle då 50 arbetstillfällen hos Talga betyda för Kiruna? Jo, troligen längre kö till dagiset och fortfarande underbemannad vård och skola. Och fortfarande skriker LKAB efter folk. Då förstår man Kirunapolitikernas beslut.

Så länge vi inte har regionalpolitik som ger mervärden till kommunerna och medborgarna när de upplåter natur och närmiljö till dessa satsningar kommer befolkningen att agera som i Kiruna.

En rättvis utveckling vore givetvis att bostäder byggs så att inflyttning kan ske i takt med en normal samhällsexpansion, som i sin tur vore det mest naturliga när industrin blomstrar och söker arbetskraft.

Fru talman! Här passar det utmärkt för mig att yrka bifall till vår reservation 6 i betänkandet. Den handlar om att mer av de värden som skapas ute på landsbygden och i glesbygden – ni kan kalla orterna vad ni vill – bör stanna kvar där de utvinns. Bara så kan vi få acceptans från kommuner som Kiruna för att säga ja till gruvor och vindkraft och andra etableringar som tar natur i anspråk.

(Applåder)

Anf. 82 ELISABETH THAND RINGQVIST (C):

Fru talman! I Sverige ska alla kunna leva och förverkliga sina drömmar, oavsett var man bor. Centerpartiet vill ha tillväxt, jobb, trygghet och service i hela Sverige. Detta är något som vi har arbetat för under lång tid, faktiskt mer än 110 år, och fortsätter att jobba för.

Den viktigaste tillgången i arbetet för en levande landsbygd är de människor som bor där. Viktigt är då att detaljer i beslut avgörs så nära dem som berörs som möjligt. Detta är kärnan i den decentraliseringspolitik som Centerpartiet tror på.

Viktigt är också att äganderätten är fortsatt stark. Besparingar, oavsett om det rör sig om skog, fastigheter eller tillgångar på ett bankkonto och oavsett om de är privata eller i företag, måste betraktas som något okränkbart. Att enskilda arter av orkidéer eller fåglar kan hota hela bygder och göra att mark som ägts av familjer i generationer blir helt värdelös är oacceptabelt.

Fru talman! Jag är medveten om att sakfrågan om äganderätt hör hemma i andra utskott och debatter. Men frågan är av grundläggande, principiell karaktär och en förutsättning för det vi talar om i dag.

Desto mer hemmahörande i dagens debatt är frågorna om ett näringslivsklimat som säkerställer att företag och jobb kan utvecklas. Utan dessa finns nämligen varken befolkningsunderlag eller skattekonor för skola, vård och omsorg. Ett rikt kultur- och friluftsliv finns ofta, byggt på lika delar eldsjälar och turism.

Dessvärre låter regional utvecklingspolitik ofta som bidragspolitik. Det kan till exempel handla om bidrag till lanthandeln långt från allfarvägarna, ersättningar för transporter så att förädling kan ske lokalt eller utvecklingsbidrag till företag som vill utvecklas och öka sin produktion. Men på det temat vore det mycket bättre om bidrag i stället blev skatteintäkter.

För en dryg månad sedan var jag åter i Kiruna. Det är många som har pratat om Kiruna i dag; vi var flera som var där. Det är en kommun jag ofta återkommer till för både jobb, vandring och skidåkning, i alla fall när säsongen i Västjämmland är slut. Det framgick tydligt när vi lyssnade till kommunstyrelsens ordförande att det är rätt tufft när kommunen växer men få betalar skatt där. Enligt deras egen beräkning i höstas går de miste om 100 miljoner kronor. Förutom att de som jobbar lokalt inte betalar någon skatt får man heller inga intäkter från den malm som tas upp.

Fru talman! I dag får medborgarna i regioner och kommuner med stor vindkrafts- eller vattenkraftsproduktion eller malmfyndigheter främst uppleva de negativa effekterna av en ökad lokal produktion medan de i mindre utsträckning får ta del av de fördelar som en utbyggnad innebär. Centerpartiet anser att de värden som dessa naturresurser skapar i högre grad än i dag bör stanna lokalt. Det enklaste sättet att åstadkomma detta är att fastighetsskatten på elproducerande fastigheter regionaliseras. På så sätt kan de värden som dessa naturresurser skapar bli kvar i de regioner och kommuner där de utvinns.

Norge har haft ett system för återbäring från vattenkraft under väldigt lång tid. Finland har återbäring från lokal vindkraft. I Kanada och USA har delstater hittat olika varianter av vinstdelning för att säkerställa att man lokalt inte bara får fler jobb utan också skatteintäkter.

Detta är en fråga som Centerpartiet drivit under decennier, och jag blev därför väldigt glad när jag hörde att till och med vd:n för Svenskt Näringsliv i *Ekots lördagsintervju* för första gången sa att det är viktigt för den lokala acceptansen för vindkraft att de som bor nära får ersättning.

För Centerpartiet är det helt avgörande att vi metodiskt genomför den gröna omställningen och når vårt mål om nettonollutsläpp i Sverige om bara 20 år och att hela Sverige kan och vill bidra till detta mål. Om det värde från vind, vatten och malm som uppstår lokalt också får stanna lokalt minskar behovet av omfördelningar. Det är med den stoltheten som kommuner runt om i Sverige kan och vill utvecklas.

Därmed vill jag yrka bifall till reservation 7 under punkt 3.

Anf. 83 BIRGER LAHTI (V) replik:

Fru talman! Tack för anförandet, Elisabeth Thand Ringqvist! Jag blev nyfiken på en sak. Jag håller med om att flera partier i dag har anslutit sig till en linje som går ut på att mer av värdena behöver stanna kvar – det är bra. Vad gäller skatteunderlaget håller jag med om att det blir jättekonstigt att Kiruna, som har bidragit till statskassan med över 100 miljarder över en tioårsperiod, ändå har det läge som ledamoten beskriver.

Problemet för till exempel Kiruna är att man inte bygger bostäder. Jag vet att Centerpartiet skiljer sig mycket från Vänsterpartiet när det gäller synen på vad marknaden alltid kommer att lösa. Är det marknadskrafter som alltid allenarådande kommer att lösa de problem vi står inför, när vi nu har en omvandling i norra Sverige i den gröna omställningens bakvatten? Det saknas bostäder. Det går inte att flytta till Kiruna, för det finns inte bostäder.

Hur anser Centerpartiet att man ska lösa detta? I Vänsterpartiet är vi övertygade om att staten måste kliva fram. Kommunerna kommer inte att fixa detta. Det är samma sak i min kommun. Vi har en gruvetablering, men vi saknar folk. Att bara säga till folk att flytta till våra kommuner går inte – vi har inga bostäder. Det talas om marknadskrafterna, men man får inte ens låna pengar till det, om någon skulle få för sig det. Hur ser Centerpartiet på detta? Hur får vi bostadsbyggandet att lossna? Ni var mycket för fri hyressättning i nyproduktion – allt sådant som går åt fel håll. Vad är Centerpartiets lösning? Det vore kul att höra.

Anf. 84 ELISABETH THAND RINGQVIST (C) replik:

Fru talman! Tack, Birger Lahti, för frågan! Varför det inte byggs på landsbygd är en väldigt stor fråga. Det finns just nu stora problem med att väldigt många byggen är uppskjutna. Mitt under den stora industriella tillväxt vi har är räntorna så höga att många byggbolag inte har likviditet att sätta igång sina byggen, utan de låter byggen vila. Det betyder att vi måste fortsätta ha en ansvarsfull ekonomisk politik som driver tillväxt så att räntan hålls nere. Jag tror att den lilla räntesänkning vi såg i dag kanske innebär hopp om en ny vår, men det kommer att ta lång tid innan vi kommer tillbaka till det fördelaktiga ränteläge vi hade tidigare.

Samma problem som många av Norrlandskommunerna med gruvor och den typen av etableringar har finns också i turismkommuner där man kan bygga i vissa områden i kommunen och huset är värt något. Men så fort man befinner sig kanske fem mil utanför orten kan man inte bygga, för då finns det ingen bank som kan ställa upp. Det går inte ens att som privatperson bygga en villa. Där har även kommunerna problemet att de inte får bygga. Detta är inte mitt område, men det finns något i villkoren som är problematiskt och på något sätt måste ses över. Det kan inte vara så att en bostad är helt värdelös sju mil från Åre medan det är helt annorlunda två mil från Åre.

När det gäller marknadshyror eller inte är det i de kommuner som har försökt göra något åt sitt bostadsbyggande svårt för de byggbolag som ska komma in att ta all risk när allt ska vara nyproduktion. Där blir kostnaderna och hyrorna höga, och de väljer därför att inte etablera sig där. Vissa kommuner har alltså gjort en sorts byte.

Anf. 85 BIRGER LAHTI (V) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för svaret! Jag fick dock inget svar på min fråga om hur man ser på statens roll. Man lyckades på 1960- och 1970-talet bygga 1 miljon bostäder i Sverige. Det fanns 70-procentiga statliga stöd, och man lyckades bygga 1 miljon bostäder.

I dag ser vi att de kommuner som står inför problem inte bara består av glesbygd och landsbygd. Vi talar om Kiruna som en stad som inte lyckas. Det finns givetvis många andra orsaker – man har svårt att få med riksintressen och att få mark för byggande – men det finns inte heller några som är beredda att ta risken. Man vet att priserna i gruvbranschen går upp och ned, och man vet inte hur samhället påverkas.

Men vad är statens roll när det gäller att få igång bostadsbyggandet? Vi vet ju hur marknadskrafterna funkar. Det var likadant när vi hade jättelåga räntor före 2019. Det byggdes ingenting i Kiruna då heller. Det enda som byggs nu är att LKAB gör sitt när de flyttar staden.

Hur ser Centerpartiet på att staten ska kliva fram och ta ansvar i ett läge när det behövs? Vi saknar ju humankapital där uppe. Det skulle behövas 80 000–100 000 fler invånare i Norrbotten och Västerbotten tillsammans. Hur ser Centerpartiet på statens roll för att få igång detta?

Anf. 86 ELISABETH THAND RINGQVIST (C) replik:

Fru talman! Tack, Birger Lahti, för förtydligandet! Jag ska svara på frågan. Statens roll är att säkerställa att vi har en ekonomi som håller räntorna låga. Det är det första. Det andra anser jag fortfarande vara att vi ska ha marknadsvillkor för nyproduktion.

Att det inte byggs beror ju på att det inte är lönsamt. Då finns det två typer av kostnader för ett företag. Räntorna är en del av byggkostnaden. Ett stort problem just i Kiruna, även om det inte bara finns där, är bygglöner. Kiruna har bland Sveriges högsta bygglöner, beroende på att efterfrågan på arbetskraft är så hög. Men också på många andra orter finns det problem med att få nybyggnation på plats. Om inte intäkterna kan öka för den som ska bygga kommer det ju inte att byggas något. Där skiljer vi oss nog i synen på vad vi tror är det bästa.

Jag och Centerpartiet tror inte att det är genom subventioner av byggnation som vi kommer framåt. Man måste kunna få in de intäkter som krävs för att byggbolagen ska vilja bygga på de platser där det ska byggas.

Anf. 87 ELIN SÖDERBERG (MP):

Fru talman! Som sist ut vill jag passa på att tacka mina kollegor för den här debatten. Jag vill särskilt tacka Birger Lahti, Vänsterpartiet, för det anförande som hölls här i salen precis nyss.

Vi lever i en global urbaniseringstrend som leder till att en allt lägre andel av befolkningen lever och verkar i lands- och glesbygd. Samtidigt är vi alla beroende av varandra. De värden som skapas i lands- och glesbygd kan inte skapas i städer, och tvärtom. Samhället måste finnas för oss alla i hela landet och ge alla människor förutsättningar för personlig utveckling och likvärdig tillgång till välfärd och samhällsservice.

Under alldeles för lång tid har dock klyftor mellan stad och landsbygd vuxit i Sverige. Det har lett till att vi i dag lever under ojämlika villkor och förutsättningar. Ojämlikheter leder till förlorade möjligheter för såväl individer som samhället i stort. Vi i Miljöpartiet ser att det nu krävs starka insatser för lands- och glesbygden i Sverige.

Investeringar krävs såväl för att upprätthålla en verksamhet långsiktigt som för att utveckla något nytt. I replikskiftet nyligen nämndes svårigheterna att få lån för att bygga bostäder. Vi i Miljöpartiet ser allvarligt på att företag och privatpersoner i dag inte kan få lån för att reinvestera eller

investera i lands- och glesbygd. Det kan vara ett företag som går som smort – verksamheten går kanonbra. Man exporterar internationellt och växer så det knakar. Men ändå kan man inte få lån av banken för att göra investeringar i sin egen industrifastighet bara för att den ligger där den ligger.

När vi satt i regeringen jobbade vi för att försöka förbättra förutsättningarna. Det handlar om stöd för topplån och andra åtgärder. Vi i Miljöpartiet ser att det arbetet måste föras vidare, så att vi jämnar ut skillnaderna och förutsättningarna för att få lån i lands- och glesbygd.

När vi satt i regering arbetade vi också med stöd till bostadsbyggande och stöd för energieffektiviseringar i fastigheter, vilket också underlättar reinvesteringar i fastigheter. Det är stöd som den här regeringen har tagit bort. Man har alltså aktivt försämrat förutsättningarna för byggande i lands- och glesbygd, och det ser jag allvarligt på.

Kommunernas ekonomi är också avgörande för investeringar och utveckling i lands- och glesbygd. Därför vill vi i Miljöpartiet bland annat införa en elbonus, som ger kommuner betalt för den förnybara el som redan produceras i dag och som man kan producera framåt. Det skulle ge ett välkommet tillskott till många kommuners ekonomi som kan gå till samhällsutveckling lokalt i bygden.

Lands- och glesbygdskommuner med många fritidshus tampas i dag med utmaningen att tillhandahålla samhällsinfrastruktur samtidigt som de boende inte betalar skatt i de kommuner det gäller. Dessa kommuners ekonomi skulle stärkas ytterligare om alla skulle skatta där de för tillfället bor, även kortare tid som sommar- eller säsonsboende. Vi menar att det finns en möjlighet att få skatteintäkter till turistkommuner genom att ändra på detta, så att man betalar skatt där man bor även om det är säsonsboende.

Tillgången till välfärd är också helt central för den regionala utvecklingen. Att erbjuda kvalificerad vård för människor i landsbygd eller på mindre orter möter i dag särskilda utmaningar. Det är svårt att rekrytera personal och att behålla specialistkompetens när operationer sällan görs och vården blir alltför dyr. Det är viktigt att stärka den nära vården och patientsäkerheten i hela landet genom att fortsätta utveckla möjligheter inom e-hälsa, ambulerande sjukvård och mindre vårdenheter för inläggning och bevakning. Den forskning och utveckling kring glesbygdsmedicin som redan i dag görs i Västerbotten kan utvecklas, vilket skulle stärka glesbygdsmedicinen i hela landet.

God tillgång till service och hälso- och sjukvård är en viktig förutsättning för att hela Sverige ska leva. Det är viktigt att vi lyfter in de här aspekterna i diskussionerna om regional utveckling. Tillgången till samhällsservice är också helt central. Posten har nämnts här i dag.

Vi Miljöpartiet skulle vilja se att de lokala servicekontoren byggs ut för att samordna offentlig och kommersiell service och bidra med stöd och rådgivning. Sådana center kan bidra med ombudssystem för till exempel apotek, post och systembolag samt erbjuda så kallade egenvårdscentraler, där patienter träffar vårdpersonal via videolänk. Här kan människor komma i kontakt med myndigheter som Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller Skatteverket.

Det är viktigt att vi ser till att det finns rätt lösning på rätt plats och att vi har en närvaro, samhällsnärvaro, i hela landet.

När det gäller ett socialt hållbart samhälle med likvärdiga möjligheter finns det stora behov av att främja god hälsa i hela Sverige och att minska skillnaderna i hälsa mellan olika delar av landet.

En tillfällig guldrusch i en landsdel, när en grön industri etableras, får inte leda till att de människor som redan bor på platsen inte har råd att flytta eller till att det skapas en omfattande spekulation i bostäder på en liten ort. Vi vill därför att det ska införas statliga garantier, så att tillfälliga bostäder snabbt kan tas fram där utbildning och etablering leder till en dramatisk ökning av bostadsbehov i närheten av gröna industrietableringar.

Det räcker inte med bostäder. Samhället behöver planera även för platser för idrott, rekreation och kultur. Bra förskola, skola, fritid och natur är värden som gör att människor inte bara tillfälligt jobbar på en ort utan även kan tänka sig att flytta dit permanent.

Vi ser i dag i flera delar av landet att den snabba industriutvecklingen skapar nya behov. För oss i Miljöpartiet är det helt centralt att det finns en statlig närvaro i det arbetet. Bostadsbyggandet har jag nämnt, men vi ser också att vi behöver ge stöd för att bygga hela samhällen med välfärd, kultur och fritid.

Fru talman! En grundläggande förutsättning för demokratin är att hela befolkningen har goda förutsättningar att delta i samhällsdebatten och att följa samhällets och politikens utveckling på lokal, regional och nationell nivå. Genom att modernisera och utöka mediestödet för att skapa bättre förutsättningar för oberoende granskande journalistik och en mångfald av medier över hela landet stärks även lands- och glesbygden.

När det gäller likvärdiga möjligheter i hela landet behöver även civilsamhället och dess samverkan med offentliga verksamheter stärkas.

Jag har i mitt anförande nämnt en rad olika områden. Det tycker jag är centralt att sätta fingret på i denna debatt. Ska vi ha en stark regional utveckling och en stark utveckling i hela landet behöver vi på alla politikområden se till de förutsättningar som finns på lands- och glesbygd i Sverige. Jag har saknat detta under alltför lång tid. Jag hoppas att vi, med de förslag som vi i Miljöpartiet lyfter fram, kan få en bättre utveckling även på lands- och glesbygd i Sverige.

Mot bakgrund av de motionsärenden som hanteras i detta betänkande vill jag yrka bifall till reservation nummer 8.

Anf. 88 ERIC PALMQVIST (SD) replik:

Fru talman! Jag instämmer i ledamoten Söderbergs beskrivning av att det finns ojämlika förutsättningar mellan stad och land. Så långt är vi helt överens.

Men varför tror då ledamoten att hennes parti är extremt impopulärt på landsbygden jämfört med i storstaden? Om landsbygdslänens valresultat för Miljöpartiet vore representativt för Miljöpartiet som helhet skulle stranderosionen i södra Sverige framstå som blygsam jämfört med den erosion som skulle ske i Elin Söderbergs partigrupp och partikansli efter valet.

Är det så att människor på landsbygd inte förstår att höga drivmedelspriser är bra? Är det så att de inte förstår att lotteri-el är något positivt för Sverige? Är det så att landsbygdens människor tycker fel när de ser att man belägger deras bilar med malus-skatt för att bekosta elbilar i storstäderna? Har de fel när de tycker att Miljöpartiets rovdjurspolitik inte är bra

för landsbygden? Är det så att landsbygdens människor tycker att det är galet med en hög flygskatt av helt fel anledningar? De kanske tycker att Sverige inte behöver ett inrikesflyg givet de avstånd vi har. Eller vad är det som människor på landsbygden inte förstår? Jag förstår inte, men jag är bara en simpel Gällivarebo. Jag misstänker att väljarna är smarta. Vad är det de har missat?

Anf. 89 ELIN SÖDERBERG (MP) replik:

Fru talman! Vi är åtta riksdagspartier. Jag kan konstatera att jag är invald för Västerbotten, där det finns mycket lands- och glesbygd. Där finns det flera partier som saknar representation, men Miljöpartiet har representation. Som det ser ut nu växer Miljöpartiet i många delar av landet i både medlemmar och stöd, och det är jag väldigt glad för.

Jag som, sedan valet, är nytillträdd landsbygdspolitisk talesperson kommer givetvis att jobba aktivt för att fler ska få kännedom om Miljöpartiets lands- och glesbygdspolitik, för det har vi debatterat för lite. Jag är väldigt glad att vi får debattera detta i dag.

Det som jag blir bekymrad över är att det är flera partier som har försökt få hela lands- och glesbygdspolitiken att bara handla om drivmedelspriser. Så fort den frågan har kommit på tal är det som att Miljöpartiet är Norrlandsfientligt och glesbygdsfientligt på grund av drivmedelspriser.

Det jag sa i mitt anförande var att vi i Miljöpartiet vill ha rätt lösning på rätt plats när det gäller mobilitets- och transportsystemet i hela landet. Där man är beroende av bil ska vi se till att man får goda förutsättningar att ställa om till fossilfri bilism. Där det finns möjligheter för kollektivtrafik vill vi i Miljöpartiet stödja kollektivtrafiken och sänka kollektivtrafikbiljettpriserna med Sverigekortet. Där det finns möjlighet för gång och cykel vill vi se till att det finns trevliga stadsmiljöer så att man kan gå och cykla och ha det bra och vara säker i trafiken. Det ska vara rätt lösning på rätt plats.

Men vi ser inte till att till exempel hantera bristen på lärare, den försvinnande välfärden, att affärerna lägger ned och att posten försvinner genom att öka den fossila andelen i tanken. Det är det som Sverigedemokraterna aktivt driver – mer fossilt i tanken. Det löser inte de stora utmaningar vi har på svensk lands- och glesbygd.

Anf. 90 ERIC PALMQVIST (SD) replik:

Fru talman! Vi kan släppa det fossila och titta på tåg. Det är signifikativt för Miljöpartiet att man under förra mandatperioden ville ha höghastighetståg mellan landets tre största städer. Det är ett enormt kostsamt projekt – ett fruktansvärt kostsamt projekt. Stockholm, Göteborg och Malmö skulle ha höghastighetståg, inte norra Sverige. Jag tycker att det säger en hel del. Det säger en hel del om synen på våra storstäder som de regioner som människor ska flytta till. Något annat kan jag inte utläsa av detta, och uppenbarligen kan inte väljarna det heller. Jag har faktiskt jättesvårt att förstå detta.

Sedan nämnde ledamoten Söderberg det här med att cykla. Ja, att cykla är givetvis jättetrevligt – jag cyklar också en del, även om det kanske inte syns. Jag cyklar en del, är ute med hundarna och så vidare.

Ledamoten Söderberg ska visserligen inte behöva ta sina kollegor i för-
svar, men jag tänker på något i min egen hemkommun och som förklarar
en del av Miljöpartiets syn. Där skulle man på liv och död bygga den nya
is- och evenemangsarenan mitt i stan, och det var för att barnen ska kunna
cykla till hockeyträningen. Man påstod det – att barnen ska kunna cykla
till hockeyträningen. Det är som att man aldrig har sett en hockeytrunk och
inte tänkt på att det kan vara 30 grader kallt och snö. Det går inte att cykla
med en hockeytrunk.

För mig är cykling ganska rekreativt. Sedan kan vissa bo nära sitt jobb
och cykla, men för de flesta som bor någonstans där det är 20–30 grader
kallt och som kanske handlar, lämnar barn och så vidare är cykeln inte ett
alternativ. Det är helt världsfrånvänt, och jag tror att vi här sätter fingret
på exakt varför Miljöpartiet presterar så dåligt på landsbygden.

Anf. 91 ELIN SÖDERBERG (MP) replik:

Fru talman! Kanske är det att jättemånga aktörer *påstår* att Miljöpartiet
driver att folk ska cykla i 36 minus som är anledningen till att vi skulle ha
dåliga resultat. Det stämmer nämligen inte. Vi i Miljöpartiet driver inte att
man ska hålla på och cykla där det inte går att cykla, i minusgrader eller
med tung last. Det är befängt. Det finns dock jättemånga som trivs jättebra
med att försöka sätta den typen av etiketter på oss.

Däremot kan jag bemöta detta med höghastighetstågen. Höghastighets-
tågen ser vi som en del av en grundläggande infrastruktur i hela landet som
gör att vi har goda förutsättningar för såväl persontransporter som gods-
transporter, för en god regional utveckling och för utveckling i hela landet.
Järnvägen är en grundläggande infrastruktur i Sverige som vi i Miljöpartiet
vill satsa på.

Tyvärr ser vi att regeringen inte satsar på järnvägen. Underhållet har
varit för dåligt under alldeles för lång tid, och man tar inte de krafttag som
krävs framåt. Om Miljöpartiet hade fått bestämma hade Norrbottenbanan
redan varit byggd, men den stoppades av Moderaterna under alliansrege-
ringens tid.

Vi ser järnvägen som en grundläggande infrastruktur som starkt kan
bidra till regional utveckling och till att vi kommer närmare varandra i hela
landet. Man kan ju fråga Handelskammaren i de orter och områden som
skulle ha berörts av de nya stambanorna hur de ser på att projektet läggs
ned, fru talman. Det handlar om stambanor som med sina stopp på flera
platser hade bidragit starkt till utveckling längs hela de här stråken. Det är
en starkt bidragande faktor till regional utveckling som Tidöpartierna nu
har stoppat.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)

§ 11 Bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:

Proposition

2023/24:141 Avtal om försvarssamarbete med Amerikas förenta stater

§ 12 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 7 maj

2023/24:866 Utsläppen av PFAS från Försvarmaktens verksamhet i Kallinge

av *Hanna Gunnarsson* (V)

till försvarsminister Pål Jonson (M)

2023/24:867 Nedskärningar inom Arbetsförmedlingen

av *Serkan Köse* (S)

till arbetsmarknads- och integrationsminister Johan Pehrson (L)

2023/24:868 Strejkbryteri genom utstationering

av *Ciczie Weidby* (V)

till statsrådet Paulina Brandberg (L)

2023/24:869 Otydligheter kring lednings-/kabeldragningar av Svenska Kraftnät

av *Rickard Nordin* (C)

till energi- och näringsminister Ebba Busch (KD)

2023/24:870 Samhällsviktig verksamhet på Säve flygplats

av *Rickard Nordin* (C)

till statsrådet Niklas Wykman (M)

2023/24:871 Säkring av kritisk energinfrastruktur

av *Rickard Nordin* (C)

till statsrådet Carl-Oskar Bohlin (M)

2023/24:872 Totalförsvarsaspekter på lednings-/kabeldragningar av Svenska Kraftnät

av *Rickard Nordin* (C)

till statsrådet Carl-Oskar Bohlin (M)

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 15.02.

Sammanträdet leddes

av tredje vice talmannen från dess början till och med § 6 anf. 13 (delvis),

av talmannen därefter till och med § 8 anf. 22 (delvis),

av förste vice talmannen därefter till och med § 9 anf. 58 (delvis) och

av andre vice talmannen därefter till dess slut.

Vid protokollet

TUULA ZETTERMAN

/Olof Pilo

§ 1 Justering av protokoll.....	1
§ 2 Avsägelser	1
§ 3 Anmälan om kompletteringsval.....	1
§ 4 Ärenden för hänvisning till utskott	1
§ 5 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse	2
Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU11	2
Anf. 1 MIRJA RÄIHÄ (S)	2
Anf. 2 VICTORIA TIBLOM (SD).....	3
Anf. 3 ERIK OTTOSON (M).....	3
Anf. 4 MALIN BJÖRK (C).....	4
Anf. 5 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD).....	6
Anf. 6 JAN RIISE (MP).....	7
Anf. 7 MALIN DANIELSSON (L).....	8
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	10
§ 6 Valfrågor	10
Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU12	10
Anf. 8 SUSANNE NORDSTRÖM (M)	10
Anf. 9 HANS EKSTRÖM (S).....	11
Anf. 10 MALIN BJÖRK (C).....	12
Anf. 11 FREDRIK LINDAHL (SD)	13
Anf. 12 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD).....	15
Anf. 13 JAN RIISE (MP).....	16
Anf. 14 MALIN DANIELSSON (L).....	17
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	18
§ 7 Minoritetsfrågor	19
Konstitutionsutskottets betänkande 2023/24:KU18	19
Anf. 15 MIRJA RÄIHÄ (S)	19
Anf. 16 VICTORIA TIBLOM (SD).....	21
Anf. 17 ERIK OTTOSON (M).....	21
Anf. 18 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD).....	23
Anf. 19 MALIN BJÖRK (C).....	26
Anf. 20 JAN RIISE (MP).....	27
Anf. 21 VASILIKI TSOUPAKI (V).....	29
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	30
§ 8 Mänskliga rättigheter	30
Utrikesutskottets betänkande 2023/24:UU14	30
Anf. 22 KATARINA TOLGFORS (M)	30
Anf. 23 JOHAN BÜSER (S) replik.....	33
Anf. 24 KATARINA TOLGFORS (M) replik	34
Anf. 25 JOHAN BÜSER (S) replik.....	34
Anf. 26 KATARINA TOLGFORS (M) replik	34
Anf. 27 KERSTIN LUNDGREN (C) replik.....	35
Anf. 28 KATARINA TOLGFORS (M) replik	35
Anf. 29 KERSTIN LUNDGREN (C) replik.....	35
Anf. 30 KATARINA TOLGFORS (M) replik	36
Anf. 31 LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V) replik	36
Anf. 32 KATARINA TOLGFORS (M) replik	36

Anf. 33	LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V) replik	37
Anf. 34	KATARINA TOLGFORS (M) replik	37
Anf. 35	JOHAN BÜSER (S)	38
Anf. 36	KATARINA TOLGFORS (M) replik	40
Anf. 37	JOHAN BÜSER (S) replik	40
Anf. 38	KATARINA TOLGFORS (M) replik	41
Anf. 39	JOHAN BÜSER (S) replik	41
Anf. 40	MARKUS WIECHEL (SD) replik	41
Anf. 41	JOHAN BÜSER (S) replik	42
Anf. 42	MARKUS WIECHEL (SD) replik	42
Anf. 43	JOHAN BÜSER (S) replik	42
Anf. 44	MAGNUS BERNTSSON (KD)	43
Anf. 45	MARKUS WIECHEL (SD)	45
Anf. 46	JOHAN BÜSER (S) replik	47
Anf. 47	MARKUS WIECHEL (SD) replik	47
Anf. 48	JOHAN BÜSER (S) replik	47
Anf. 49	MARKUS WIECHEL (SD) replik	48
Anf. 50	JOAR FORSSELL (L)	48
Anf. 51	LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V)	49
Anf. 52	KATARINA TOLGFORS (M) replik	51
Anf. 53	LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V) replik	51
Anf. 54	KATARINA TOLGFORS (M) replik	51
Anf. 55	LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V) replik	52
Anf. 56	KERSTIN LUNDGREN (C)	52
Anf. 57	JACOB RISBERG (MP)	53
	(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	56
§ 9 Finansiering av kommuners medverkan i frågor om		
slutförvar		57
	Försvarsutskottets betänkande 2023/24:FöU8	57
Anf. 58	SARA-LENA BJÄLKÖ (SD)	57
Anf. 59	HELÉNE BJÖRKLUND (S)	58
Anf. 60	HELENA BOUVENG (M)	59
Anf. 61	BIRGER LAHTI (V)	60
Anf. 62	MIKAEL LARSSON (C)	61
Anf. 63	EMMA BERGINGER (MP)	62
	(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	63
§ 10 Regional utveckling		64
	Näringsutskottets betänkande 2023/24:NU12	64
Anf. 64	MATS GREEN (M)	64
Anf. 65	ELIN SÖDERBERG (MP) replik	66
Anf. 66	MATS GREEN (M) replik	66
Anf. 67	ELIN SÖDERBERG (MP) replik	67
Anf. 68	MATS GREEN (M) replik	67
Anf. 69	MONICA HAIDER (S)	68
Anf. 70	LILI ANDRÉ (KD)	69
Anf. 71	ERIC PALMQVIST (SD)	70
Anf. 72	ELIN SÖDERBERG (MP) replik	73
Anf. 73	ERIC PALMQVIST (SD) replik	73
Anf. 74	ELIN SÖDERBERG (MP) replik	74
Anf. 75	ERIC PALMQVIST (SD) replik	74

Anf. 76 BIRGER LAHTI (V) replik.....	75	Prot. 2023/24:112
Anf. 77 ERIC PALMQVIST (SD) replik.....	75	8 maj
Anf. 78 BIRGER LAHTI (V) replik.....	76	
Anf. 79 ERIC PALMQVIST (SD) replik.....	76	
Anf. 80 LOUISE EKLUND (L)	76	
Anf. 81 BIRGER LAHTI (V).....	78	
Anf. 82 ELISABETH THAND RINGQVIST (C).....	80	
Anf. 83 BIRGER LAHTI (V) replik.....	81	
Anf. 84 ELISABETH THAND RINGQVIST (C) replik	82	
Anf. 85 BIRGER LAHTI (V) replik.....	82	
Anf. 86 ELISABETH THAND RINGQVIST (C) replik	83	
Anf. 87 ELIN SÖDERBERG (MP).....	83	
Anf. 88 ERIC PALMQVIST (SD) replik.....	85	
Anf. 89 ELIN SÖDERBERG (MP) replik	86	
Anf. 90 ERIC PALMQVIST (SD) replik.....	86	
Anf. 91 ELIN SÖDERBERG (MP) replik	87	
(Beslut skulle fattas den 15 maj.)	87	
§ 11 Bordläggning.....	87	
§ 12 Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	88	
§ 13 Kammaren åtskildes kl. 15.02.....	88	